

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020

RAPORT KOŃCOWY

EWALUACJA

Identyfikacja kierunków wsparcia w ramach FE SL 2021-2027 na rzecz rozwijania dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego

EVALU Sp. z o.o.

ul. Dzika 19/23 lok. 55

00-172 Warszawa

e-mail: evalu@evalu.pl

Spis treści

SPIS SKRÓTÓW	5
STRESZCZENIE	7
SUMMARY	12
WPROWADZENIE	17
OPIS ZASTOSOWANEJ METODOLOGII ORAZ ŹRÓDEŁ INFORMACJI WYKORZYSTYWANYCH W BADANIU	21
WYNIKI BADANIA	27
1.1 Analiza ilościowa i jakościowa organizacji pozarządowych w województwie śląskim	27
1.1.1 Stan ilościowy sektora NGO	36
1.1.2 Stan zatrudnienia	42
1.1.3 Potrzeby rozwojowe	46
1.1.4 Kondycja finansowa	49
1.1.5 Formy prowadzonej działalności	57
1.1.6 Realizacja projektów europejskich, współpraca z innymi organizacjami	59
1.1.7 Konsultacje	67
1.1.8 Podsumowanie	70
1.2 Analiza ilościowa i jakościowa organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim	71
1.3 Bariery i ograniczenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim oraz zainteresowanie aplikowaniem o wsparcie w tym obszarze	75
1.3.1 Bariery i ograniczenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim	75
1.3.2 Zainteresowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego aplikowaniem o wsparcie w ramach FE SL 2021-2027	84

1.4	Trafność zaprogramowanego wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim w ramach poszczególnych celów szczegółowych EFS+ określonych w FE SL 2021-2027.	95
1.4.1	Programy komplementarne.....	95
1.4.2	Adekwatność założeń wsparcia	104
1.4.3	Rozwiązania przyjęte w innych programach Funduszy Europejskich 2021-2027	115
1.4.4	Trafność założeń wsparcia w FE SL 2021-2027	116
	WNIOSKI I REKOMENDACJE	125
	SPIS RYSUNKÓW, TABEL I MAP	133
	ANEKS BIBLIOGRAFICZNY	136
	ANEKSY (w oddzielnych plikach)	137

SPIS SKRÓTÓW

Skrót	Rozwinięcie
BDL	Bank Danych Lokalnych
CAWI/CATI	Wywiad komputerowy wspomagany telefonicznie
CT	Cel Tematyczny
CUS	Centrum Usług Społecznych
DFS	Departament Europejskiego Funduszu Społecznego
DRT	Departament Rozwoju i Transformacji Regionu
EFS	Europejski Fundusz Społeczny na lata 2014-2020
EFS+	Europejski Fundusz Społeczny Plus na lata 2021-2027
FE	Fundusze Europejskie
FE SL	Fundusze Europejskie dla Śląskiego na lata 2021-2027
FIO	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
FGI	Zogniskowany wywiad grupowy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony
IT	Technologie informatyczne
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
NGO	Organizacja pozarządowa, z ang. Non Profit Organisation
OHP	Ochotnicze Hufce Pracy
OPP	Organizacja pożytku publicznego

Skrót	Rozwinięcie
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PI	Priorytet Inwestycyjny
PIT	Podatek dochodowy od osób fizycznych, z ang. Personal Income Tax
PROO	Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
PS	Polityka Spójności
RCL	Rządowe Centrum Legislacji
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPP	Rada Pożytku Publicznego
RPO WSL	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020
SZOP	Szczegółowy Opis Priorytetów Programu
UE	Unia Europejska
UM WSL	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

STRESZCZENIE

Raport został przygotowany w ramach badania pt. „Identyfikacja kierunków wsparcia w ramach FE SL 2021-2027 na rzecz rozwijania dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego” zrealizowanego przez firmę EVALU Sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Badanie było realizowane w okresie wrzesień – grudzień 2023.

Celem badania było zaprogramowanie wsparcia na rzecz rozwijania dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego (trzeciego sektora), a także działań na rzecz określonych grup docelowych, które zostaną powierzone do realizacji organizacjom pozarządowym, z uwagi na ich doświadczenie i potencjał społeczny w ramach FE SL 2021-2027. Badanie uwzględniało indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego WSL (3), organizacji społeczeństwa obywatelskiego (10), instytucji eksperckich, w tym wdrażających programy komplementarne (22), 3 wywiady grupowe z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego, 257 ankiet z przedstawicielami organizacji pozarządowych, a także panel ekspertów i warsztat rekomendacyjny. Przeanalizowano sprawozdania 330 OPP oraz dane statystyki publicznej, dokumentację programową i konkursową FE SL i zakres wsparcia oferowanego w pozostałych 15 programach regionalnych FE na lata 2021-2027 oraz FE RS i PO WER i w programach komplementarnych, takich jak Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Korpus solidarności czy też Program Aktywni Obywatele.

Analiza ilościowa i jakościowa organizacji pozarządowych w województwie śląskim

Jak wynika z danych GUS BDL (Aktywne organizacje i stowarzyszenia), łącznie w województwie śląskim w roku 2020 funkcjonowało 10,1 tys. organizacji pozarządowych. Najliczniej reprezentowane są NGO działające w obszarze kultury, turystyki i sportu. W skali kraju województwo śląskie może poszczycić się jedną z najwyższych bezwzględnych liczebności sektora, niemniej biorąc pod uwagę liczbę NGO przypadających na 10 tys. mieszkańców – region plasuje się na jednym z ostatnich miejsc. W ujęciu międzywojewódzkim można stwierdzić, że organizacje

pozarządowe województwa śląskiego częściej niż w innych regionach pozyskują status organizacji pożytku publicznego, zatrudniają więcej ludzi niż przeciętna organizacja w kraju, osiągają wyższe przychody z prowadzonej działalności niż większość województw, legitymują się również wyższym stażem.

Jak wynika ze statystyk Klon Jawor (Baza NGO – [Spis Organizacji Pozarządowych](#)) oraz bazy organizacji pożytku publicznego prowadzonej przez Narodowy Instytut Wolności, spośród 10,1 tys., wszystkich organizacji pozarządowych zarejestrowanych w województwie śląskim ponad 1,8 tys. stanowią fundacje i stowarzyszenia prowadzące działalność w obszarach wsparcia EFS+. Zlokalizowane są one we wszystkich powiatach regionu z silną dominacją subregionu centralnego. Większość tych podmiotów prowadzi działalność ukierunkowaną na organizację imprez oraz warsztaty i szkolenia skierowane do określonych grup docelowych (54%), niemniej częściej niż co trzecie NGO (41%) realizuje zadania publiczne oferując stacjonarne lub mobilne usługi społeczne. Badania ilościowe z przedstawicielami organizacji pozarządowych wskazują na fakt, że większość (56%) śląskich NGO zatrudnia stałych pracowników. Średnia liczba stałych pracowników wynosi 11 osób. Dominuje umowa o pracę jako podstawa zatrudnienia. Śląskie NGO działające w obszarach EFS+ powszechnie też (70%) angażują wolontariuszy. Co piąta organizacja osiągnęła w 2022 roku przychód niższy niż 10 tys. złotych, niemniej ponad połowa (58%) wykazała przychód wyższy niż 50 tys. złotych. Większość badanych organizacji pozarządowych prowadzących działalność w obszarach EFS+ utrzymuje się z odpisu z PIT, krajowych (rządowych i lokalnych) dotacji oraz składek członkowskich i darowizn prywatnych, filantropii indywidualnej lub instytucjonalnej. Co czwarta badana organizacja realizowała lub realizuje projekty Polityki Spójności. Sporadycznie tylko, jednym ze źródeł przychodu były wpływy z działalności gospodarczej, odpłatnej lub własnego majątku. Organizacje na ogół pozytywnie oceniają swoje zasoby infrastrukturalne. Warto jednak podkreślić, że częściej niż co trzecie NGO (36%) doświadcza trudności związanych z brakiem odpowiedniego sprzętu, niską płynnością finansową. Organizacje pozarządowe województwa śląskiego chętnie współpracują ze sobą nawzajem oraz z innymi sektorami, są skuteczne w pozyskiwaniu środków z krajowych programów komplementarnych takich jak FIO, PROO czy Korpus Solidarności. Realizują projekty Polityki Spójności, niemniej dla zdecydowanej większości z nich aplikowanie o środki unijne jest trudne i

ryzykowne. Jak wynika z badania ilościowego organizacji pozarządowych działających w obszarach wsparcia EFS+ charakteryzują się one niską aktywnością w konsultowaniu dokumentów strategicznych i programowych na poziomie regionalnym, co wynika zarówno z braku wiedzy o toczących się procesach konsultacyjnych, jak i niedoborów kadrowych. Potrzebne jest podniesienie kompetencji kadr NGO w zakresie konsultowania dokumentów strategicznych.

Analiza ilościowa i jakościowa organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim

Zgodnie z założeniami badania, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, oprócz organizacji pozarządowych, skupiają także grupy nieformalne i sieci wolontariackie.

Sieć centrów organizacji pozarządowych oraz lokalnych sieci wolontariackich jest wysoko rozwinięta w województwie śląskim. Funkcjonuje także Regionalne Centrum Wolontariatu w Katowicach. Jak wynika z analizy netnograficznej, jedynie w 7 powiatach i miastach na prawach powiatu okoliczne organizacje pozarządowe, grupy inicjatywne i ruchy nieformalne mają trudności z pozyskaniem wsparcia doradczego lub wypożyczenia sali bądź sprzętu. W miastach na prawach powiatu co roku wykluwają się nowe ruchy nieformalne i społeczne grupy inicjatywne, zasilane grantami od NGO lub dotacjami z miejskich budżetów obywatelskich. Nie planują one się sformalizować, potrzebują jednak wsparcia doradczego w zakresie ram prawnych, w jakich mogą podejmować uliczne działania oraz zdobywać nowe środki. Potrzeby tego środowiska obejmują: wzmocnienie roli edukatorów i roli rzeczniczej tych grup, edukacji prawnej w zakresie ograniczeń i możliwości prowadzenia działań aktywizujących oraz zdobywania środków na działania bez osobowości prawnej, wsparcia promocji ich działania w środowisku lokalnym.

Bariery działalności organizacji społeczeństwa obywatelskiego

Jak wynika z badania ilościowego z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz wywiadów pogłębionych z przedstawicielami instytucji eksperckich – organizacje społeczeństwa obywatelskiego – mimo relatywnie dobrej kondycji finansowej i wsparcia ze strony NGO kotwicowych, napotykają na problem braku stabilności przychodów przy niskim majątku własnym. Niesie to za sobą problemy kadrowe, uzależnienie od grantów i dotacji, co skutkuje myśleniem krótkoterminowym liderów śląskich NGO, niskimi kompetencjami w zarządzaniu strategicznym organizacją.

Braki kadrowe są jednym z powodów niskiego zaangażowania organizacji w działania strażnicze, konsultowania i współtworzenia dokumentów strategicznych i programowych czy też składanie wniosków o dofinansowanie w ramach programów unijnych. Pociągają one za sobą, wraz z deficytami myślenia strategicznego – niski potencjał podnoszenia jakości realizacji działań statutowych organizacji.

Uzależnienie od grantów i dotacji pociąga za sobą większe obciążenie biurokracją, co często, jak wynika z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami organizacji pozarządowych, skutkuje ponadnormatywną pracą zaangażowanych osób przy pensjach poniżej średniej krajowej i sprzyja fluktuacji kadr. Jak wynika z badania ilościowego z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz wywiadów pogłębionych z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego-organizacje śląskie, podobnie jak organizacje w skali kraju borykają się z trudnościami lokalowymi. Występują także niedobory specjalistycznego sprzętu rehabilitacyjnego – np. dla osób niedowidzących, samochodu do wykonywania usług mobilnych (twierdzi tak 38% badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych).

Te braki i niedobory utrudniają organizacjom prowadzenie działań statutowych wysokiej jakości. Wywiady pogłębione z przedstawicielami instytucji eksperckich i przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego ujawniły, że istotną barierą funkcjonowania organizacji pozarządowych w województwie śląskim jest także kryzys przywództwa w sytuacji wypalenia się lub odejścia liderów. Wskazuje to na wysoką potrzebę podnoszenia kompetencji przedstawicieli kadry zarządzającej NGO w zakresie przekazywania przywództwa, co ma kluczowe znaczenie dla zarządzania organizacją i wykorzystywania w pełni jej potencjału rozwojowego. W perspektywie 2014-2020 organizacje pozarządowe działające w obszarze EFS, zrealizowały łącznie 28 projektów w ramach RPO WSL, 14 projektów w ramach PO WER. Ponadto otrzymały one dofinansowanie na 2 projekty RPO województwa mazowieckiego oraz zrealizowały po 1 projekcie RPO kolejnych 9 województw. Większość badanych respondentów uznaje warunki ubiegania się o dofinansowanie projektów unijnych za trudne. Ponad połowa badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych planuje zrealizować projekt FE SL 2014-2020 (60%), niewiele rzadziej (58%) planują oni skorzystać ze wsparcia Programu w zakresie podniesienia potencjału rozwojowego i dialogu obywatelskiego. Rekomendowane jest jednak wzmocnienie działań informacyjno-promocyjnych i prowadzenie ich w serwisach informacyjnych NGO oraz w centrach organizacji pozarządowych.

Trafność zaprogramowanego wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim w ramach poszczególnych celów szczegółowych EFS+ określonych w FE SL 2021-2027.

Zaplanowany w Programie szeroki zakres wsparcia organizacji społeczeństwa obywatelskiego, obejmujący zarówno podniesienie kompetencji kadr w zakresie zarządzania organizacją, jak i podnoszący umiejętności organizacji w zakresie budowania relacji z otoczeniem, pozyskiwania nowych pracowników i wolontariuszy, zarządzania finansami, myślenia strategicznego, konsultowania dokumentów strategicznych, partycypacji i rzecznictwa, uzupełnienia wyposażenia organizacji jest trafny, stwarza możliwość wdrażania wsparcia przy zastosowaniu podejścia popytowego, umożliwiającą dobór jego form na miarę danej organizacji. Rekomenduje się jego rozszerzenie o możliwość dofinansowania działań promujących NGO w szerszych środowiskach. Ze względu na niskie doświadczenie organizacji społeczeństwa obywatelskiego w ubieganiu się o środki PS i obawy przed zabezpieczeniem wkładu własnego rekomenduje się wdrażanie wsparcia w 4 równoległych ścieżkach wsparcia. Pierwsza z nich uwzględnia zastosowanie trybu pośredniego konkurencyjnego (projekty parasolowe) i wybór jako beneficjentów organizacji, które mogą się poszczycić doświadczeniem we wspieraniu innych NGO w skali ponadlokalnej. Beneficjenci ci udzielaliby wsparcia innym organizacjom jako grupie docelowej. Ze względu jednak na preferowany popytowy charakter wsparcia, projekty te powinny być kierowane do organizacji o ponad 5-cio letnim stażu działalności, przychodach ponad 50 tys., zł rocznie, świadomych swoich potrzeb rozwojowych, własnych ograniczeń i wyzwań otoczenia. Druga ścieżka wsparcia obejmowałaby projekt pozakonkursowy skierowany do NGO prowadzących działalność krócej niż 5 lat, o rocznych przychodach poniżej 50 tys. zł, niezatrudniające stałych pracowników, bądź zatrudniające do 5 osób. Wśród tej grupy zidentyfikowano występowanie podstawowych deficytów związanych z zarządzaniem zasobami ludzkimi, pozyskiwaniem środków z różnych źródeł, budowaniem kontaktów z otoczeniem zewnętrznym. Oba te rozwiązania nie umożliwiają jednak wsparcia infrastruktury lub wyposażenia w sprzęt organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Potrzebę taką zidentyfikowano zarówno w oparciu o analizę sprawozdań finansowych i merytorycznych organizacji pożytku publicznego, jak i w oparciu o deklaracje przedstawicieli organizacji społeczeństwa

obywatelskiego zgłaszane w badaniach jakościowych i ilościowych. Rekomenduje się więc wprowadzenie trzeciej ścieżki wsparcia - modelu bezpośredniego konkursowego, w którym o wsparcie ubiegać się mogłyby partnerstwa organizacji pozarządowych, w których przynajmniej jedno NGO działałoby krócej niż 10 lat i osiągałoby roczne przychody nie wyższe niż 100 tys. zł. Czwartą rekomendowaną ścieżką wsparcia jest podjęcie negocjacji z Komisją Europejską w zakresie możliwości zastosowania modelu grantowego, generującego niższe ryzyka niż tryb bezpośredni konkursowy oparty o projekty partnerskie.

SUMMARY

The report was prepared as part of the study entitled: "Identification of directions of support under FE SL 2021-2027 for the development of civil dialogue, increasing the potential and development of civil society organizations" implemented by EVALU Sp. z o. o. commissioned by the Marshal's Office of the Silesian Voivodeship. The study was carried out from September to December 2023.

The aim of the study was to program support for the development of civil dialogue, increasing the potential and development of civil society organizations (third sector), as well as activities for specific target groups that will be entrusted to non-governmental organizations, due to their experience and social potential within FE SL 2021-2027. The study included individual in-depth interviews with representatives of the WSL Marshal's Office (3), civil society organizations (10), expert institutions, including those implementing complementary programs (22), 3 group interviews with representatives of civil society organizations, 257 surveys with representatives of non-governmental organizations, and also an expert panel and a recommendation workshop.

Analyzed reports of 330 OPPs and public statistics data, program and competition documentation of FE SL and the scope of support offered in the remaining 15 regional programs of FE for 2021-2027 and FE RS and PO WER and in complementary programs, such as the Program for the Development of Civic Organizations, the Fund for Civic Initiatives, Solidarity Corps or the Active Citizens Program.

Quantitative and qualitative analysis of non-governmental organizations in the Silesian Voivodeship

According to data from the Central Statistical Office BDL (Active organizations and associations), in 2020 there were a total of 10.1 thousand in the Silesian Voivodeship. non-governmental organizations. The most represented NGOs are those operating in the areas of culture, tourism and sports. On a national scale, the Silesian Voivodeship can boast one of the highest absolute numbers of the sector, however, taking into account the number of NGOs per 10 thousand. inhabitants - the region ranks among the last. From an inter-voivodeship perspective, it can be stated that non-governmental organizations in the Silesian Voivodeship more often than in other regions obtain the status of a public benefit organization, employ more people than the average organization in the country, achieve higher revenues from their activities than most voivodeships, and also have higher experience.

According to Klon Jawor statistics (NGO Database - List of Non-Governmental Organizations) and the database of public benefit organizations run by the National Freedom Institute, out of 10.1 thousand, all non-governmental organizations registered in the Silesian Voivodeship, over 1.8 thousand. are foundations and associations operating in the areas of ESF+ support. They are located in all poviats of the region, with a strong domination of the central subregion. Most of these entities run activities focused on organizing events, workshops and training for specific target groups (54%), but more than every third NGO (41%) carries out public tasks by offering stationary or mobile social services. Quantitative research with representatives of non-governmental organizations indicates that the majority (56%) of Silesian NGOs employ permanent employees. The average number of permanent employees is 11 people. The employment contract dominates as the basis for employment. Silesian NGOs operating in ESF+ areas also commonly (70%) employ volunteers. Every fifth organization achieved revenue lower than PLN 10,000 in 2022. PLN, however, over half (58%) reported income higher than PLN 50,000. zlotys. Most of the surveyed non-governmental organizations operating in the ESF+ areas are supported by PIT deductions, national (government and local) subsidies, membership fees and private donations, individual or institutional philanthropy. Every fourth surveyed organization has implemented or is implementing Cohesion Policy

projects. Only occasionally, one of the sources of income was income from commercial activities, paid activities or own property.

Organizations generally evaluate their infrastructure resources positively. However, it is worth emphasizing that more than every third NGO (38%) experiences difficulties related to the lack of appropriate equipment and low financial liquidity. Non-governmental organizations in the Silesian Voivodeship willingly cooperate with each other and with other sectors, and are effective in obtaining funds from national complementary programs such as FIO, PROO or Solidarity Corps. They implement Cohesion Policy projects, but for the vast majority of them applying for EU funds is difficult and risky. According to a quantitative study of non-governmental organizations operating in the areas of ESF+ support, they are characterized by low activity in consulting strategic and program documents at the regional level, which results from both the lack of knowledge about ongoing consultation processes and staff shortages. There is a need to improve the competences of NGO staff in the field of consulting strategic documents.

Quantitative and qualitative analysis of civil society organizations in the Silesian Voivodeship

According to the assumptions of the study, civil society organizations, in addition to non-governmental organizations, also bring together informal groups and volunteer networks,

The network of non-governmental organization centers and local volunteer networks is highly developed in the Silesian Voivodeship. There is also a Regional Volunteer Center in Katowice. According to the netnographic analysis, only in 7 poviats and cities with poviat rights, local non-governmental organizations, initiative groups and informal movements have difficulties in obtaining advisory support or renting a room or equipment. In cities with county rights, new informal movements and social initiative groups emerge every year, supported by grants from NGOs or subsidies from municipal civic budgets. They do not plan to formalize themselves, but they need advisory support in the legal framework within which they can undertake street activities and obtain new funds. The needs of this environment include strengthening the role of educators and the advocacy role of these groups, legal education regarding the limitations and possibilities of conducting activation activities and

obtaining funds for activities without legal personality, support for the promotion of their activities in the local environment.

Barriers to the activities of civil society organizations

As shown by quantitative research with representatives of non-governmental organizations and in-depth interviews with representatives of expert institutions - civil society organizations - despite a relatively good financial condition and support from anchor NGOs, encounter the problem of lack of income stability and low own assets. This causes staffing problems, dependence on grants and subsidies, which results in short-term thinking of the leaders of Silesian NGOs and low competences in the strategic management of the organization. Staff shortages are one of the reasons for the organization's low involvement in guarding activities, consulting and co-creating strategic and program documents, or submitting applications for funding under EU programs. Together with deficits in strategic thinking, they result in low potential for improving the quality of the implementation of the organization's statutory activities. Dependence on grants and subsidies entails a greater burden of bureaucracy, which often, as shown by individual interviews with representatives of non-governmental organizations, results in excessive work of the people involved with salaries below the national average and favors staff turnover. As shown by a quantitative study with representatives of non-governmental organizations and in-depth interviews with representatives of civil society organizations - silesian organizations, just like organizations across the country, are struggling with housing difficulties. There are also shortages of specialized rehabilitation equipment - e.g. for the visually impaired, a car for mobile services (38% of surveyed representatives of non-governmental organizations say so). These gaps and deficiencies make it difficult for organizations to conduct high-quality statutory activities. In-depth interviews with representatives of expert institutions and representatives of civil society organizations revealed that another important barrier to the functioning of non-governmental organizations in the Silesian Voivodeship is the leadership crisis in the event of leaders burning out or leaving. This indicates a high need to improve the competences of NGO management representatives in terms of transferring leadership, which is of key importance for managing the organization and using its full development potential. In the 2014-2020 perspective, non-governmental organizations operating in the ESF area implemented a total of 28 projects under the RPO WSL and 14 projects under

POWER. In addition, they received funding for 2 RPO projects in the Masovian Voivodeship and implemented 1 ROP project for another 9 voivodeships. Most respondents consider the conditions for applying for funding for EU projects to be difficult. More than half of the surveyed representatives of non-governmental organizations plan to implement the FE SL 2014-2020 project (60%), slightly less often (58%) they plan to use the Program's support in terms of increasing the development potential and civil dialogue. It is recommended to intensify information and promotional activities and conduct them on NGO information websites and in NGO centers.

Relevance of the programmed support for civil society organizations in the Silesian Voivodeship under individual ESF+ specific objectives specified in FE SL 2021-2027.

A wide range of support for civil society organizations planned in the Program, including both improving the competences of staff in the field of organization management and improving the organization's skills in building relationships with the environment, acquiring new employees and volunteers, financial management, strategic thinking, consulting strategic documents, participation and advocacy, supplementing the organization's equipment is accurate, it creates the possibility of implementing support using a demand-driven approach, enabling the selection of its forms tailored to a given organization. It is recommended to extend it with the *possibility of co-financing activities promoting NGOs in wider environments. Due to the low experience of civil society organizations in applying for PS funds and the fear of securing their own contribution, it is recommended to implement support in four parallel support paths. The first one takes into account the use of an indirect competitive mode (umbrella designs) and the selection as beneficiaries of organizations that can boast of experience in supporting other NGOs on a supra-local scale. These beneficiaries would provide support to other organizations as a target group. However, due to the preferred demand-oriented nature of support, these projects should be addressed to organizations with over 5 years of operating experience, revenues over PLN 50,000 per year, aware of their development needs, their own limitations and environmental challenges. The second support path would include a non-competitive project addressed to NGOs operating for less than 5 years, with annual revenues below PLN 50,000. PLN, not employing permanent employees

or employing up to 5 people. Among this group, basic deficits were identified related to human resources management, obtaining funds from various sources, and building contacts with the external environment. However, both of these solutions do not enable support for infrastructure or equipment for civil society organizations. Such a need was identified both based on the analysis of financial and substantive reports of public benefit organizations, as well as on the basis of declarations of representatives of civil society organizations reported in qualitative and quantitative research. It is therefore recommended to additionally introduce the third support track - a direct competition model in which partnerships of non-governmental organizations in which at least one NGO would have been operating for less than 10 years and would achieve annual revenues of no more than PLN 100,000 could apply for support. zloty. The fourth support path is also recommended - to renegotiate with the European Commission regarding the possibility of using the grant model, which generates lower risks than the direct competition mode based on partnership projects.

WPROWADZENIE

Celem badania było zaprogramowanie wsparcia na rzecz rozwijania dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego (trzeciego sektora), a także działań na rzecz określonych grup docelowych, które zostaną powierzone do realizacji organizacjom pozarządowym, z uwagi na ich doświadczenie i potencjał społeczny.

Przedmiotem badania był Program Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 oraz dokumenty uszczegóławiające jego zapisy w zakresie dotyczącym rozwoju dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Celu szczegółowego ESO 4.12. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (EFS+).

Zakres badania ewaluacyjnego obejmował następujące obszary badawcze:

1. Analiza ilościowa i jakościowa organizacji pozarządowych w województwie śląskim.

2. Analiza ilościowa i jakościowa organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim.
3. Bariery i ograniczenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim oraz zainteresowanie aplikowaniem o wsparcie w tym obszarze.
4. Trafność zaprogramowanego wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim w ramach poszczególnych celów szczegółowych EFS+ określone w FE SL 2021-2027.

Termin „społeczeństwo obywatelskie” odnosi się do wszystkich form działalności społecznej podejmowanych przez pojedyncze osoby lub grupy niezwiązane z państwem i niezarządzane przez organy państwowe.¹

Organizacja społeczeństwa obywatelskiego stanowi strukturę organizacyjną, której członkowie kierują się interesem ogólnym przy wykorzystaniu procesu demokratycznego. Pełni ona rolę mediacyjną między organami publicznymi a obywatelami.

Art. 15 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej uznaje znaczenie społeczeństwa obywatelskiego dla dobrej administracji Unii Europejskiej (UE). Art. 11 Traktatu o Unii Europejskiej podkreśla potrzebę regularnego przeprowadzania otwartych i przejrzystych dialogów z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, na przykład przy sporządzaniu wniosków dotyczących aktów prawnych UE.

Przykłady takich organizacji obejmują:

- partnerów społecznych (związki zawodowe i federacje pracodawców)²;
- organizacje pozarządowe (np. zajmujące się ochroną środowiska i konsumentów);

---

¹ Źródło: Portal Euro Lex [Organizacja społeczeństwa obywatelskiego definicja.](#)

² Partnerzy społeczni nie są objęci przedmiotowym badaniem, ze względu na fakt, iż wchodzi oni w struktury dialogu społecznego, nie zaś obywatelskiego.

- organizacje lokalne (np. stowarzyszenia młodzieżowe lub stowarzyszenia rodzin);
- ruchy nieformalne, sieci wolontariackie, grupy inicjatywne.

Definicję **organizacji pozarządowej** można znaleźć w Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 03.96.873). Jest to definicja uniwersalna, w tym sensie, że inne akty prawne często odwołują się do pojęcia organizacji pozarządowej w rozumieniu tej ustawy (np. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym – art. 2 pkt 2).

Definicja ta podaje, że: „organizacjami pozarządowymi są osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych, niedziałające w celu osiągnięcia zysku”.

Różnica między definicją organizacji społeczeństwa obywatelskiego a definicją organizacji pozarządowej polega na wyłączeniu z zakresu organizacji pozarządowych takich podmiotów jak: związki zawodowe i organizacje pracodawców, samorządy zawodowe, które – na mocy polskiego prawa – nie mogą uzyskać statusu organizacji pożytku publicznego oraz nie mogą otrzymywać dotacji w trybie określonym w ustawie (zgodnie z art. 3 ust. 4 nie stosuje się do nich działu II ustawy,³ w którym jest mowa o zasadach uzyskiwania tego statusu oraz o zlecaniu organizacjom realizacji zadań publicznych). W skład społeczeństwa obywatelskiego wchodzi też nieformalne ruchy aktywistyczne i wolontariackie, nie ujęte w spisach NGO.

Zakres wsparcia organizacji społeczeństwa obywatelskiego, zakładany w FE SL 2021-2027 oraz SZOP.FESL.005 przewiduje wsparcie na rzecz rozwijania dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego (trzeciego sektora) działających w obszarach wszystkich celów szczegółowych EFS+, w szczególności na rzecz społeczności marginalizowanych.

---

³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873)

Zakres wsparcia obejmować ma m.in.: szkolenia, kształcenie i rozwój kadr, budowanie sieci współpracy, niezbędne wyposażenie, wzmacnianie roli organizacji w dialogu obywatelskim.

W Działaniu 7.7 FE SL Wsparcie rodziny, dzieci i młodzieży oraz deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej przewidziano – jako typ działań uzupełniających – działania dotyczące budowania zdolności organizacyjnych partnerów społeczeństwa obywatelskiego obejmujące następujące kierunki wsparcia:

- działania na poziomie samych organizacji (wzmocnienie zasobów ludzkich w organizacjach, wsparcie dodatkowego zatrudnienia, wsparcie rozwoju wolontariatu, budowanie bazy członkowskiej, kształtowanie postaw i umiejętności liderów/liderek),
- działania skierowane bezpośrednio do organizacji zapewniające lepszą wydolność materialną i finansową,
- działania promujące budowanie relacji z innymi sektorami,
- działania budujące refleksyjność działania sektora organizacji pozarządowych,
- działania w zakresie konsolidacji i samowiedzy środowiska organizacji pozarządowych,
- działania w zakresie aktywizmu obywatelskiego,
- działania w zakresie wsparcia i rozwoju partycypacji i rzecznictwa,
- działania w zakresie kształtowania i realizacji polityk publicznych w następujących wymiarach: programowania, realizacji działań, monitorowania, ewaluacji,
- działania w zakresie niezbędnego wsparcia technicznego i rozwoju instytucjonalnego (uzupełniająco, jako element kompleksowych działań zmierzających do budowania potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego)⁴,

---

⁴ Zgodnie z artykułem 16 Rozporządzenia EFS+ nie jest możliwe wsparcie zakupu sprzętu, ze środków EFS+. Finansowanie wynagrodzeń pracowników organizacji społeczeństwa obywatelskiego nie jest uznawane za budowanie potencjału tych organizacji. Takie wydatki mogą być kwalifikowalne wyłącznie jako element innych działań, zmierzających do budowania

- działania w zakresie podnoszenia jakości (w tym poprzez rozwój kompetencji kadr) i dostępności usług świadczonych przez organizacje pozarządowe w obszarze EFS+.

Badanie przeprowadzone zostało według następujących kryteriów:

- Trafność – pozwala ocenić adekwatność zaproponowanego wsparcia w ramach FE SL dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego.
- Przewidywana skuteczność – pozwala ocenić w jakim stopniu zaproponowane wsparcie w ramach FE SL umożliwi rozwój dialogu obywatelskiego, podniesienie potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

OPIS ZASTOSOWANEJ METODOLOGII ORAZ ŹRÓDEŁ INFORMACJI WYKORZYSTYWANYCH W BADANIU

Analiza danych zastanych

W ramach analizy danych zastanych badaniem objęto:

- dokumenty programowe i konkursowe FE SL oraz innych programów regionalnych na lata 2021-2027, a także programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS) w obszarze objętym badaniem (próba wyczerpująca, czyli analiza wszystkich dostępnych dokumentacji programowych i konkursowych);
- dokumenty programowe i sprawozdawcze programów komplementarnych, realizowanych poza Polityką Spójności na lata 2014-2020 oraz na lata 2021-2027 – Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Korpus Solidarności, Program Aktywni Obywatele, samorządowe programy wieloletniej współpracy z sektorem społeczeństwa obywatelskiego (Katowice, Częstochowa, Rybnik oraz Program wieloletniej

---

potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego do realizacji działań z zakresu polityki zatrudnienia, edukacji i włączenia społecznego, tj. nie możliwe są działania polegające wyłącznie na finansowaniu bieżącego funkcjonowania czy kosztów operacyjnych tych organizacji.

współpracy z organizacjami pozarządowymi i organizacjami pożytku publicznego Urzędu wojewódzkiego w Katowicach), a także roczne programy współpracy za rok 2022 lub 2021 10 miast na prawach powiatu, 20 pozostałych miast, 55 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, 9 powiatów;

- bazę NGO województwa śląskiego - <https://spis.ngo.pl/>⁵, działających w obszarze wsparcia EFS+ - edukacja, włączenie społeczne, rynek pracy, prawa człowieka i obywatela, wsparcie III sektora (próba wyczerpująca, czyli analiza wszystkich NGO ujętych w wyżej wskazanym rejestrze w obszarach wsparcia EFS+) oraz porównawczo statystyki NGO w skali kraju i pozostałych województw ujęte w GUS BDL (Aktywne Organizacje i Stowarzyszenia), Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/temat/44/568/2849>);
- dokumentację sprawozdawczą – merytoryczną i finansową z działalności NGO województwa śląskiego działających w obszarze wsparcia EFS+ czyli edukacji, włączenia społecznego, rynku pracy, praw człowieka i obywatela, przeciwdziałania dyskryminacji, wsparcia III sektora za lata 2018, 2020, 2021/2022 dostępne na stronie [Sprawozdania Organizacji Pożytku Publicznego](#). (330 losowo dobranych OPP, co pozwoliło na uzyskanie reprezentatywnych wyników przy 95% przedziale ufności i błędzie maksymalnym nie przekraczającym 5%);
- regulacje prawne, krajowe i europejskie dotyczące wydatkowania środków na wsparcie dialogu obywatelskiego i potencjału organizacji pozarządowych;
- listę projektów realizowanych w ramach środków unijnych w obszarach EFS+ przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego z obszaru województwa śląskiego, - uwzględniono listę projektów 16 RPO okresu programowania 2014-2020 oraz listę projektów PO WER;
- opracowania istotne dla przedmiotu badania, w tym m.in: raporty dotyczące wsparcia kondycji organizacji pozarządowych.

---

⁵ Spis organizacji Pozarządowych opracowany przez Stowarzyszenie Klon Jawor

Przeprowadzono także analizę netnograficzną stron internetowych w celu zidentyfikowania sieci wolontariackich i aktywistycznych, działających w obszarach wsparcia EFS+, pozyskania informacji o skali ich działalności⁶.

Analiza porównawcza zapisów programów regionalnych i Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) oraz uszczegółowień i dokumentacji konkursowych Funduszy Europejskich

Analiza porównawcza zapisów programów regionalnych i Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) oraz uszczegółowień i dokumentacji konkursowych Funduszy Europejskich w obszarze objętym badaniem została przeprowadzona w sposób jakościowy. Analiza objęła również poprzednią perspektywę finansową, gdzie wsparcie w przedmiocie objętym badaniem dostępne było w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. W ramach analizy porównawczej wzięto pod uwagę: zakres finansowy (wysokość alokacji, formy wsparcia, takie jak dotacja lub instrumenty finansowe) i zakres przedmiotowy wsparcia przewidywanego w poszczególnych FE (typy projektów); planowaną formę wdrażania wsparcia (oddzielne działania bądź jako element dodatkowy dla beneficjentów), przewidywane warunki, kryteria i preferencje wsparcia. Analizowano również typ beneficjenta, minimalny wkład własny oraz maksymalny poziom dofinansowania.

Analiza porównawcza programów regionalnych na lata 2021-2027 pokazała, że w ramach zaplanowanego wsparcia ujęto, zarówno budowę potencjału instytucjonalnego organizacji społeczeństwa obywatelskiego do dialogu obywatelskiego (w tym kreowania, monitorowania i realizacji polityk publicznych), jak też wsparcie realizacji przez organizacje zadań na rzecz zatrudnienia, kształcenia ustawicznego, kształcenia ogólnego, edukacji włączającej, realizacji usług społecznych, równości szans i godzenia ról zawodowych i prywatnych, czy włączenia społecznego. W sześciu województwach wyodrębniono dedykowane działania na budowę potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Z kolei – w ośmiu programach zaplanowano przedmiotowe wsparcie, jako część innych działań

---

⁶ Przeanalizowano m.in. strony: budżetów obywatelskich miast na prawach powiatu, strony konkursów Śląskie Orły Wolontariatu, strony centrów organizacji pozarządowych w miastach i powiatach województwa śląskiego.

pomocowych. Zakres planowanego wsparcia jest określany w sposób ogólny. Podstawową formą wdrażania projektów w obszarze wsparcia społeczeństwa obywatelskiego jest tryb konkurencyjny. Powszechnym rozwiązaniem jest zawarcie opisów pozwalających na elastyczne podejście na etapie kryteriów wyboru projektów oraz regulaminów naborów. Spośród poddanych analizie programów regionalnych na okres objęty badaniem ogłoszono konkurs w jednym regionów (woj. wielkopolskie). Szczegółowym wynikiem analizy porównawczej było opracowanie Matrycy analitycznej stanowiącej aneks do raportu końcowego, która przedstawia porównanie rozwiązań wsparcia dialogu obywatelskiego i potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Funduszach Europejskich dla Regionów 2021-2027.

CAWI/CATI (metoda mix mode) z organizacjami pozarządowymi

Badanie zrealizowano na próbie 257 śląskich organizacji pozarządowych osiągając 128,5% założeń badania, które dotyczyło zrealizowania 200 ankiet. Zastosowano dobór losowo-warstwowy, gdzie warstwami były: obszar działania danej organizacji oraz forma organizacji (fundacje vs. stowarzyszenia). W próbie uwzględniono także 17 organizacji pozarządowych kierujących wsparciem m.in. do społeczności romskich, 58 organizacji wspierających m.in. osoby znajdujące się w kryzysie bezdomności, 86 organizacji zajmujących się wsparciem migrantów, uchodźców. 134 spośród 257 ankietowanych NGO prowadzi także różne formy wsparcia kierowane do osób z niepełnosprawnościami. W badaniu wzięły udział organizacje pozarządowe z 34 powiatów i miast na prawach powiatu.

Tabela 1 Rozkład zrealizowanej próby w badaniu CAWI/CATI z przedstawicielami organizacji pozarządowych województwa śląskiego⁷.

Rozkład warstwy w populacji	Zakładana liczebność próby	Osiągnięta liczebność próby	Stopień osiągnięcia założeń
Typ: obszar wsparcia – Edukacja i rozwój lokalny	63	120	190%

⁷ Liczby zrealizowanych ankiet w poszczególnych obszarach wsparcia nie sumują się do 257, ponieważ jedna organizacja mogła działać w kilku obszarach.

Rozkład warstwy w populacji	Zakładana liczebność próby	Osiągnięta liczebność próby	Stożenie osiągnięcia założeń
Fundacje	19	43	226%
Stowarzyszenia	44	77	175%
Typ: obszar wsparcia – Usługi społeczne i pomoc społeczna (włączenie społeczne)	60	107	178%
Fundacje	17	41	241%
Stowarzyszenia	43	66	153%
Typ: obszar działalności – Rynek pracy i aktywizacja zawodowa	35	61	174%
Fundacje	17	17	100%
Stowarzyszenia	18	44	244%
Typ: obszar działalności – Prawa człowieka i obywatela, wsparcie organizacji pozarządowych	42	68	162%
Fundacje	11	20	182%
Stowarzyszenia	31	48	155%

Źródło: opracowanie własne

Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego odpowiedzialnymi za programowanie i wdrażanie wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Wywiady zostały przeprowadzone z osobami odpowiedzialnymi za programowanie wsparcia dialogu obywatelskiego i rozwoju potencjału organizacji pozarządowych, reprezentującymi następujące jednostki UM WSL: DRT (Referat koordynacji EFS i zasad horyzontalnych oraz Referat zarządzania rzeczowo-finansowego); DFS (1 triada z przedstawicielami Referatu Wsparcia Projektów i Referatu Zarządzania i analiz).

Łącznie zrealizowano 3 wywiady z tą kategorią respondentów.

Indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego województwa śląskiego.

Badaniem objęto przedstawicieli 8 fundacji i stowarzyszeń, reprezentujących różne obszary działalności, mieszczące się w zakresie wsparcia EFS+ oraz 2 przedstawicieli ruchów nieformalnych i sieci wolontariackich.

Łącznie przeprowadzono 10 wywiadów.

Zogniskowane wywiady grupowe – FGI z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Łącznie przeprowadzono 3 FGI z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego województwa śląskiego. W strukturze zogniskowanych wywiadów grupowych uwzględniono:

- 1 FGI z przedstawicielami fundacji, stowarzyszeń o oddziaływaniu ponadlokalnym;
- 1 FGI z przedstawicielami organizacji pozarządowych działających lokalnie;
- 1 FGI z przedstawicielami nieformalnych ruchów obywatelskich i ruchów wolontariackich.

Wywiady indywidualne z ekspertami oraz panel ekspertów .

W próbie badawczej uwzględniono podmioty wdrażające wsparcie z zakresu zwiększenia potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego i wzmocnienia dialogu obywatelskiego, skierowane m.in. do podmiotów województwa śląskiego.

Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami następujących podmiotów:

- Rada Pożytku Publicznego województwa Śląskiego – 4 wywiady, w tym 3 wywiady z przedstawicielami III sektora, zasiadającymi w RPP i 1 wywiad z przedstawicielem UM WSL reprezentującym urząd w RPP.
- Powiaty i gminy województwa śląskiego, w których w latach 2019-2022 funkcjonowały programy wieloletniej współpracy z III sektorem – 4 wywiady.
- ROPS Katowice – 1 wywiad z przedstawicielem Działu Ekonomii Społecznej (w zakresie podmiotów reintegracji i innych podmiotów, z wyłączeniem przedsiębiorstw społecznych) i 1 wywiad z przedstawicielem Działu Pieczy Zastępczej i Wsparcia Rodziny.

- Stowarzyszenie Klon Jawor – 1 wywiad z osobą odpowiedzialną za analizę kondycji sektora, posiadającą również wiedzę na temat różnicowań regionalnych.
- Beneficjenci Działania 2.16 PO WER, realizujący projekty, do których rekrutowani byli także przedstawiciele organizacji z województwa śląskiego w zakresie współpracy przy tworzeniu prawa – 3 wywiady.
- Narodowy Instytut Wolności, osoby odpowiedzialne za wdrażanie poszczególnych Priorytetów, główni Operatorzy Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich, Korpusu Solidarności – 7 wywiadów.
- Fundacja Akademia Organizacji Obywatelskich – odpowiedzialna za wdrożenia obszaru 4 Programu Aktywni Obywatele, o zakresie wsparcia komplementarnym do celów FE SL 2021-2027 – 1 wywiad.

Łącznie przeprowadzono 22 wywiady indywidualne z przedstawicielami ekspertów.

W drugim etapie metody – pod koniec procesu badawczego – przeprowadzony został **panel ekspertów** reprezentujących instytucje objęte wywiadami indywidualnymi. Jego celem było pogłębienie i uzupełnienie oraz weryfikacja wniosków/wyników wpływających z badania, jak też wypracowanie nowych wniosków oraz wstępnych propozycji zaleceń i rekomendacji.

Zogniskowany wywiad grupowy z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Na etapie opracowywania raportu końcowego (przed przedstawieniem przez Wykonawcę ostatecznej wersji raportu końcowego) przygotowano zostało zestawienie wyników, wniosków i rekomendacji z badania, które następnie omówiono i uzgodniono z adresatami rekomendacji czyli przedstawicielami DRT oraz DFS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

WYNIKI BADANIA

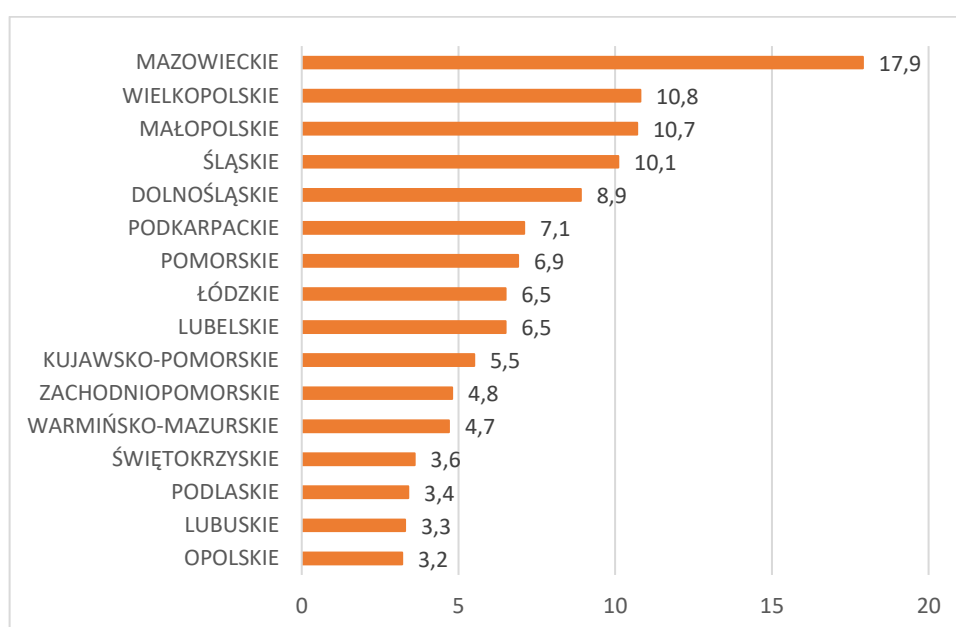
1.1 Analiza ilościowa i jakościowa organizacji pozarządowych w województwie śląskim

Analiza ilościowa sektora NGO w województwie śląskim w ujęciu międzywojewódzkim.

Zgodnie z danymi GUS z roku 2020⁸, w województwie śląskim łącznie działało 10,1 tys. organizacji pozarządowych obejmujących fundacje, stowarzyszenia zwykłe i stowarzyszenia rejestrowe⁹.

Liczba organizacji pozarządowych tego typu w skali kraju plasowała region na wysokim 4 miejscu, po województwach mazowieckim, wielkopolskim i małopolskim. Stanowiła ona łącznie 8,9% wszystkich stowarzyszeń i fundacji działających w Polsce.

Rysunek 1 Liczba fundacji i stowarzyszeń działających w województwach Polski w roku 2020 (w tysiącach).

Źródło: dane GUS, BDL, data pozyskania 2.11.2023

⁸ Organizacje według formy prawnej i organizacyjnej, [Organizacje według formy prawnej i organizacyjnej, dane](#) pozyskane dnia 2.11.2023

⁹ Stowarzyszenie zwykłe są wpisywane do ewidencji **stowarzyszeń zwykłych** prowadzonej przez starostę, nie posiadają osobowości prawnej, nie mogą prowadzić działalności gospodarczej, prowadzić odpłatnej działalności pożytku publicznego. **Stowarzyszenie rejestrowe** posiada osobowość prawną, jest wpisane KRS i może prowadzić działalność zarobkową. **Fundacje** to rodzaj organizacji, których istotną cechą jest posiadanie kapitału przeznaczonego na konkretny cel oraz statutu. Najczęściej formowane są w celach społecznych takich jak pomoc społeczna, ochrona środowiska, czy ochrona kultury i sztuki. Ten rodzaj organizacji nie posiada członków.

Stan ilościowy fundacji i stowarzyszeń w województwie śląskim na koniec 2020 roku nie wypada jednak korzystnie biorąc pod uwagę ich liczbę przypadającą na 10 tys. mieszkańców. Jest ona niższa niż średnia w Polsce zarówno w przypadku stowarzyszeń, jak i fundacji, plasując region na najniższej pozycji w kraju jeśli chodzi o stowarzyszenia i jednej z niższych pozycji w zakresie liczby fundacji przypadających na 10 tys. Mieszkańców.

Tabela 2 Liczba fundacji i stowarzyszeń przypadających na 10 tys. mieszkańców w województwach Polski.

Województwo	Liczba fundacji	Liczba stowarzyszeń
DOLNOŚLĄSKIE	17,0	4,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	16,6	2,5
LUBELSKIE	20,3	2,8
LUBUSKIE	20,1	2,7
ŁÓDZKIE	16,9	3,0
MAŁOPOLSKIE	18,0	4,5
MAZOWIECKIE	15,9	7,4
OPOLSKIE	21,7	2,0
PODKARPACKIE	22,5	1,8
PODLASKIE	17,6	3,2
POMORSKIE	16,2	4,2
ŚLĄSKIE	13,4	2,8
ŚWIĘTOKRZYSKIE	18,9	1,9
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	20,4	2,4
WIELKOPOLSKIE	18,9	3,3
ZACHODNIOPOMORSKIE	17,7	3,0

Źródło: dane GUS BDL, data pozyskania 2.11.2023

W latach 2018-2020 ogólna liczba fundacji i stowarzyszeń zarejestrowanych w województwie śląskim spadła z 10,7 tysięcy do 10,1 tysięcy. Spadek ten był zgodny z tendencją krajową. W latach 2018-2020 liczba organizacji pozarządowych w Polsce spadła ze 118,1 tysięcy do 113,8 tysięcy, czyli o 3,6%.

W roku 2020, większość organizacji pozarządowych w województwie śląskim stanowią stowarzyszenia (8,7 tysięcy).

Tabela 3 Liczba fundacji i stowarzyszeń działających w województwach Polski w roku 2020 (w tysiącach).

Województwo	Liczba fundacji	Liczba stowarzyszeń
OPOLSKIE	0,2	3,0
LUBUSKIE	0,3	3,0
PODLASKIE	0,5	2,9
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,3	3,3
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,4	4,3
ZACHODNIOPOMORSKIE	0,5	4,3
KUJAWSKO-POMORSKIE	0,6	4,9
LUBELSKIE	0,6	5,9
ŁÓDZKIE	0,8	5,7
POMORSKIE	1,1	5,8
PODKARPACKIE	0,5	6,6
DOLNOŚLĄSKIE	1,5	7,4
ŚLĄSKIE	1,4	8,7
MAŁOPOLSKIE	1,5	9,2
WIELKOPOLSKIE	1,3	9,5

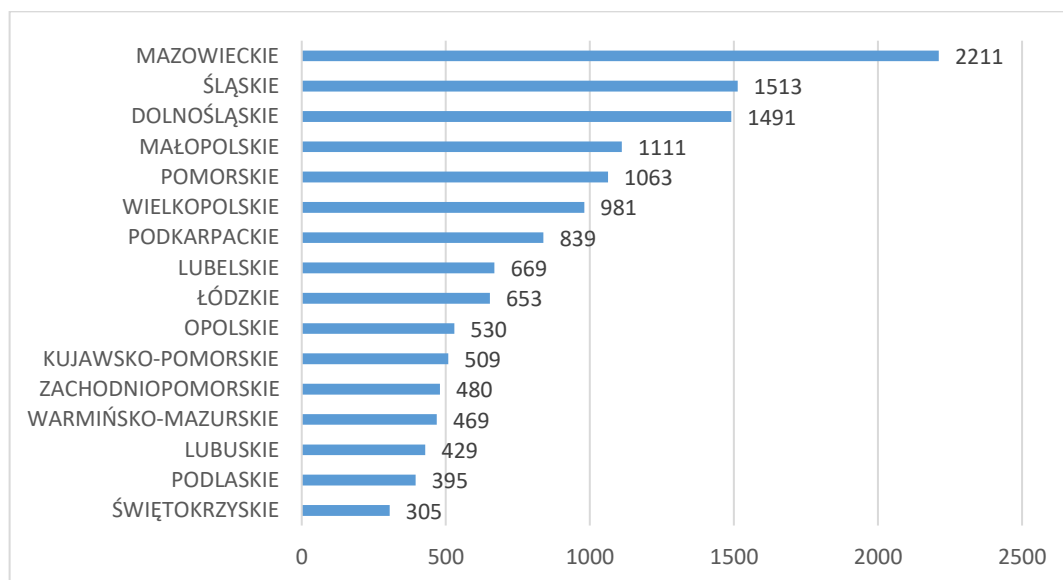
Województwo	Liczba fundacji	Liczba stowarzyszeń
MAZOWIECKIE	4,6	13,3

Źródło: dane GUS, BDL, data pozyskania 2.11.2023

W latach 2018-2020 w województwie śląskim można zaobserwować spadek liczby zarejestrowanych stowarzyszeń (z 9,4 tysiąca do 8,7 tysięcy) oraz wzrost liczby zarejestrowanych fundacji z 1,3 tysiąca do 1,4 tysiąca. Tendencje te można odnotować też w skali kraju. Liczba fundacji wzrosła z 14,5 tysiąca do 16 tysięcy, podczas gdy liczba stowarzyszeń spadła z 103,6 tysiąca do 97,8 tysięcy. W opinii badanych ekspertów, kwestia ta wynika przede wszystkim z szybszej decyzyjności władz fundacji w stosunku do gremialnego podejmowania decyzji przez członków stowarzyszenia, braku konieczności powoływania komisji rewizyjnych, braku konieczności działania na rzecz członków.

W latach 2018-2020 liczba organizacji pożytku publicznego w województwie śląskim wzrosła z 1 tysiąca do 1,1 tysięcy. Liczba ta plasowała w 2020 roku województwo śląskie na 2 miejscu wśród wszystkich regionów, zaraz po województwie mazowieckim. Warto w tym miejscu dodać, że wraz z uzyskaniem statusu organizacji pożytku publicznego (OPP) fundacje i stowarzyszenia mogą ubiegać się o uzyskanie środków finansowych pochodzących z 1,5% podatku dochodowego od osób fizycznych. Status OPP otwiera dodatkowe możliwości tj. prawo do użytkowania państwowych lub samorządowych nieruchomości na preferencyjnych warunkach, możliwość angażowania wolontariuszy do zbiórek publicznych, możliwość zatrudnienia osób do odbycia służby zastępczej czy dysponowanie prawem do nieodpłatnego informowania przez radio i telewizję publiczną o swojej działalności. Jak wynika z bazy sprawozdań Narodowego Instytutu Wolności, w roku 2022 liczba organizacji pozarządowych województwa śląskiego posiadających status organizacji pożytku publicznego wyniosła 1513 podmiotów.

Rysunek 2 Liczba organizacji pożytku publicznego w województwach Polski w roku 2022.

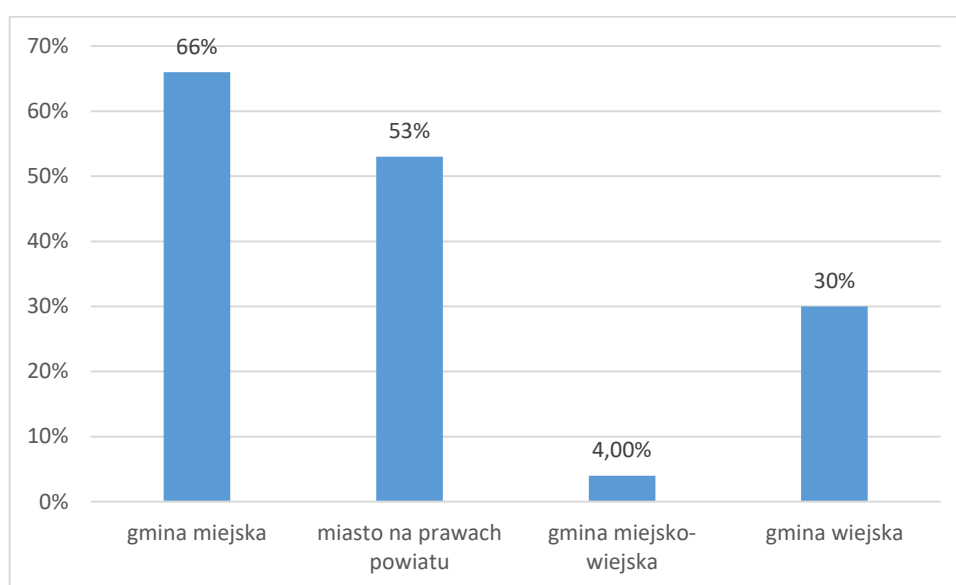
Źródło: [Sprawozdania z działalności organizacji pożytku publicznego, data pozyskania 28.10.2023](#)

Biorąc pod uwagę główne kierunki działalności fundacji i stowarzyszeń w województwie śląskim w 2020 roku, w kontekście obszarów wspieranych w FE SL 2021-2027, należy podkreślić, iż dane GUS w skali województw Polski odnoszą się zbiorczo do wszystkich typów organizacji pozarządowych, wliczając w to Lokalne Grupy Działania (LGD), przedsiębiorstwa społeczne, koła gospodyń wiejskich, samorząd zawodowy i gospodarczy, Ochotnicze Hufce Pracy (OHP), stowarzyszenia sportowe, itp. Biorąc pod uwagę to ograniczenie można stwierdzić, że w roku 2020 podmioty sektora NGO województwa śląskiego stanowiły 9,8% wszystkich podmiotów III sektora w Polsce prowadzących działalność koncentrującą się na pomocy społecznej i humanitarnej, taki sam udział trzeci sektor regionu wykazywał w obszarze wsparcia rynku pracy i aktywizacji zawodowej. Śląskie NGO stanowiły także 9,5% podmiotów w kraju realizujących działalność w obszarze ochrony zdrowia oraz 7,5% wszystkich NGO w kraju udzielających wsparcia w obszarze pomocy prawnej. We wszystkich tych obszarach dominujący udział mają podmioty z województw: mazowieckiego, małopolskiego i dolnośląskiego, do których w zakresie wsparcia rynku pracy i aktywizacji zawodowej należy także włączyć NGO z województwa wielkopolskiego. W porównaniu do innych regionów relatywnie niski udział działalności śląskich podmiotów III sektora należy odnotować w obszarach:

edukacji i wychowania (6,3%), rozwoju lokalnego (3,2%), wsparcia organizacji pozarządowych (4,9%).

Zdecydowana większość NGO działających w województwie śląskim zlokalizowana była w 2020 roku w gminach miejskich (najwyższy udział w skali kraju) oraz w miastach na prawach powiatu (wyższy udział ma jedynie Warszawa). Udział podmiotów zlokalizowanych w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich w ogólnej liczbie NGO był w regionie śląskim najniższy w skali kraju.

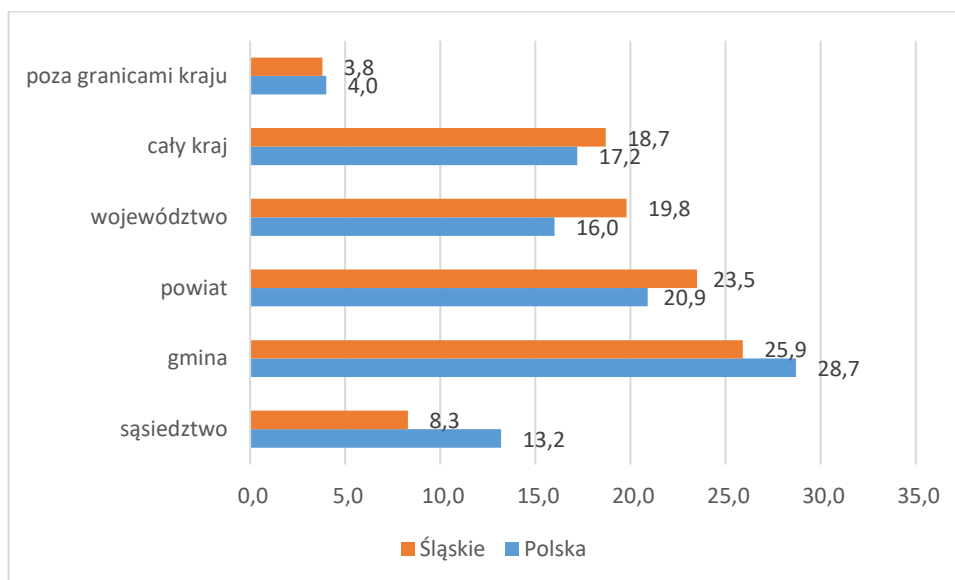
Rysunek 3 Struktura NGO województwa śląskiego ze względu na typ gminy, w którym znajduje się siedziba podmiotu w roku 2020.

Źródło: dane GUS, CDL, data pozyskania 2.11.2023

Zgodnie z danymi GUS dla 2020 roku, śląskie NGO najczęściej działają w skali szerszej niż gmina. Zdecydowanie rzadziej niż średnio w kraju realizują one działania w skali najbliższego sąsiedztwa.

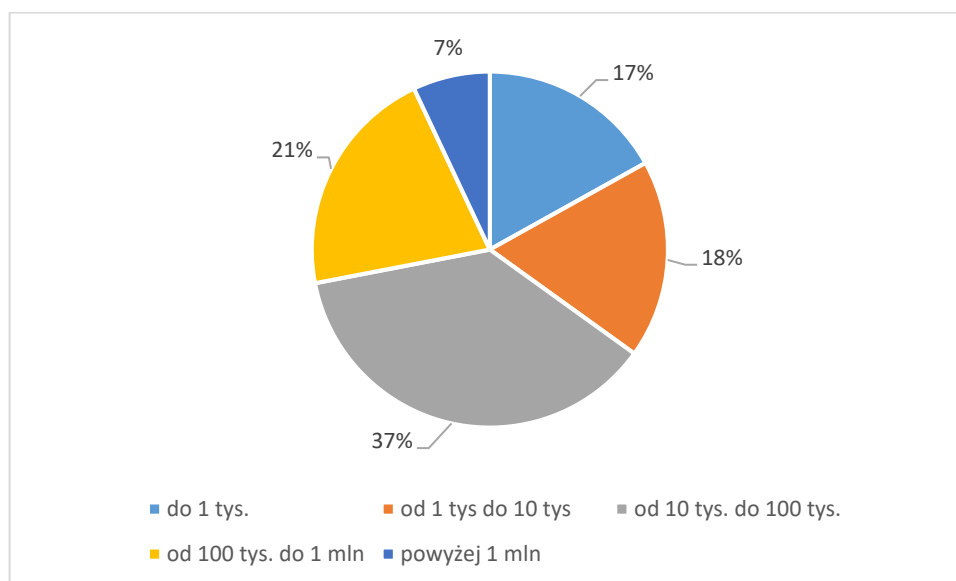
Rysunek 4 Zasięg działania śląskich NGO w 2020 roku w porównaniu do średniej krajowej.

Źródło: dane GUS, BDL, data pozyskania 2.11.2023

Analizując porównawczo kondycję ekonomiczną NGO województw Polski należy podkreślić, że udział śląskich podmiotów III sektora (z włączeniem wszystkich jego kategorii) w ogólnej liczbie NGO osiągających w 2020 roku przychody wyższe niż 100 tysięcy złotych jest wyższy niż ich udział w liczbie wszystkich NGO w kraju. Oznacza to, że kondycja sektora mierzona wysokością przychodów jest relatywnie wysoka. Podobny wynik mogą wskazać jedynie podmioty z województwa mazowieckiego, małopolskiego, dolnośląskiego i pomorskiego. Województwo śląskie może ponadto poszczycić się jednym z najniższych w skali kraju udziałem NGO osiągających przychody poniżej 1 tys. zł (16% - niższy wynik osiąga jedynie województwo kujawsko-pomorskie) oraz od 1 tys. zł do 10 tys. zł (18,3% - niższy wynik osiąga jedynie województwo dolnośląskie). Osiąga za to jeden z najwyższych wyników w kraju w zakresie udziału NGO legitymujących się przychodami powyżej 100 tys. złotych do miliona złotych oraz powyżej miliona złotych (odpowiednio: 21% i 7% - wyższy udział mają jedynie podmioty z województwa mazowieckiego i pomorskiego). W województwie śląskim najliczniejszy jest segment organizacji osiągających przychody między 10 tys. złotych a 100 tys. złotych podobnie jak w innych województwach Polski (37%).

Rysunek 5 Kondycja finansowa NGO w województwie śląskim – udział organizacji osiągających w 2020 roku przychody w określonych przedziałach.

Źródło: dane GUS, BDL, data pozyskania 2.11.2023

Jak wynika z danych GUS, w roku 2020 większość organizacji III sektora w województwie śląskim prowadziła wyłącznie nieodpłatną działalność statutową (69%). Odsetek NGO prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną jest jednak jednym z najwyższych w kraju (poza województwem mazowieckim i pomorskim). Śląskie podmioty częściej prowadzą działalność statutową odpłatną (19,7%) niż działalność gospodarczą (6,8%) lub zarówno gospodarczą jak i odpłatną (4,4%).

W roku 2020 sektor NGO w województwie śląskim wykazywał się też relatywnie dobrą sytuacją pod względem liczby podmiotów zatrudniających pracowników. W skali kraju aż 61,6% podmiotów III sektora nie korzystało w swoich działaniach z pracy odpłatnej. W regionie śląskim odsetek ten stanowił zaledwie 51,5% (najniższy odsetek w Polsce). Mniej więcej 1/3 śląskich NGO (31,7%) zatrudniała pracowników jedynie na podstawie umów cywilnoprawnych, spośród pozostałych co dziesiąta organizacja zatrudniała na podstawie umowy o pracę do 5 pracowników. Wyniki te są wyższe niż w większości innych regionów Polski.

Łącznie w 2020 roku w III sektorze pracowało 22,1 tys. osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę i 36,2 tys. osób zatrudnionych na umowy cywilno-prawne. Wyższą liczbę zatrudnionych wykazano jedynie w województwie mazowieckim.

Analiza ilościowa i jakościowa fundacji i stowarzyszeń województwa śląskiego działających w obszarze wsparcia EFS+ w 2022 roku.

Zgodnie z zakresem niniejszego badania, istotne dla wzmocnienia potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego jest przeprowadzenie szczegółowych analiz dotyczących stanu i kondycji fundacji i stowarzyszeń działających w następujących obszarach: pomoc społeczna, działalność charytatywna, ochrona zdrowia, edukacja i wychowanie, rynek pracy i aktywizacja zawodowa, rozwój lokalny, wsparcie organizacji pozarządowych, ekologia oraz pomoc i doradztwo prawne dla obywateli.

1.1.1 Stan ilościowy sektora NGO

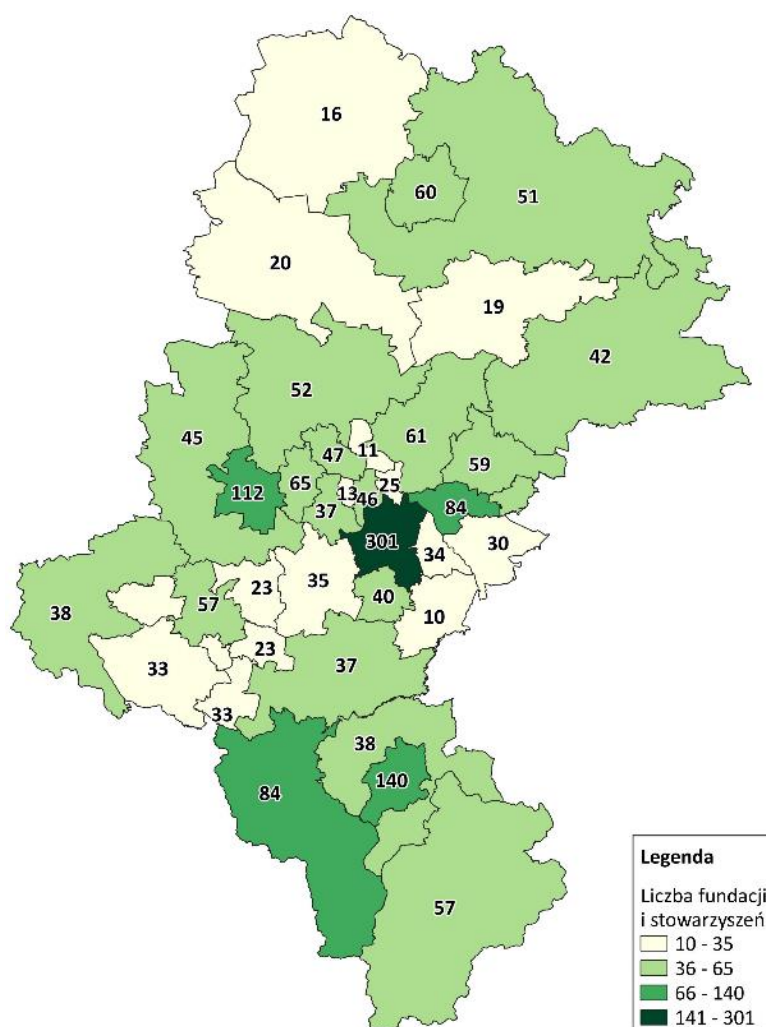
Jak przedstawia się charakterystyka ilościowa organizacji pozarządowych w województwie śląskim?

Stosownie do metodologii przyjętej w niniejszym badaniu stan ilościowy organizacji pozarządowych oparto o dostępne bazy NGO, ujęte zarówno w spisie NGO, prowadzonym przez Stowarzyszenie Klon-Jawor, jak i w bazie organizacji pożytku publicznego (OPP). W pierwszym kroku postępowania badawczego wyselekcjonowano z bazy Klon Jawor fundacje i stowarzyszenia działające w przedmiotowych obszarach. Według statystyk tej strony, selekcjonując po filtrze pod nazwą „obszar działalności” wyodrębniono łącznie 2318 takich fundacji i stowarzyszeń. Dalsze prace nad bazą pokazały, że ponad 50% wskazanych podmiotów widnieje co najmniej dwukrotnie w tej bazie, wskazując różne obszary swojej działalności. Następnie zidentyfikowano braki w bazie spis NGO, poprzez zweryfikowanie jej z kolejną dostępną bazą danych – spisem OPP w województwie śląskim. Poprzez redukcję nazw organizacji dublujących się w bazie Klon Jawor oraz poprzez uzupełnienie jej o organizacje pożytku publicznego, które nie zgłosiły swojej organizacji do bazy Klon-Jawor, uzyskano listę unikatowych fundacji i stowarzyszeń działających w obszarze wsparcia EFS+ w województwie śląskim.

Łącznie zidentyfikowano **1878 unikatowych organizacji, w tym: 601 fundacji i 1277 stowarzyszeń**. Spośród nich **577 czyli 31%** posiada status organizacji pożytku publicznego.

Najwięcej organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+ zlokalizowanych jest w Katowicach (301), Bielsku-Białej (140) i Gliwicach (112). Relatywnie rzadko (poniżej 20) są one reprezentowane w Świętochłowicach, Piekarach Śląskich, powiecie bieruńsko-lędzińskim, powiecie kłobuckim, powiecie myszkowskim. W ujęciu subregionalnym można mówić o wysokiej koncentracji organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia EFS+ w subregionie centralnym oraz ich niskiej reprezentacji w subregionie zachodnim i północnym.

Mapa 1 Rozkład terytorialny organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+ w roku 2022.

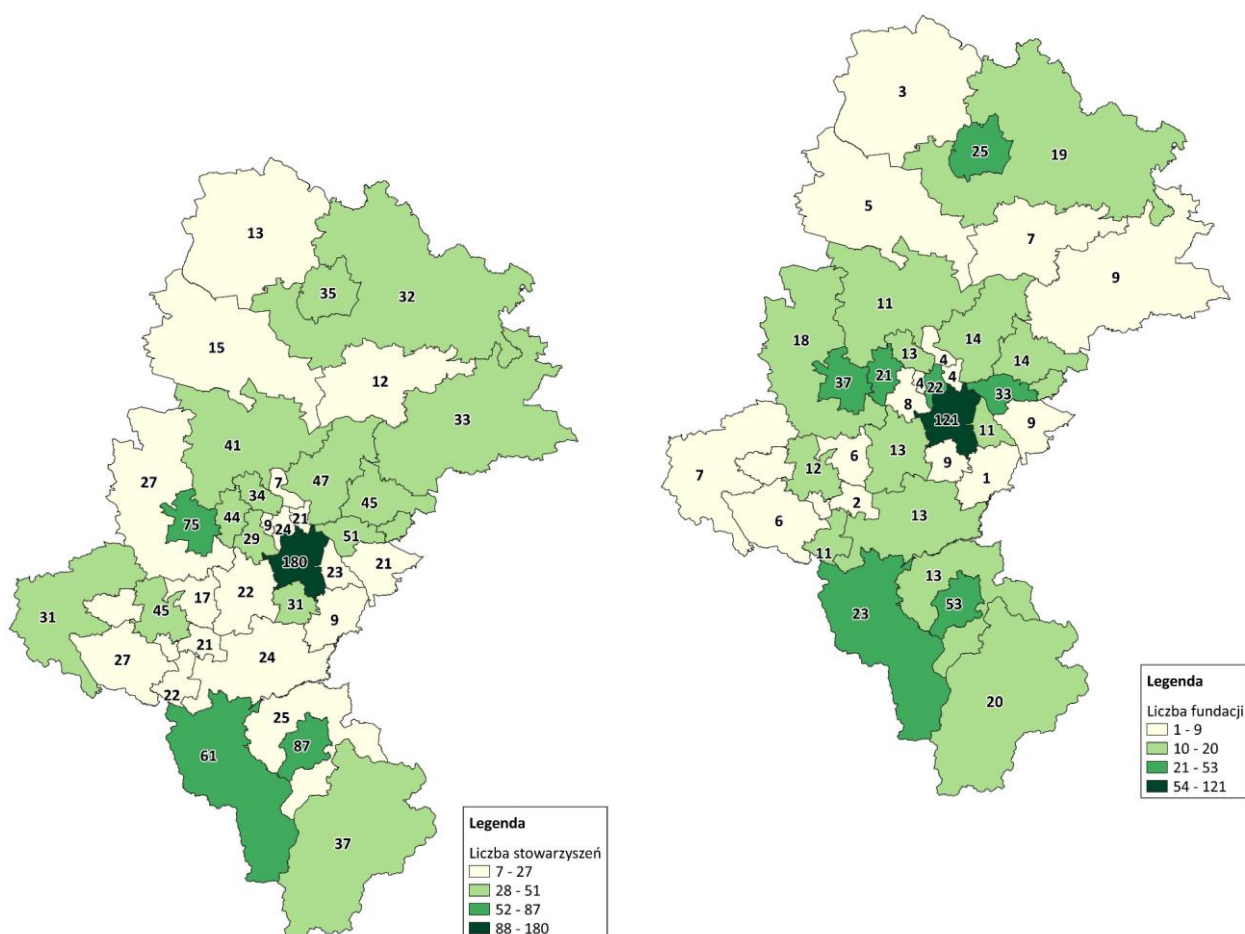

źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Klon-Jawor spisngo.pl oraz bazy OPP, stan na dzień 12.10.2023.

Analizując rozkład terytorialny organizacji pozarządowych w podziale na stowarzyszenia i fundacje można wskazać wysoki udział subregionu południowego w liczbie fundacji. Stowarzyszenia skoncentrowane są w subregionie centralnym.

Mapa 2 Rozkład terytorialny stowarzyszeń oraz rozkład terytorialny fundacji działających w obszarach EFS+

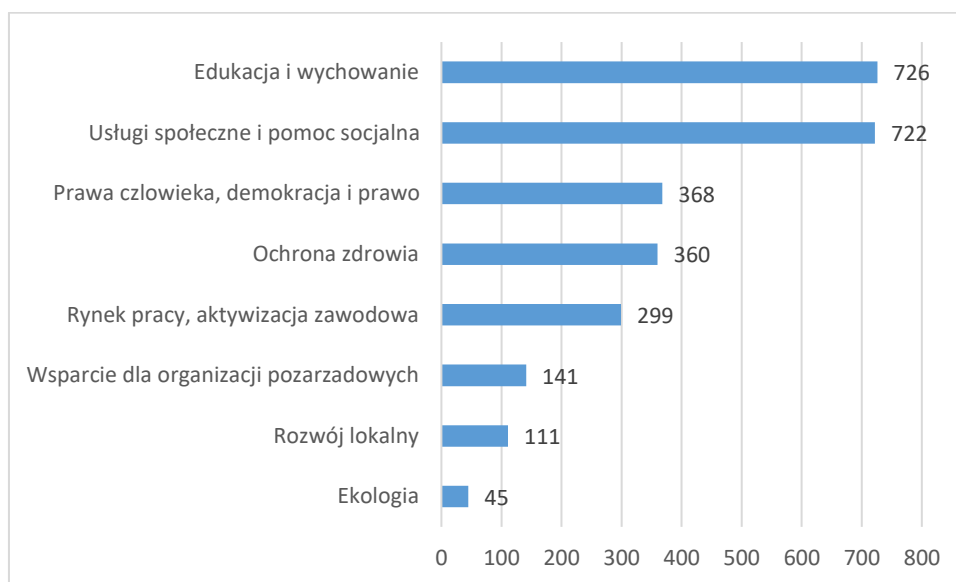

źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Klon-Jawor spisngo.pl oraz bazy OPP, stan na dzień 12.10.2023.

Zdecydowana większość organizacji ujętych w obu analizowanych spisach (spis NGO Klon-Jawor i baza OPP) deklaruje aktywność w więcej niż jednym obszarze działalności EFS+. Jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami

organizacji społeczeństwa obywatelskiego fakt ten wynika z konieczności zachowania elastyczności działań organizacji, dostosowania kierunku jej działalności do możliwych źródeł finansowania. Najczęściej prowadzą one działania w obszarze edukacji i wychowania oraz usług społecznych i pomocy społecznej. Stosunkowo rzadko deklarowane jest prowadzenie działalności statutowej w obszarze ekologii¹⁰ lub rozwoju lokalnego.

Rysunek 6 Liczba organizacji pozarządowych działających w obszarach wsparcia EFS+.

źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Klon-Jawor spisngo.pl oraz bazy OPP, stan na dzień 12.10.2023.

Wysoki udział organizacji pozarządowych działających w obszarach edukacji i wychowania oraz pomocy społecznej jest zgodny z trendami ogólnopolskimi¹¹. Zdaniem ekspertów badanych w ramach niniejszej ewaluacji trendy te wynikają z wzrastającej popularności i wzrastającego znaczenia obu tych obszarów w polityce europejskiej i krajowej.

¹⁰ Z analiz wyłączono organizacje zajmujące się wyłącznie opieką nad zwierzętami, jako, iż nie jest to obszar działalności EFS+.

¹¹ Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce. Trendy 2002-2022, Klon Jawor, 2022, s.17

Ponad jedna trzecia (41%) zidentyfikowanych organizacji pozarządowych, w tym 51% stowarzyszeń prowadzi swoją działalność statutową od przynajmniej 20 lat. Organizacje funkcjonujące krócej niż 5 lat stanowią 8,1% wszystkich zidentyfikowanych podmiotów, w tym 13,3% fundacji. Podmioty te najczęściej prowadzą działalność w obszarach edukacji i pomocy społecznej. Nadreprezentacja organizacji o krótkim stażu funkcjonowania występuje wśród NGO prowadzących działalność w obszarze wsparcia rozwoju lokalnego (16%), ekologii (14%). W opinii badanych ekspertów fakt ten wynika, z rosnącej popularności w ciągu ostatnich 5 lat kwestii klimatycznych oraz wzrastającej roli aktywizmu lokalnego, w tym cykliczności tzw. budżetów obywatelskich.

Tabela 4 Rozkład wieku instytucjonalnego organizacji pozarządowych województwa śląskiego działających w obszarach wsparcia EFS+.

Lata założenia organizacji	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
przed 2000	15,1%	6,7%	19,1%
2000-2005	26,5%	14,5%	32,1%
2006-2010	19,0%	16,8%	20,0%
2011-2017	30,7%	48,3%	22,5%
2018-2020	7,0%	11,1%	5,0%
2021-2023	1,1%	2,2%	0,6%

źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Klon-Jawor spisngo.pl oraz bazy OPP, stan na dzień 12.10.2023.

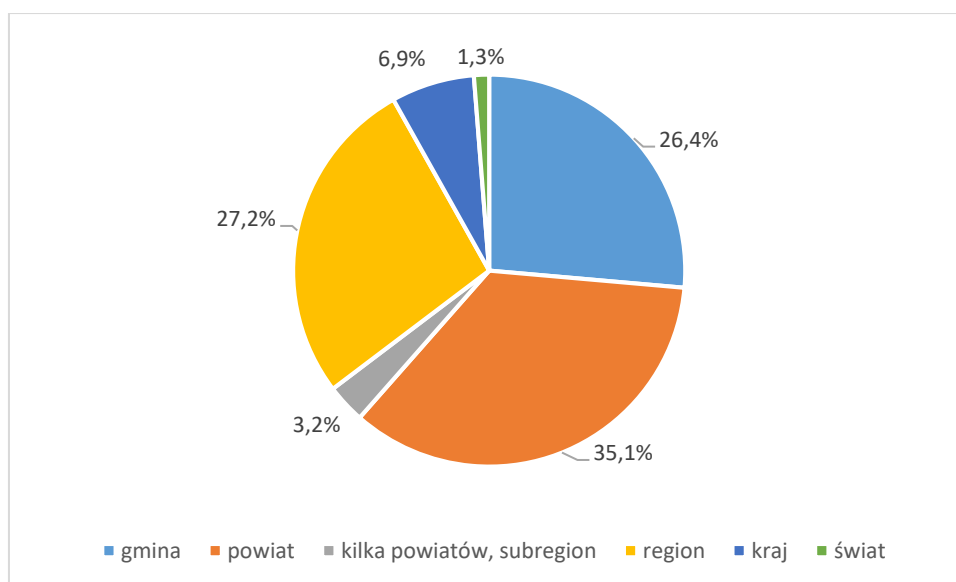
W porównaniu do danych krajowych¹² można mówić o wysokim udziale organizacji o stażu działalności dłuższym niż 15 lat w województwie śląskim (60% wobec średnio 28% w Polsce). W opinii badanych ekspertów fakt ten wynika z dużej reprezentacji organizacji ulokowanych w miastach na prawach powiatu, co

¹² Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce w roku 2021, Klon Jawor, 2022, s. 40

pozwała na utrzymanie ciągłości zadań i większą częstotliwość zlecania różnych zadań publicznych.

Ponad jedna trzecia zidentyfikowanych organizacji (39%) prowadzi działalność ponadlokalną, w skali regionu lub kraju. Są to głównie fundacje zajmujące się działalnością charytatywną na rzecz osób z rzadkimi kategoriami chorób oraz stowarzyszenia zajmujące się aktywizacją zawodową, ekologią i wsparciem organizacji pozarządowych. Pozostałe działają w skali gminy lub powiatu, w zależności od rodzaju zadania publicznego, który wykonują w ramach zleceń. Są to głównie stowarzyszenia działające w obszarze pomocy społecznej (w tym prowadzące mobilne lub stacjonarne usługi społeczne), stowarzyszenia i fundacje prowadzące lokalne przedszkola i szkoły oraz stowarzyszenia i fundacje prowadzące imprezy, warsztaty i okazjonalne szkolenia na rzecz środowiska lokalnego w różnych kierunkach działalności.

Rysunek 7 Zasięg działalności prowadzonej przez organizacje pozarządowe w województwie śląskim w obszarach wsparcia EFS+.

źródło: opracowanie własne na podstawie bazy Klon-Jawor spisngo.pl oraz bazy OPP, stan na dzień 12.10.2023

Analizowane OPP¹³ najczęściej deklarują szeroki zasięg oddziaływania ich aktywności, jeśli chodzi o liczbę odbiorców. W roku 2022 zdecydowana większość

¹³ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

(72%) deklaruje, że skierowała swoją działalność do ponad 100 osób. Mniej niż 50 odbiorców deklaruje najczęściej fundacje prowadzące działalność charytatywną, ukierunkowaną na wsparcie rzadkiej choroby. Warto podkreślić, że na przestrzeni lat 2018-2022 doszło do zmniejszenia średniej liczby odbiorców analizowanych OPP, z 11951,8 osób do 6146,2. Jak wynika z badań ilościowych przeprowadzonych wśród przedstawicieli śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+, ograniczanie zasięgu działań organizacji przez ograniczanie liczby odbiorców jest częstą odpowiedzią wielu organizacji na brak środków dotacyjnych, ograniczenie źródeł finansowania.

1.1.2 Stan zatrudnienia

Jakim potencjałem organizacyjnym i zarządczym dysponują organizacje?

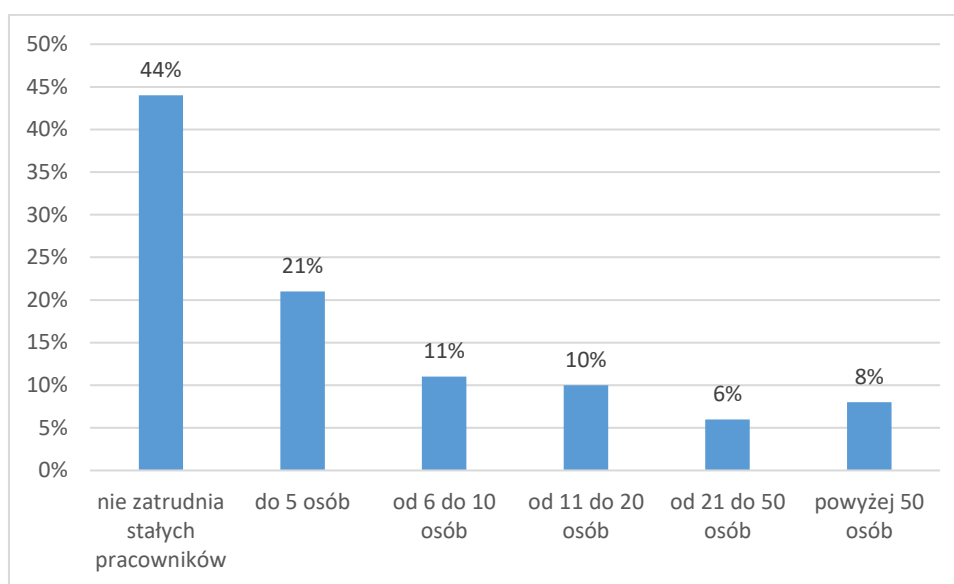
Jak przedstawia się struktura zasobów ludzkich organizacji (liczba pracowników, rodzaj umowy), jakie są kompetencje kadr organizacji, jakie są ich potrzeby rozwoju, jakie są ich powiązania z organizacją (rodzaje członkostwa w stowarzyszeniu, pracownicy – jaka forma zatrudnienia, wolontariusze), oraz jakim zapleczem infrastrukturalnym dysponują organizacje? W jaki sposób są zarządzane organizacje?

Jak wynika z badania ilościowego przeprowadzonego wśród śląskich organizacji pozarządowych prowadzących działalność w obszarach EFS+ blisko połowa tych podmiotów (44%) nie zatrudnia pracowników na stałe. Częściej są to stowarzyszenia (48%) niż fundacje (35%). Brak stałego personelu częściej niż inni deklarują przedstawiciele organizacji powstałych po 2005 roku, prowadzących działalność w obszarze promocji prawa, wsparcia innych organizacji pozarządowych. Zatrudnienie stałych pracowników częściej niż w pozostałych przypadkach deklarują respondenci z organizacji mających siedzibę w Katowicach, działających w obszarze rynku pracy i aktywizacji zawodowej (80%).

Organizacje zatrudniające stały personel średnio liczą 20 pracowników, w tym 14 osób zatrudnionych na umowę o pracę i 6 osób pracujących w oparciu o umowy cywilno-prawne. Zatrudnienie wyższe jest w fundacjach (średnio 22 osoby) niż w stowarzyszeniach (średnio 19 pracowników). Należy jednak podkreślić, że według deklaracji respondentów, w zdecydowanej większości NGO zatrudniających

pracowników na stałe (32% wszystkich organizacji wśród 56% zatrudniających stałych pracowników) liczba stałego personelu nie przekracza 10 osób.

Rysunek 8 Stan zatrudnienia w organizacjach pozarządowych działających w obszarze EFS+ w województwie śląskim.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Jak wynika z badania ilościowego przeprowadzonego wśród śląskich NGO prowadzących działalność w obszarach EFS+, w skali wszystkich organizacji średnia liczba pracowników stanowi 11 osób. Oznacza to, że średnio jedna organizacja pozarządowa tworzy 11 miejsc pracy. Średnia liczba pracowników jest wyższa w organizacjach powstałych przed 2000 rokiem (22 osoby), organizacjach działających w miastach na prawach powiatu oraz w organizacjach mających status OPP (15 osób względem 6 osób w NGO nie mających statusu organizacji pożytku publicznego). Odsetek organizacji korzystających z pracy odpłatnej w województwie śląskim jest wyższy niż średnia w kraju, Według raportu Klon Jawor pn. „Kondycja organizacji pozarządowych. Trendy dla lat 2002-2020”, średnio w skali kraju 42% NGO zatrudnia stałych pracowników, podczas gdy w województwie śląskim fakt ten deklaruje 56% badanych organizacji pozarządowych.

Mniej więcej co trzecia (32%) badana organizacja pozarządowa działająca w obszarach wsparcia EFS+ zatrudnia osoby na podstawie umowy o pracę. Zaledwie w 12% badanych NGO stałym pracownikom oferowane są wyłącznie

umowy cywilno-prawne. W skali wszystkich badanych śląskich organizacji średnia liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę wynosi 8, zaś średnia liczba stałych pracowników, świadczących pracę w oparciu o umowy cywilno-prawne wynosi 3. Fundacje częściej niż stowarzyszenia zatrudniają osoby wyłącznie w oparciu o umowę zlecenie, praktyka ta jest też regularna w organizacjach działających w obszarze włączenia społecznego, wsparcia organizacji pozarządowych. W opinii badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych, najbardziej pożądaną sytuacją jest posiadanie stałego zestawu współpracowników, w sytuacji idealnej zatrudnianych na podstawie umowy o pracę. Jednak ze względu na zaangażowanie współpracowników również w inne formy aktywności – poza NGO – zatrudnianie na umowę zlecenie jest koniecznością praktykowaną zwłaszcza w przypadku pozyskania zadań zleconych lub dotacji na realizację projektów.

Badane organizacje pozarządowe, działające w obszarach wsparcia EFS+ często (według deklaracji przedstawicieli 70% NGO – respondentów badania ilościowego) korzystają z pracy wolontariuszy. Częściej niż w pozostałych przypadkach są to organizacje działające w obszarze włączenia społecznego oraz organizacje rzecznicze. Co ciekawe, korzystanie z pracy wolontariuszy nie zastępuje zatrudnienia. Organizacje zatrudniające stałych pracowników zdecydowanie częściej niż NGO niemające stałego personelu korzystają z pracy nieodpłatnej dodatkowych osób (odpowiednio 76% i 65%). Średnio w każdej badanej organizacji pracowało w 2023 roku 27 wolontariuszy. Należy jednak podkreślić, że w 53% podmiotów korzystano z pracy nieodpłatnej nie więcej niż 10 osób. Wolontariusze średnio pracowali około 165 godzin w skali roku, niemniej w stowarzyszeniach okres ten był średnio wydłużony do 178 godzin. W opinii badanych przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego istotne dla działań organizacji jest zapewnienie sobie stałego zasobu wolontariuszy danego NGO, co ogranicza konieczność przeprowadzania szkoleń przysposabiających osoby chętne do pracy wolontariackiej.

Analiza sprawozdań z działalności OPP¹⁴ prowadzących działalność w obszarach wsparcia EFS+ wskazuje na wysoki odsetek podmiotów zatrudniających

---

¹⁴ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego.](#)

pracowników oraz wysoki odsetek organizacji korzystających z pracy wolontariuszy.

W roku 2022 aż 41,5% OPP zatrudniało przynajmniej jedną osobę na umowę o pracę. W co czwartej organizacji (23,1%) zatrudnienie znajdowało mniej niż 10 osób, w co ósmej od 11 do 50 osób, zaś w 5,5% powyżej 50 osób. Większość (55,3%) analizowanych OPP zatrudniała osoby na umowy cywilnoprawne. Średnia liczba osób zatrudnionych w tych organizacjach na umowę o pracę wyniosła 22 osoby, zaś średnia liczba osób zatrudnionych na umowy cywilno-prawne – 26 osób. Ponad połowa analizowanych OPP (53%) korzystała także z pracy wolontariuszy. Na przestrzeni lat 2018-2022 można jednak odnotować spadek liczby wolontariuszy współpracujących z organizacjami pożytku publicznego. Średnia liczba wolontariuszy w roku 2018 wyniosła 65 osób, zaś w roku 2020 już 55 osób, spadając w roku 2022 do 54 osób.

Stowarzyszenia budują też swoją bazę członkowską. W roku 2022 co czwarta analizowana OPP o statusie stowarzyszenia deklaruje od 10 do 20 członków zwykłych, ponad połowa zaś (55%) – ponad 20 członków. Średnia liczba członków w analizowanych stowarzyszeniach wzrosła z 132 osób do 142.

Jak wynika z wywiadów pogłębionych i wywiadów grupowych z przedstawicielami NGO oraz z wywiadów eksperckich organizacje najczęściej zarządzane są w oparciu o plany krótkoterminowe – roczne bądź najwyżej trzyletnie. Mimo, że organizacje często tworzą swoje dokumenty strategiczne, planistyczne w szerszej perspektywie czasowej, to jednak konieczność pozyskiwania środków na bieżące funkcjonowanie organizacji z różnych źródeł, często pociąga za sobą zmianę nie tylko działań bieżących, ale również podstawowego kierunku prowadzonej działalności. Większość badanych organizacji pozarządowych zarządzana jest w oparciu o różne źródła finansowania co silnie weryfikuje i zmienia zaplanowane kierunki i skalę działań. Organizacje pozarządowe w województwie śląskim zarządzane są w systemie lideryskim - mimo, że zachowane są powszechnie procedury demokratyczne podejmowania decyzji, to od lidera, przywódcy zależy nadawanie kierunku działania organizacji, kontakt z otoczeniem zewnętrznym. W opinii badanych uczestników wywiadów pogłębionych i grupowych, wypalenie się lidera, jego odejście ze struktur organizacji, wynikające z różnych powodów, pociąga za sobą potężny kryzys organizacji. Występuje także problem braku

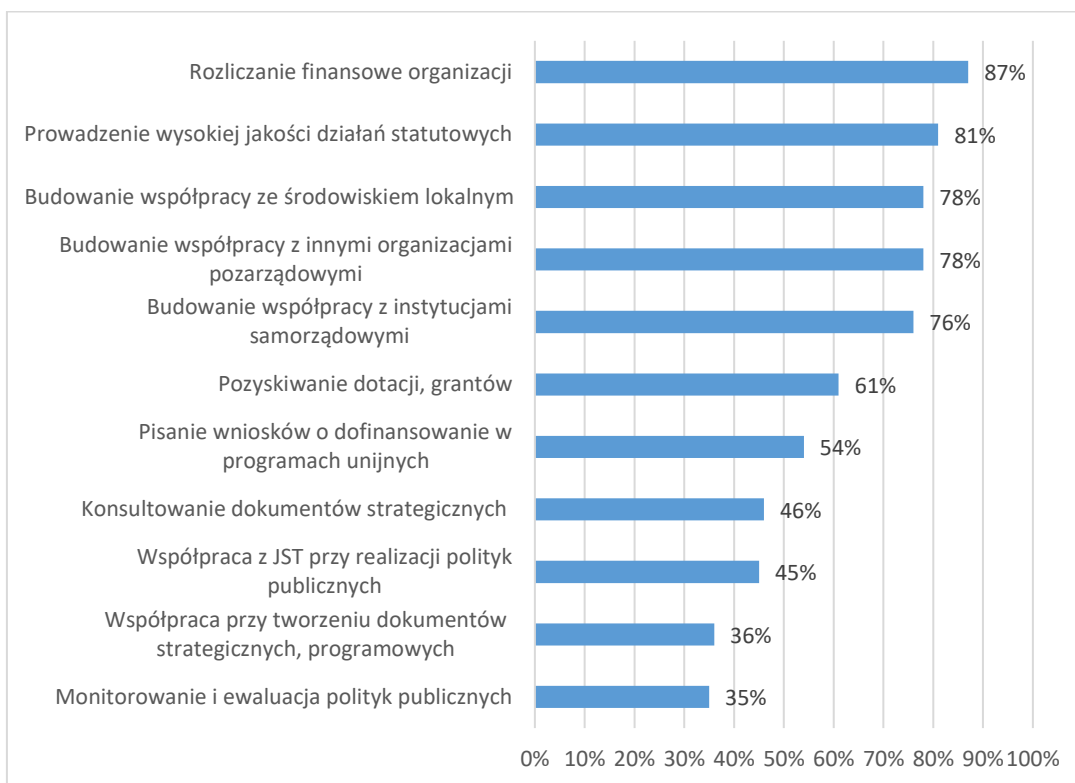
umiejętności przekazywania przywództwa, czy też takiego formowania struktur NGO, aby w personalnych sytuacjach kryzysowych ciągłość działalności organizacji została zachowana. Jak wynika z badania, organizacje pozarządowe często szkolą swoich pracowników w ramach bezpłatnych usług organizacji wspierających inne NGO. Zdaniem badanych ekspertów, silna fluktuacja kadr w NGO wymaga, aby kształtować umiejętności przywódcze i zarządcze wśród stałych członków stowarzyszeń lub wśród personelu zarządzającego fundacją. Występuje także potrzeba kształtowania umiejętności budowania motywacji i wspierania pracowników w sytuacjach kryzysowych.

1.1.3 Potrzeby rozwojowe

Jak wynika z badania ilościowego z przedstawicielami śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarach wsparcia EFS+, zdecydowana większość respondentów pozytywnie ocenia kompetencje kadry swojej organizacji w następujących kierunkach wsparcia potencjału organizacji pozarządowych: rozliczanie finansowe organizacji, prowadzenie działań statutowych wysokiej jakości, budowanie relacji z JST, środowiskiem lokalnym i innymi organizacjami pozarządowymi. Większość badanych uważa za wystarczające kompetencje kadry w obszarach zdobywania środków na realizację zadań statutowych czy też pisanie wniosków o dofinansowanie w programach unijnych. Warto jednak podkreślić, że ponad jedna trzecia (39%) zgłasza deficyt umiejętności swoich pracowników w zakresie pozyskiwania dotacji, grantów na realizację działań statutowych organizacji, zaś blisko połowa (46%) deklaruje brak umiejętności kadry w pisaniu wniosków o środki unijne. Relatywnie rzadko wysoko oceniane są kompetencje stałych pracowników badanych NGO w obszarze współtworzenia, monitorowania czy konsultowania dokumentów strategicznych i programowych, polityk publicznych. W obszarze dialogu obywatelskiego zidentyfikowano najszersze potrzeby rozwojowe, możliwe do sfinansowania w ramach FE SL 2021-2027.

Rysunek 9 Odsetek organizacji pozarządowych pozytywnie oceniających kompetencje swoich stałych pracowników w

poszczególnych aspektach, na które można pozyskać wsparcie w ramach FE SL 2021-2027.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=139¹⁵

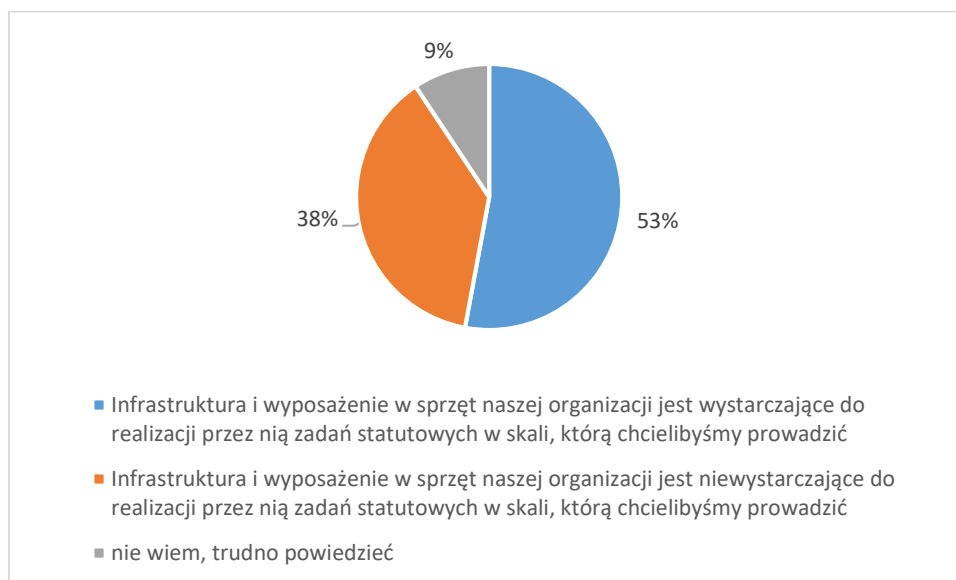
Warto w tym miejscu podkreślić, że organizacje działające krócej niż 5 lat, zatrudniające do 5 pracowników częściej niż inne negatywnie oceniają kompetencje kadry w większości spośród wskazanych aspektów. Przedstawiciele instytucji eksperckich zwracają uwagę, że małe i nowe organizacje najczęściej wykazują deficyty w podstawowych polach kompetencyjnych działalności NGO takich jak: pozyskiwanie środków na rozwój działalności, zarządzanie zasobami ludzkimi czy też budowanie swojej pozycji w środowisku lokalnym.

Większość (53%) badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych pozytywnie ocenia wyposażenie infrastrukturalne reprezentowanych NGO w stosunku do skali prowadzonych działań. Znaczny odsetek (38% w tym ponad połowa badanych przedstawicieli organizacji rzeczniczych) ocenia stan infrastrukturalny organizacji za niewystarczający. Potrzeby infrastrukturalne są

¹⁵ Na pytanie o ocenę kompetencji kadr odpowiedziały wyłącznie te NGO, które zatrudniają przynajmniej jednego pracownika, stąd N=139

specyficzne, różnorodne, dotyczą sprzętu niezbędnego do prowadzenia zajęć z podopiecznymi, samochodu w przypadku prowadzenia mobilnych usług, modernizacji lokalu organizacji. Należy jednak podkreślić, iż 25% badanych przedstawicieli NGO zwraca uwagę na niedostateczne wyposażenie reprezentowanych organizacji w sprzęt IT.

Rysunek 10 Ocena wyposażenia infrastrukturalnego reprezentowanej organizacji.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Analizując sytuację finansową wybranych OPP na podstawie ich sprawozdań merytorycznych i finansowych¹⁶ warto zwrócić uwagę na niski odsetek fundacji i stowarzyszeń deklarujących w sprawozdaniach finansowych aktywa trwale, takie jak nieruchomości, pojazdy, specjalistyczne wyposażenie, itp. Zasoby takie, o istotnej wartości ponad 50 tys. zł posiada zaledwie 20% OPP. Najczęściej są to organizacje zajmujące się edukacją (właściciele przedszkoli, innych placówek edukacyjnych) lub organizacje pomocy społecznej. Zasoby te najczęściej są wykorzystywane do prowadzenia odpłatnej działalności lub działalności gospodarczej.

Blisko 1/3 badanych organizacji pożytku publicznego (31%) korzysta z infrastruktury miejskiej. Najczęściej na zasadzie użyczenia bądź użytkowania

¹⁶ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

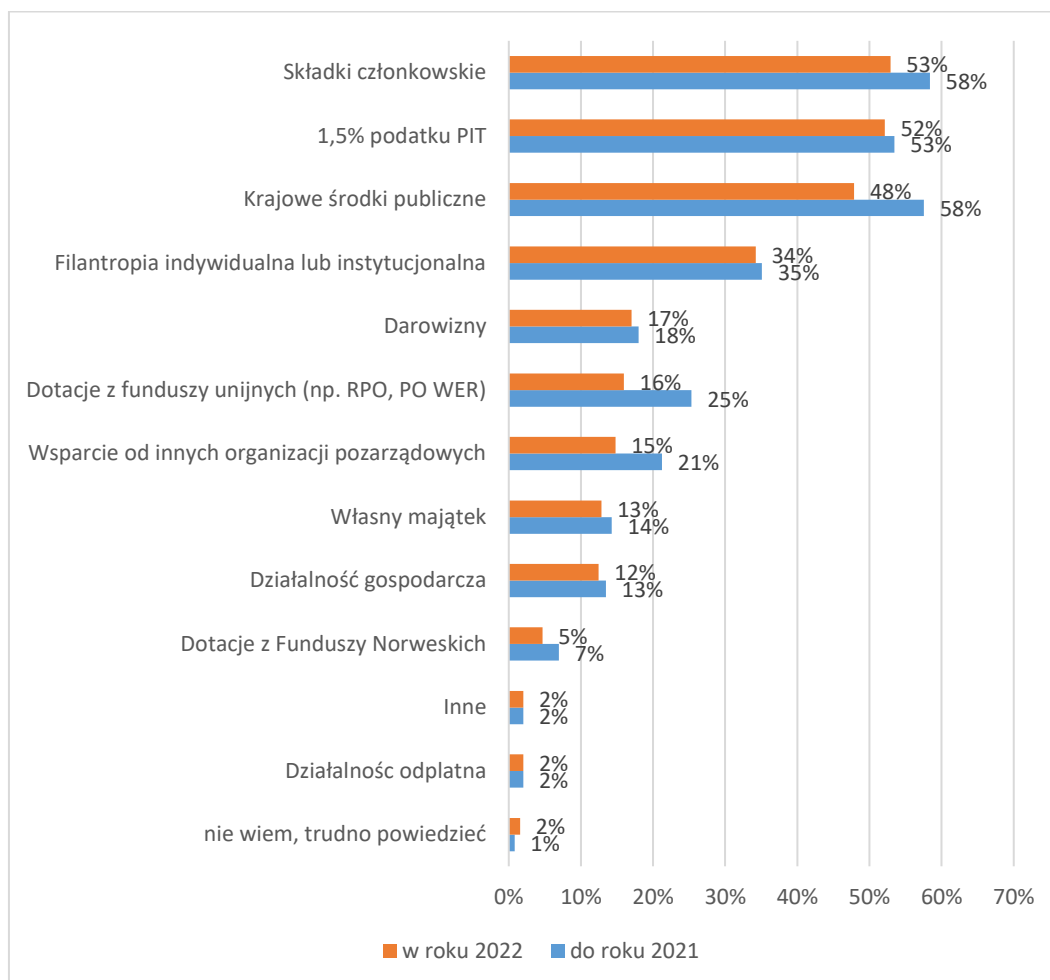
(13%) bądź na zasadzie najmu pomieszczenia (13%), lub na zasadzie dzierżawy (5%). Nieliczne dysponują własnym lokalem. Jak wynika z wywiadów indywidualnych i grupowych z organizacjami pozarządowymi potrzeby lokalowe nie są w pełni zaspokojone. Brakuje środków na modernizację siedziby, przeszkodą jest często użyczenie lokalu przez miasto na okres 3-4 lat co uniemożliwia pozyskanie dotacji na remont i przystosowanie lokalu do prowadzenia działalności, np. ze środków PROO. Sprzęt biurowy, w tym komputery i drukarki również wymagają aktualizacji. Występuje potrzeba dofinansowania sprzętu rehabilitacyjnego bądź innego wyposażenia na potrzeby prowadzenia zajęć warsztatowych lub terapeutycznych. Często zgłaszana jest potrzeba sfinansowania samochodu na potrzeby organizowania wyjazdów dla osób niepełnosprawnych lub starszych. Warto w tym miejscu podkreślić, że potrzeby infrastrukturalne są bardzo specyficzne i właściwe dla potrzeb danego podmiotu.

1.1.4 Kondycja finansowa

Jaka jest kondycja ekonomiczna organizacji pozarządowych? Jakie są źródła oraz wielkość ich przychodów?

Większość badanych organizacji pozarządowych – respondentów badania ilościowego – prowadzących działalność w obszarach EFS+ utrzymuje się z odpisu z podatku PIT (53%), krajowych (rządowych i lokalnych) dotacji (58%) oraz składek członkowskich i darowizn prywatnych, filantropii indywidualnej lub instytucjonalnej (łącznie 53%). Co czwarta badana organizacja pozarządowa (25%) realizowała lub realizuje projekty Polityki Spójności. Częściej niż co piąta organizacja (21%) uzyskiwała przychody z grantów oferowanych przez inne NGO. Sporadycznie jedynie źródłem przychodu są wpływy z działalności gospodarczej, odpłatnej lub własnego majątku.

Rysunek 11 Źródła przychodu organizacji pozarządowych województwa śląskiego, działających w obszarze EFS+.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

W roku 2022 głównym źródłem przychodu blisko jednej trzeciej (29%) badanych organizacji – respondentów badania ilościowego – były dotacje ze środków publicznych. Co piąte badane stowarzyszenie (20%) utrzymywało się głównie ze składek członkowskich, zaś co piąta fundacja (20%) przede wszystkim z filantropii, darowizn prywatnych lub instytucjonalnych. Dla co ósmej (12%) badanej organizacji głównym źródłem finansowym w roku 2022 był odpis z podatku PIT. Co dziesiąta fundacja (10%) utrzymywała się głównie z prowadzonej działalności gospodarczej lub obracania własnym majątkiem. Warto podkreślić, że działalność gospodarcza lub odpłatna częściej niż w innych przypadkach była głównym źródłem przychodu dla organizacji powstałych po 2018 roku.

Tabela 5 Główne źródła przychodu śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+ w 2022 roku.

Kategoria przychodu	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
Dotacje ze środków publicznych	29%	24%	32%
Składki członkowskie	14%	1%	20%
Odpis z podatku PIT	12%	12%	12%
Filantropia indywidualna lub instytucjonalna	10%	20%	6%
Dotacje z funduszy unijnych (np. RPO, PO WER)	8%	6%	8%
Własny majątek	6%	11%	3%
Działalność gospodarcza	5%	10%	3%
Wsparcie od innych organizacji pozarządowych	3%	2%	4%
Dotacje z Funduszy Norweskich	2%	4%	1 %
Działalność odpłatna	2%	2%	2%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Jak wynika z wywiadów indywidualnych i grupowych z przedstawicielami instytucji eksperckich szkolenia z zakresu ekonomizacji działań NGO są powszechnie

dostępne w regionie, oferowane przez OWES oraz podmioty wspierające inne organizacje pozarządowe. Zainteresowanie nimi rośnie, niemniej zgłaszane są problemy związane z rozliczaniem działalności odpłatnej i działalności gospodarczej.

Blisko połowa badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych (48%) – respondentów badania ilościowego – działających w obszarach EFS+ osiągnęła w roku 2022 przychód przekraczający 100 tys. złotych. Częściej niż inni są to przedstawiciele fundacji (69%), organizacji prowadzących działalność w obszarze rynku pracy i aktywizacji zawodowej (75%), wsparcia innych NGO (69%), ochrony zdrowia (63%), organizacje mające status OPP. Należy jednak podkreślić, że co piąta organizacja (20%) osiągnęła przychód nie wyższy niż 10 tys. zł. Są to głównie organizacje powstałe po 2018 roku, prowadzące działalność w obszarze praw człowieka (rzecznicze).

Tabela 6 Wysokość przychodu badanych organizacji pozarządowych w 2022 roku.

Przedział wysokości przychodu	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
Do 1 tys. złotych	6%	5%	7%
1 tys. – 10 tys. zł	14%	13%	15%
10 tys. zł – 50 tys. zł	12%	7%	14%
50 tys. zł – 100 tys. zł	9%	6%	10%
100 tys. zł – 500 tys. zł	20%	26%	17%
500 tys. zł – 1 mln zł	10%	15%	8%
Powyżej 1 mln zł.	18%	19%	17%
Nie wiem, trudno powiedzieć	11%	8%	12%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Generalnie NGO posiadające status organizacji pożytku publicznego osiągają wyższe przychody niż pozostałe organizacje pozarządowe województwa śląskiego, działające w obszarach EFS+. Jak wynika ze sprawozdań finansowych organizacji pożytku publicznego¹⁷, co czwarta analizowana OPP (26%) osiągnęła w roku 2022 przychody niższe niż 50 tys. złotych, ale tylko 11% OPP, w porównaniu do 20% ogółu NGO wykazała przychody niższe niż 10 tys. zł. Nieco częściej niż 1/3 analizowanych fundacji i stowarzyszeń (35%) posiadających status organizacji pożytku publicznego wykazała w sprawozdaniu finansowym przychód w wysokości od 50 tys. do 500 tys. złotych. Większość analizowanych OPP prowadzących działalność w obszarach EFS+ osiągnęła w 2022 roku przychód wyższy niż 100 tys. zł - częściej niż ogół NGO działających w tych obszarach (odpowiednio 61% i 48%). Aż 27% OPP (głównie stowarzyszenia) zadeklarowało w sprawozdaniu finansowym za 2022 rok przychód przekraczający 1 mln. zł. W okresie 2020-2022 średni przychód OPP wzrósł z 1 mln. 9 tys. zł do 1 mln.645 tys. zł.

Większość respondentów badań ilościowych (52%) deklaruje, że reprezentowane przez nie organizacje osiągnęły zysk z działalności w 2022 roku. Co trzecia badana organizacja zgłosiła w 2022 roku stratę finansową. Odsetek organizacji deklarujących stratę finansową w 2022 roku jest podobny wśród ogółu NGO prowadzących działalność w obszarach wsparcia EFS+ i wśród OPP. Blisko 1/3 analizowanych OPP (32%) deklaruje w sprawozdaniach finansowych stratę z prowadzonej działalności na koniec 2022 roku. Podobny odsetek zgłosił ujemny wynik finansowy w roku 2018 i roku 2020.

Jak wynika z analizy sprawozdań finansowych OPP¹⁸, blisko jedna czwarta (24%) OPP osiągnęła w roku 2022 zysk nieprzekraczający 10 tys. złotych. Wyniki te wskazują na systemowy problem ponad połowy analizowanych OPP w zakresie budowania nadwyżki finansowej mogącej stanowić rezerwę organizacji w latach zmniejszonych przychodów. Rzadziej niż co piąta (18%) analizowana organizacja

---

¹⁷ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

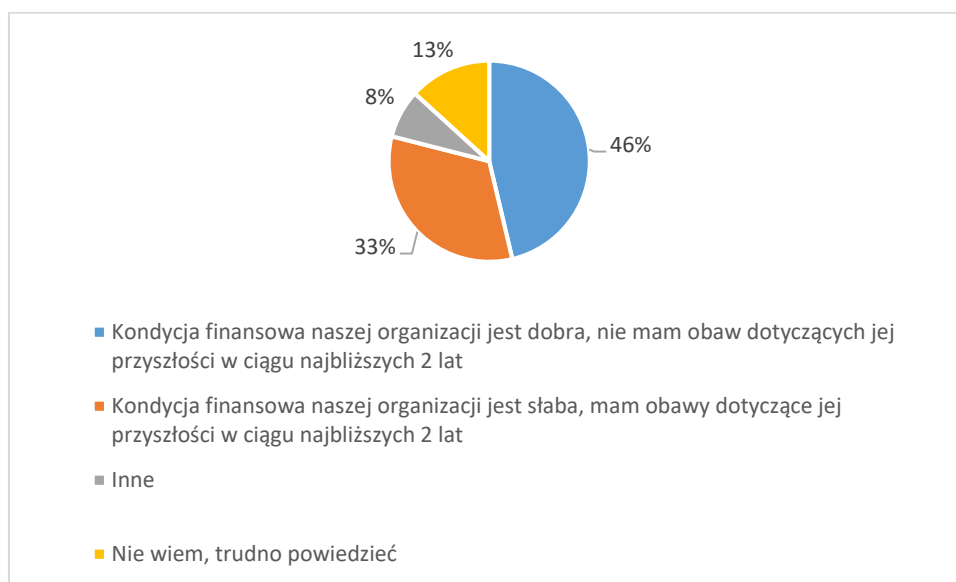
¹⁸ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

osiągnęła w roku 2022 zysk przekraczający 50 tys. złotych. Proporcje te są stałe dla lat 2018-2022. Udział kosztów związanych z finansowaniem personelu jest niski w strukturze kosztów – średnio nie przekracza on 10%. Jak wynika z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami organizacji pozarządowych najwyższym źródłem kosztotwórczym są wydatki związane z prowadzeniem działań statutowych, ukierunkowanych na grupy docelowe.

Blisko połowa (46%) przedstawicieli badanych organizacji patrzy z optymizmem w najbliższą przyszłość, co trzeci jednak deklaruje obawy dotyczące przyszłości reprezentowanej organizacji pozarządowej. Przedstawiciele OPP i organizacji powstałych po 2018 roku częściej niż inni oceniają pozytywnie kondycję finansową reprezentowanych organizacji.

Rysunek 12 Ocena kondycji finansowej reprezentowanych organizacji przez przedstawicieli śląskich NGO.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Większość (59%) respondentów – przedstawicieli organizacji pozarządowych deklaruje, że reprezentowana przez nich organizacja nie doświadczyła nigdy zagrożenia niezrealizowania bieżących zobowiązań w wyniku utraty płynności finansowej. Częściej niż co trzecia (36%) organizacja jednak znalazła się w przeszłości w takiej sytuacji, w tym, zdaniem co piątego badanego kilkakrotnie. Częściej niż w pozostałych przypadkach zagrożenie utraty płynności finansowej odnotowano w fundacjach (51%). Również co drugi przedstawiciel organizacji

prowadzących działalność w obszarze rynku pracy lub wsparcia organizacji pozarządowych oraz przedstawicieli organizacji powstałej przed 2010 rokiem ma takie doświadczenie.

W sytuacji zagrożenia płynności finansowej organizacji najczęstszą strategią działania NGO jest zwiększenie starań o dotacje lub inne środki publiczne. Blisko połowa (48%) badanych przedstawicieli organizacji, które doświadczyły ryzyka niemożności zapłaty bieżących zobowiązań, stosowała strategię zmniejszenia skali prowadzonych działań. W rzadziej niż co czwartej organizacji (23%) strategia przetrwania pociągała za sobą redukcję zatrudnienia. W blisko co piątej (18%) podjęto decyzję o rozpoczęciu odpłatnej działalności statutowej lub działalności gospodarczej. Zintensyfikowano także starania o zwiększenie środków ze zbiórek lub wprowadzono oszczędności. Relatywnie rzadko (14%) posiłkowano się kredytem.

Rysunek 13 Strategie organizacji pozarządowych dotyczące wychodzenia z sytuacji zagrożenia płynności finansowej.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=93¹⁹

¹⁹ Pytanie zostało zadane jedynie tym respondentom, którzy zadeklarowali, że ich organizacja doświadczyła choć raz zagrożenia płynności finansowej i niedotrzymania bieżących zobowiązań, stąd n=93

Analiza sprawozdań finansowych OPP²⁰ wskazuje, że na przestrzeni lat 2018-2022 widać wzrost liczby organizacji pożytku publicznego województwa śląskiego działających w obszarach wsparcia EFS+, które angażują się w prowadzenie odpłatnej działalności statutowej lub działalności gospodarczej. W roku 2022 aż 42% analizowanych organizacji prowadziło działalność odpłatną lub gospodarczą, w tym 8,5% wyłącznie działalność gospodarczą, 5% działalność gospodarczą i odpłatną, zaś 27,5% odpłatną działalność statutową. Odsetek ten jest wyższy niż średnia w kraju, która wynosi 25%.²¹Najczęściej jest to organizowanie wypoczynku dla dzieci, młodzieży bądź osób dorosłych lub prowadzenie codziennej odpłatnej edukacji, wynajem sali w posiadanym budynku (działalność gospodarcza), prowadzenie szkoleń, warsztatów, imprez, wydawnictwo, sprzedaż wyrobów chałupniczych (działalność odpłatna). Mniej więcej co piąta (19%) analizowana OPP osiąga z odpłatnej lub gospodarczej działalności przychód przekraczający 100 tys. złotych. Podobny odsetek (18%) deklaruje jednak przychód niższy niż 50 tys. złotych. Na przestrzeni lat 2018-2022 średni przychód z prowadzonej działalności odpłatnej lub gospodarczej wzrósł z 436427,9 zł do 641348,4 zł.

Analizowane OPP starają się różnicować źródła swoich przychodów, korzystając zarówno z darowizn, składek własnych, jak i dotacji, grantów. Nie można wskazać ani jednej organizacji, która bazowałaby tylko na jednym źródle przychodu.

W roku 2022 dla zaledwie co ósmej badanej OPP (12,5%) głównym źródłem przychodu był odpis z podatku PIT. Są to głównie fundacje prowadzące działalność charytatywną skierowaną do nie więcej niż 50 osób. Warto podkreślić, że – jak wynika z badania ilościowego organizacji pozarządowych województwa śląskiego – niemal wszystkie OPP (96,4%) działające w regionie w obszarach wsparcia EFS+ są uprawnione do otrzymywania odpisu z podatku PIT.

Co czwarta organizacja pożytku publicznego (25%) utrzymuje się głównie z darowizn od osób fizycznych i instytucji prywatnych, w tym ze składek członkowskich. Środki europejskie, w tym Fundusze Norweskie były głównym źródłem przychodu dla 4,5% podmiotów. Rzadziej niż co dziesiąta analizowana

---

²⁰ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

²¹ Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce. Trendy 2002-2022. Klon-Jawor 2023.

OPP (9%) utrzymywała się głównie z prowadzenia odpłatnej działalności statutowej lub działalności gospodarczej. Dla pozostałych 49% analizowanych OPP głównym źródłem utrzymania były dotacje i granty od JST lub z funduszy celowych budżetu państwa.

1.1.5 Formy prowadzonej działalności

Dla jakich głównych grup społecznych działają organizacje oraz jakie są główne metody ich działania (przykładowo czy jest to organizacja imprez, festynów), świadczenie usług (jeśli tak, to jakiego typu)?

Jak wynika z analizy sprawozdań organizacji pożytku publicznego działających w obszarach wsparcia EFS+²², mniej więcej jedna trzecia (114 na 330 organizacji) analizowanych OPP realizuje na co dzień stacjonarne lub mobilne usługi społeczne dla ludności – edukacyjne, prawne lub społeczne należące do obszarów wsparcia EFS+.

Nieco częściej niż co ósma organizacja (14%) prowadzi jedynie działalność charytatywną. Większość (54%) jako formę swojej aktywności przyjmuje organizację różnych wydarzeń, działalność wydawniczą, organizację różnych szkoleń i kursów, warsztatów w zależności od lokalnego zapotrzebowania. Warto w tym miejscu nadmienić, że ponad 52% analizowanych OPP (w tym 54% stowarzyszeń i 38% fundacji) zadeklarowała w sprawozdaniach merytorycznych za rok 2022 realizację zadania publicznego zleconego przez administrację rządową lub samorządową.

Wywiady jakościowe i grupowe z przedstawicielami organizacji pozarządowych wskazują na prowadzenie głównie mieszanych form wsparcia – prowadzone są usługi dla grup docelowych oraz warsztaty, szkolenia, imprezy dla szerszego grona odbiorców. Analiza bazy NGO prowadzących działalność w obszarach EFS+ wskazuje na fakt, iż w skali wszystkich organizacji (z włączeniem zarówno organizacji pożytku publicznego, jak i NGO nie posiadających tego statusu), aż 43% prowadzi stacjonarne lub mobilne usługi społeczne, prawne lub edukacyjne. Organizacje pozarządowe prowadzą świetlice terapeutyczne lub świetlice

---

²² [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

edukacyjno-wychowawcze, domy dziennej pomocy dla osób starszych lub niepełnosprawnych, schroniska dla bezdomnych i przytuliska, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby seniora, hospicja stacjonarne i domowe ale także prywatne przedszkola i żłobki oraz szkoły, w tym specjalne. Paleta usług stacjonarnych i mobilnych jest bardzo szeroka. Zaledwie 10% prowadzi wyłącznie działalność charytatywną, zaś pozostałe organizacje prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną realizują wyłącznie działalność wydawniczą, warsztaty, szkolenia, organizują imprezy edukacyjne.

Analiza grup docelowych, do których kierowane są działania badanych organizacji pozarządowych wskazuje na ich wysoką różnorodność. Niemal wszystkie (80%) organizacje prowadzące działalność w obszarze włączenia społecznego, kierują ją do osób z niepełnosprawnościami, przy tym aż w 75% przypadków grupami docelowymi są zarówno dzieci i młodzież, jak i osoby dorosłe, zaś w 60% przypadków osoby z niepełnosprawnością umysłową. Organizacje prowadzące działalność w obszarze edukacji w większości kierują ją do uczniów szkół i przedszkoli, w 80% wskazując również osoby z niepełnosprawnościami jako swoją grupę docelową. NGO działające w obszarze ochrony zdrowia najczęściej skupiają się na konkretnych schorzeniach: cukrzycy, celiakii, stwardnienia rozsianego, chorób serca, itp. i swoje działania kierują do osób chorych na te przypadłości lub osób z grupy ryzyka lub do rodzin i opiekunów. Pozostałe organizacje wskazują szerokie potencjalne grono odbiorców działań, co wynika z ograniczeń prawnych – konieczności określenia w statucie grup docelowych. Im szersze to grono tym – jak wynika z wywiadów indywidualnych i grupowych z przedstawicielami organizacji pozarządowych - większa możliwość elastyczności prowadzonych działań w zależności od źródła finansowania. Tendencja ta jest zgodna ze standardami krajowymi.²³

---

²³ Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce. Trendy 2002-2022, Klon Jawor, 2022, str. 17-18.

1.1.6 Realizacja projektów europejskich, współpraca z innymi organizacjami

Jakie doświadczenie organizacje mają w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (samorządowych, rządowych, zagranicznych, z Funduszy Strukturalnych UE, prywatnych), z jakich programów/inicjatyw otrzymały wsparcie? Czym się charakteryzują te organizacje, które aplikowały o poszczególne zewnętrzne fundusze (np. czy były to organizacje małe, parasolowe, z regionu, czy spoza regionu?)

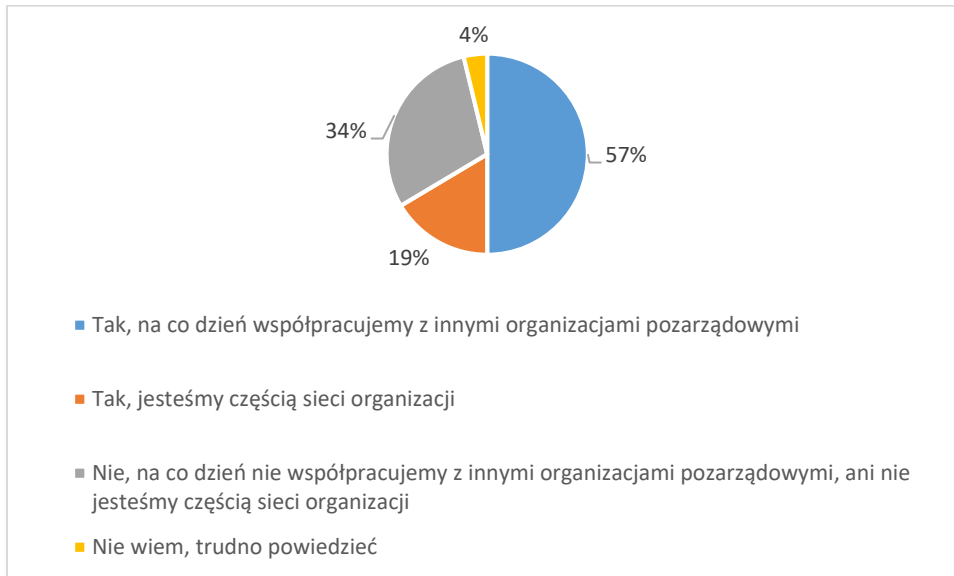
Z kim, na jakich zasadach i w jakim zakresie współpracują organizacje z otoczeniem? Czy i jakie są wymierne efekty podjętych form współpracy? Czy organizacje są gotowe na podjęcie współpracy z innymi podmiotami (w przypadku organizacji, które wcześniej nie współpracowały)?

Większość badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych województwa śląskiego – respondentów badania ilościowego -działających w obszarach EFS+ (56%) współpracuje na co dzień z innymi organizacjami, kolejne 19% wchodzi w skład szerszej federacji, sieci organizacji (głównie stowarzyszenia, organizacje działające w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy, współpracy z innymi organizacjami). Częściej niż co trzeci respondent (34%) deklaruje brak współpracy ze środowiskiem NGO. Warto podkreślić, że współpraca organizacji pozarządowych działających w obszarze EFS+ w województwie śląskim z innymi NGO występuje częściej niż w kraju (odpowiednio 56% i 31%).²⁴

---

²⁴ Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce. Trendy 2002-2020, Klon Jawor, 2022, str. 90

Rysunek 14 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych województwa śląskiego dotyczące współpracy z innymi NGO.

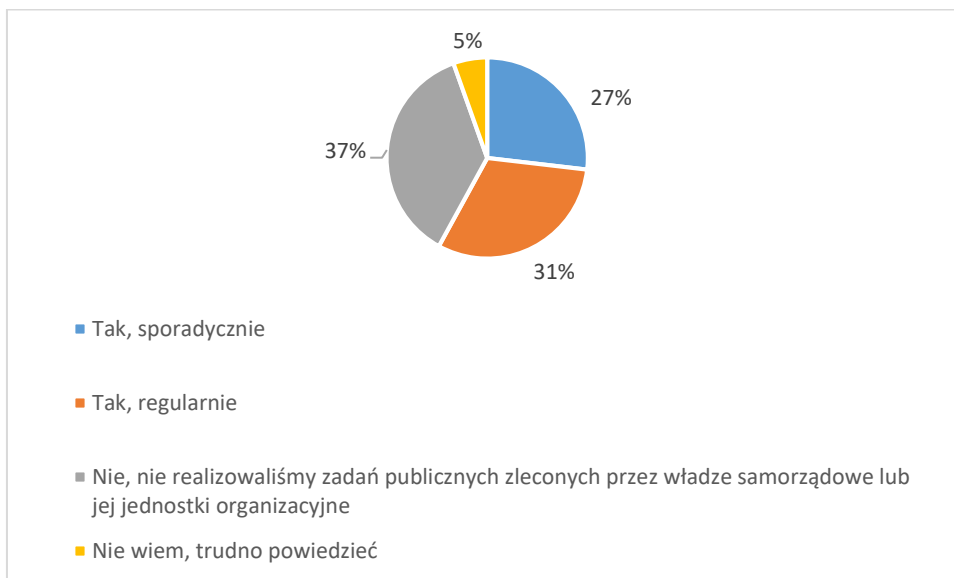
Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Organizacje współpracujące z innymi NGO na ogół wymieniają się doświadczeniami, ponad 75% współpracuje z innymi organizacjami przy realizacji swoich działań statutowych.

Jak wynika z badania ilościowego, ponad połowa (53%) organizacji współpracujących na co dzień z innymi NGO prowadzi wspólne działania promocyjne upowszechniające efekty działania swojej oraz innych organizacji. Ponad ¼ badanych przedstawicieli śląskich organizacji pozarządowych (27%) deklaruje, że współpraca z innymi NGO wiąże się ze współdzieleniem infrastruktury innej organizacji. Co piąta organizacja (20%) korzysta ze wsparcia finansowego, w tym grantów oferowanych przez inne NGO.

Większość badanych organizacji pozarządowych (58%) realizuje zadania publiczne zlecone przez JST, w tym jedna trzecia (34%) prowadzi tę współpracę regularnie. Są to głównie organizacje prowadzące działalność w obszarze włączenia społecznego i rynku pracy, organizacje posiadające status OPP.

Rysunek 15 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych województwa śląskiego dotyczące współpracy z JST.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Organizacje niemające doświadczenia w realizacji zadań publicznych zleczanych przez JST najczęściej wskazują jako przyczynę braku współpracy brak kadry mogącej realizować zadania zlecone przez JST, zbyt duże obciążenie NGO realizacją zadań własnych organizacji. Dla ponad jednej trzeciej z tych organizacji (35%) przeszkodą współpracy z JST jest nadmierne zbiurokratyzowanie procesu ubiegania się o granty czy dotacje.

Zdecydowana większość badanych organizacji pozarządowych (około 90%) nie korzystała ze wsparcia swojego potencjału oferowanego w ramach FIO, PROO, Funduszy Norweskich czy też Korpusu Solidarności. Jako powód niekorzystania z tych możliwości respondenci podają najczęściej: brak wiedzy o możliwości pozyskania takiego wsparcia (50%), obawy przed nadmierną biurokracją związaną ze składaniem wniosku (33%), brak zasobów kadrowych do pisania wniosków (22%), brak możliwości zapewnienia wkładu własnego (22%). Istotny odsetek organizacji (13%), które ubiegały się o wsparcie nie otrzymał wystarczającej liczby punktów w konkursie. Zaledwie 10% badanych stwierdziło, że nie widzi potrzeby uzyskania wsparcia z tych programów.

Częściej niż co piąta badana organizacja (23%) ubiegała się o dotację na realizację projektu współfinansowanego ze środków RPO WSL bądź jako

beneficjent wiodący bądź jako partner projektu. Zdecydowana większość (87%) otrzymała wsparcie w ramach tego programu. Znacznie rzadziej (6%) śląskie organizacje pozarządowe ubiegały się o dofinansowanie swojego projektu w ramach PO WER. Otrzymało go 79% wnioskujących. Skłonność do ubiegania się o wsparcie w ramach EFS w poprzedniej perspektywie była najsilniejsza wśród organizacji zatrudniających stałych pracowników, OPP oraz organizacji o ponad dziesięcioletnim okresie działalności oraz organizacji uzyskujących ponad 100 tys. przychodu rocznie.

Tabela 7 Aktywność śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia EFS+ dotycząca ubiegania się o wsparcie w ramach Polityki Spójności.

Odpowiedź	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
Tak, ubiegaliśmy się o dofinansowanie projektu EFS w ramach RPO WSL jako wnioskodawca	16%	18%	14%
Tak, ubiegaliśmy się o dofinansowanie projektu EFS w ramach RPO WSL jako partner projektu	7%	13%	4%
Tak, ubiegaliśmy się o dofinansowanie projektu EFS w ramach PO WER jako wnioskodawca	4%	6%	2%
Tak, ubiegaliśmy się o dofinansowanie	2%	4%	2%

Odpowiedź	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
projektu EFS w ramach PO WER jako partner projektu			
Nie, nie ubiegaliśmy się o dofinansowanie projektu EFS w latach 2014-2020 ani jako wnioskodawca ani jako partner projektu w żadnym z tych programów	63%	61%	64%
Nie wiem, trudno powiedzieć	15%	8%	18%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Analiza sprawozdań OPP²⁵ wskazuje na fakt, iż zaledwie 15,9% badanych organizacji realizowała w latach 2018-2022 projekt unijny lub europejski jako beneficjent lub partner, najczęściej wskazując na RPO WSL lub Fundusze Norweskie. Kwerenda beneficjentów projektów Polityki Spójności w perspektywie 2014-2020 pozwala na pozyskanie informacji, iż organizacje pozarządowe województwa śląskiego łącznie zrealizowały 395 projektów w ramach 12 programów operacyjnych, w tym 341 projektów w ramach RPO WSL. Beneficjentami tych projektów były jednak zaledwie 53 organizacje, w tym 14 z nich realizowało projekty PO WER, 28 projektów RPO WSL, zaś 11 śląskich organizacji było beneficjentami projektów w 11 innych RPO. Dla przykładu: Bielskie Centrum Wspierania Przedsiębiorczości zrealizowało 9 projektów w ramach CT9 RPO WSL 2014-2020, Centrum Rozwoju Lokalnego 16 projektów w ramach CT9 i CT 8, Fundacja Instytut Rozwoju Edukacji 12 projektów w ramach CT8, CT9 i CT10. Rekordzistą jest Fundacja Regionalnej Agencji Promocji

²⁵ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

Zatrudnienia, która była w perspektywie 2014-2020 beneficjentem 21 projektów. Dane te wskazują na wysoki potencjał licznych śląskich organizacji pozarządowych do realizacji projektów Polityki Spójności w obszarach wsparcia EFS+. Są to głównie organizacje działające ponadlokalnie, mające doświadczenie w realizacji usług społecznych, posiadające status organizacji pożytku publicznego, istniejące na rynku od co najmniej 2005 roku, legitymujące się rocznymi przychodami w wysokości co najmniej 150 tys. zł, zatrudniające minimum 10 osób. Większość z nich realizuje zadania publiczne JST również poza działaniami projektowymi. Blisko jedna trzecia prowadzi też wsparcie dla innych organizacji pozarządowych.

Organizacje pozarządowe województwa śląskiego chętnie korzystają ze wsparcia swojego potencjału w krajowych programach. W ramach FIO 2014-2020 śląskie należało do liderów w kolejnych edycjach Programu w zakresie liczby składanych wniosków. Łącznie złożono 1397 wniosków, z których dofinansowanie otrzymało 197 wniosków. Tzw. współczynnik sukcesu, czyli odsetek wniosków przyjętych do dofinansowania należy przy tym do najwyższych w kraju. W obecnie realizowanych programach krajowych organizacje pozarządowe regionu również są licznie reprezentowane. W Nowym FIO złożyły one 400 wniosków, z których dofinansowanie uzyskały aż 94 wnioski. W PROO złożono 8 wniosków o dofinansowanie, z których 4 znalazły się w realizacji. W Korpusie Solidarności organizacje województwa śląskiego wnioskowały o 8 grantów, z których otrzymały 4. Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami regionalnych operatorów tych programów sukces śląskich NGO wynika przede wszystkim ze współpracy z tzw. organizacjami parasolowymi²⁶ w województwie śląskim, dobrze rozwiniętej sieci współpracy i doradztwa.

W województwie śląskim funkcjonuje aż 141 organizacji, których jednym ze statutowych działań jest wsparcie organizacji pozarządowych również w zakresie pisania wniosków o granty i dotacje. Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami kilku takich organizacji w województwie śląskim, sieć współpracy i doradztwa dla

---

²⁶ Organizacje parasolowe są to NGO, które reprezentują interesy innych organizacji będących ich członkami lub działających na jej terenie, np. Śląskie Forum Organizacji Pozarządowych KAFOS, Stowarzyszenie MOST.

przedstawiciele sektora jest silnie rozwinięta i oferuje wsparcie w zakresie: infrastruktury (udostępnianie sal na konferencje, warsztaty), wypożyczania sprzętu konferencyjnego, doradztwa finansowego w zakresie pozyskiwania funduszy na realizację zadań, doradztwa w zakresie budowania relacji z sektorem administracyjnym, szkoleń z zakresu prowadzenia organizacji pozarządowej. Dla przykładu w roku 2020 z usług Centrum Organizacji Pozarządowych prowadzonego przez Stowarzyszenie MOST oraz Regionalne Centrum Wolontariatu skorzystało ponad 180 organizacji. Corocznie liczba ta przekracza 130 NGO.

Organizacje te funkcjonują i są rozpoznawane w środowisku NGO w każdym subregionie, co potwierdzają wywiady indywidualne z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Wynika z nich, że organizacje mniej są zainteresowane cyklicznymi wydarzeniami bądź szeroko adresowanymi konferencjami i szkoleniami tworzonymi ad hoc. Potrzebują raczej wsparcia szkoleniowego i doradztwa ukierunkowanego na rozwiązanie ich konkretnego problemu. Brakuje im jednak informacji o takiej ofercie, mimo, że – zdaniem przedstawicieli organizacji oferujących innym NGO takie usługi – może ono zostać zapewnione bezpłatnie w ramach statutowych działań organizacji wspierających inne NGO, np. Instytutu Rynku Pracy, Bielskiego Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, Stowarzyszenia MOST. Przeszkodą jest brak wystarczającego zasobu kadrowego organizacji wspierających inne NGO, co skutkuje niską dostępnością takiego wsparcia. Wydaje się więc, że wzmocnienie organizacji wspierających inne NGO powinno być priorytetem wsparcia FE SL.

Współpraca lokalna między organizacjami podobnego typu w skali gminy lub powiatu występuje sporadycznie. Analiza sprawozdań OPP wskazuje na fakt, że najczęściej współpraca między lokalnymi organizacjami polega na działaniach akcyjnych np. organizacji wspólnych imprez. Sporadycznie dochodzi do współdzielenia zasobów z innym podmiotem, np. kadry czy też lokalu. Częściej – zdaniem badanych w wywiadach indywidualnych przedstawicieli NGO występuje sytuacja konkurowania o granty czy też realizację zadania publicznego. Zdaniem ekspertów, problemowi temu zaradzić może jedynie zwiększenie skali zlecenia zadań publicznych. Sprzyjać temu może oddalony w czasie obowiązek tworzenia

lokalnych Centrów Usług Społecznych, których 30% zadań realizowanych ma być przez NGO.

Analizowane OPP²⁷ w blisko 40% regularnie współpracują z lokalnym biznesem – głównie są to organizacje charytatywne, bądź organizacje prowadzące działalność odpłatną lub gospodarczą reklamową lub wydawniczą. Nieliczne – rzadziej niż 5% - realizują projekty międzynarodowe, głównie w obszarze wzmocnienia lokalnej aktywności, rzecznictwa, ekologii, oddziaływania na zmiany klimatu. Współpraca ze środowiskiem akademickim deklarowana jest przez kilka analizowanych organizacji – dotyczy ona głównie organizacji wspólnych konferencji, najczęściej w obszarze ochrony zdrowia. Zdaniem badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych najbardziej pożądanym i naturalnym partnerem NGO jest administracja samorządowa.

Jednym ze źródeł tej współpracy są programy współpracy administracji samorządowej z organizacjami pozarządowymi i organizacjami pożytku publicznego. Program współpracy z organizacjami pozarządowymi i organizacjami pożytku publicznego to dokument, określający zasady polityki realizowanej przez organ administracji publicznej wobec sektora pozarządowego. Przyjmowanie rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi jest, zgodnie z przepisami Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, obowiązkiem każdej jednostki samorządu terytorialnego (art. 5a ust 1). Ponadto samorzady mogą przyjmować (nieobligatoryjnie) programy wieloletnie. W województwie śląskim zidentyfikowano tylko 4 takie wieloletnie programy – miast: Rybnika, Katowic, Częstochowy i Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. W przypadku 3 pierwszych programów – JST podkreślić należy zarówno wysokie budżety, jak i szerokie zakresy zadań publicznych zleczanych organizacjom pozarządowym w zakresie wszystkich obszarów wsparcia EFS+. Dla przykładu, coroczna kwota wsparcia miasta Rybnika dla NGO nie jest niższa niż 3 mln.500 tys. złotych; zadania publiczne zlecane są corocznie 37-40 organizacjom pozarządowym działającym w obszarze wsparcia EFS+. Jak wynika ze sprawozdania z realizacji Wieloletniego Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi i organizacjami pożytku publicznego miasta Katowice na lata

---

²⁷ [Sprawozdania organizacji pożytku publicznego](#)

2016-2020, w latach tych wydatkowano na współpracę z NGO ponad 196 mln zł. W roku 2020 wsparto 257 organizacji, co stanowi 20% wszystkich fundacji i stowarzyszeń działających na terenie Katowic w obszarach wsparcia EFS+.

Sytuacja ta nie jest jednak powszechna w regionie, biorąc pod uwagę potencjał organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia EFS+. Analiza sprawozdań blisko 100 JST województwa śląskiego z realizacji rocznych programów współpracy za rok 2022 lub 2021 wskazuje na niskie oddziaływanie programów na sytuację lokalnych NGO działających w obszarach wsparcia EFS+. W 16% analizowanych programach (głównie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie) wspierane są wyłącznie organizacje sportowe. W miejskich i miejsko-wiejskich programach współpracy dominują wydatki na organizacje kulturalne. Średnia liczba organizacji prowadzących działalność w obszarach EFS+, wspartych w ramach programów powiatowych wynosi 7. W 14% analizowanych programów miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich wsparciem objęto jedynie 1 lokalną organizację realizującą działania w obszarach EFS+. Jak wynika zarówno z wywiadów eksperckich jak i wywiadów z organizacjami pozarządowymi wśród JST występuje powszechne przekonanie o niskim potencjale NGO do realizacji zadań publicznych. Zdaniem przedstawiciela UM WSL zasiadającego w Radzie Pożytku Publicznego skutkuje ono możliwością zrekrutowania jedynie 10 JST do realizowanego systemowego projektu FE SL 2021-2027. Pozostali przedstawiciele JST często twierdzą, iż na obszarze ich oddziaływania nie ma możliwości powierzenia 30% zadań organizacjom pozarządowym. W opinii badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz środowiska eksperckiego zasadne jest skierowanie części planowanego wsparcia do przedstawicieli JST, w celu podniesienia ich kompetencji w zakresie budowania współpracy z organizacjami pozarządowymi ramach projektu systemowego ROPS w FE SL, w którym oprócz wdrażania deinstytucjonalizacji usług społecznych w 10 JST, zaplanowano również szkolenie kadr pomocy społecznej oraz kadr JST w zakresie powierzenia zadań lokalnym NGO oraz budowania stałej współpracy obu sektorów.

1.1.7 Konsultacje

Czy organizacje aktywnie biorą udział w konsultacjach społecznych aktów prawnych, strategii, programów i innych dokumentów? Jakich

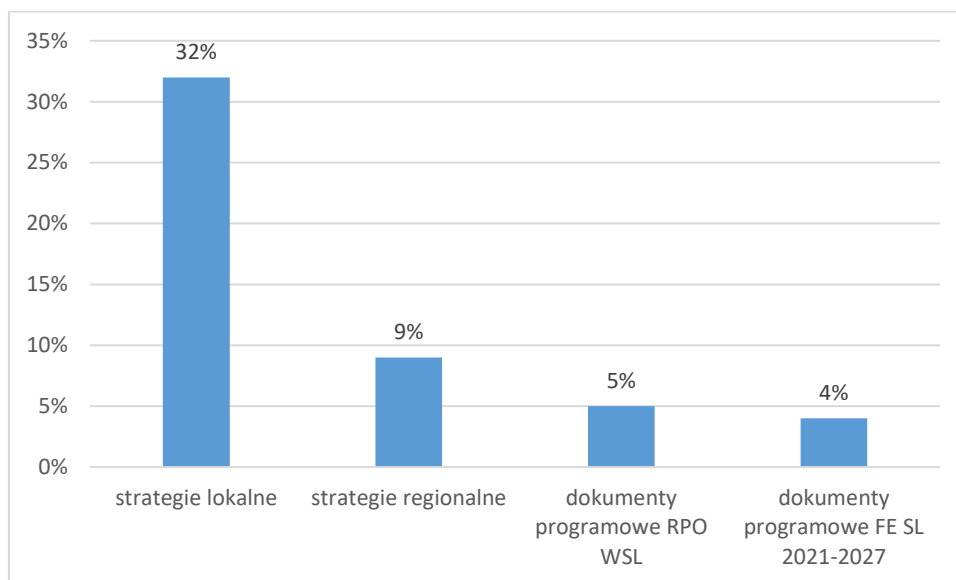
dokumentów? Jakie są właściwości tych organizacji? Czy organizacje są zainteresowane uczestnictwem w procesie tworzenia dokumentów na poziomie regionalnym? Jakiego rodzaju dokumenty (o charakterze strategicznym, programowym, wdrożeniowym) chcieliby współtworzyć? Czy charakteryzują się niezbędnym potencjałem do czynnego włączenia w proces programowania oraz w proces kontroli społecznej wdrażania FE SL?

Jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami instytucji eksperckich, brak pełnego rozpoznania potrzeb środowiska NGO przez przedstawicieli większości JST, mimo powszechnego tworzenia referatów lub stanowisk do współpracy z NGO skutkuje niskim udziałem organizacji pozarządowych w konsultowaniu corocznych programów współpracy. Wniosek ten potwierdzają wywiady z przedstawicielami urzędów miast: Rybnika, Katowic i Częstochowy. Uwagi zgłaszane są sporadycznie, najczęściej przez te same podmioty.

Badani przedstawiciele UM WSL zwracają uwagę na wzrost aktywności członków Komitetu Monitorującego FE SL 2021-2027, reprezentujących organizacje społeczeństwa obywatelskiego w porównaniu do ich zaangażowania w monitorowanie RPO SL 2014-2020. Wnioski z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami UM WSL skłaniają do postawienia tezy, że w sytuacji zachęty do organizowania dodatkowych spotkań, budżetu na dodatkowe ekspertyzy, organizacje społeczeństwa obywatelskiego chętnie podnoszą swoje kompetencje oraz zaangażowanie w konsultowanie dokumentu programowego i dokumentacji konkursowej. Wzrasta także świadomość środowiska NGO dotycząca ich wpływu na sytuację regionu. W opinii respondentów reprezentujących UM WSL można odnotować zróżnicowanie aktywności organizacji w realizacji różnych zadań publicznych, co wynika zarówno z różnic potencjału ekonomicznego organizacji, jak i wsparcia otoczenia, władz samorządowych.

Jak wynika z badania ilościowego przeprowadzonego wśród przedstawicieli śląskich organizacji pozarządowych prowadzących działalność w obszarach wsparcia EFS+ w ramach niniejszej ewaluacji, odsetek organizacji konsultujących dokumenty strategiczne na poziomie lokalnym nie przekracza 32%, dokumenty strategiczne na poziomie regionalnym – 9%, zaś odsetek organizacji konsultujących dokumenty programowe RPO WSL i FE SL 2021-2027 nie przekracza odpowiednio 5% i 4%.

Rysunek 16 Odsetek organizacji konsultujących dokumenty strategiczne i programowe w województwie śląskim.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Udział w konsultacjach dokumentów strategicznych w skali lokalnej i regionalnej częściej niż inni deklarują przedstawiciele NGO prowadzących działalność w obszarze rynku pracy, wsparcia dla organizacji pozarządowych oraz organizacje działające od przeszło 10 lat. Częściej są to podmioty, które zatrudniają przynajmniej jednego pracownika niż organizacje nie korzystające z pracy odpłatnej.

Dokumenty programowe RPO WSL oraz FE SL 2021-2027 częściej niż przez inne podmioty konsultowane były przez NGO działających w obszarze rynku pracy, wsparcia innych organizacji pozarządowych, ochrony praw człowieka i demokracji oraz organizacje zatrudniające przynajmniej jednego pracownika.

Główne powody niskiej frekwencji NGO w procesach konsultacyjnych to: brak wiedzy o aktualnym procesie konsultacyjnym (46%), brak zasobów kadrowych do angażowania się w konsultacje (25%), brak czasu na zapoznanie się z konsultowanym materiałem (14%). Jak wynika z wywiadów indywidualnych i grupowych z przedstawicielami organizacji pozarządowych występuje potrzeba ustalenia wspólnego dla NGO źródła informującego o przebiegu takich konsultacji, konieczne jest także szkolenie w zakresie możliwych kierunków konsultacji, skutecznych argumentów prawnych i faktycznych, którymi można podeprzeć

stanowisko NGO. Warto zaznaczyć, że mniej niż 10% badanych przedstawicieli śląskich organizacji pozarządowych uważa, że ich zdanie w procesach konsultacyjnych dokumentów strategicznych czy programowych nie jest brane pod uwagę. Zważywszy, że przeważająca liczba badanych organizacji pozarządowych uznaje kompetencje swoich kadr w zakresie konsultowania lub monitorowania polityk publicznych za niewystarczające wydaje się, że konieczne jest. wspieranie potencjału sektora w zakresie prowadzenia dialogu obywatelskiego z przedstawicielami władz samorządowych, zarówno w zakresie umiejętności czytania tych dokumentów, jak i rozumienia swojej roli w kształtowaniu ostatecznych zapisów tych dokumentów.

Przeważający odsetek badanych przedstawicieli NGO województwa śląskiego deklaruje chęć wzięcia udziału w przyszłych konsultacjach strategii lokalnych (60%), strategii regionalnych (50%), uszczegółowień do FE SL 2021-2027 (43%), programu regionalnego w perspektywie 2027+ (48%). Zwraca uwagę wysoki (40%) odsetek odpowiedzi trudno powiedzieć. Jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami organizacji pozarządowych chętnie konsultowałyby one kierunki działań, na które można pozyskać dotacje oraz harmonogram zleceń. Wywiady z przedstawicielami IZ FE SL wskazują na fakt, że wzrasta zarówno aktywność NGO uczestniczących w Komitecie Monitorującym jak i ich potrzeby związane z dalszą profesjonalizacją udziału w pracach KM.

1.1.8 Podsumowanie

Organizacje pozarządowe działające w obszarze EFS+ w województwie śląskim stanowią ok 18% wszystkich NGO. W porównaniu do tendencji krajowych charakteryzują się one wyższymi niż średnio w Polsce przychodami z tytułu prowadzonej działalności, dłuższym stażem funkcjonowania na rynku, wyższym odsetkiem NGO zatrudniających stałych pracowników. W celu zapewnienia sobie elastyczności operacji, najczęściej realizują one działalność w więcej niż jednym obszarze wsparcia EFS+. Organizacje pozarządowe finansują swoją działalność z więcej niż jednego źródła, polegając jednak najczęściej na dotacjach publicznych. Prowadzą różne formy działalności, niemniej aż 58% realizuje zadania publiczne, częściej niż co trzecia organizacja oferuje mobilne lub stacjonarne usługi społeczne i edukacyjne. Mniej więcej co czwarta organizacja pozarządowa (20%)

realizuje projekty programów unijnych lub krajowych. Dla pozostałych barierą jest napisanie wniosku o dofinansowanie czy też zrealizowanie projektu. Można odnotować wyraźną segmentację NGO działających w obszarach wsparcia EFS+ w województwie śląskim – organizacje działające dłużej niż 5 lat, pozyskujące ponad 100 tys. zł rocznego przychodu, na ogół zadowolone z kompetencji swoich kadr, ale jednak wymagające impulsów rozwojowych oraz organizacje o stażu działalności krótszym niż 5 lat, niezatrudniające pracowników bądź zatrudniające mniej niż 5 osób, które deklarują deficyty w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi, pozyskiwania środków na prowadzenie działalności i budowania swojej pozycji w skali lokalnej. Bez względu jednak na to rozróżnienie zidentyfikowano niską aktywność organizacji pozarządowych w zakresie dialogu obywatelskiego, konsultowania dokumentów strategicznych i programowych wynikającą z braku wiedzy o takich procesach i niedostateczną kompetencją kadr w tym obszarze.

1.2 Analiza ilościowa i jakościowa organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim

Niniejszy rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

Jak przedstawia się charakterystyka ilościowa i jakościowa (np. kondycja finansowa, potencjał organizacyjny, doświadczenie w pozyskiwaniu środków, udział w konsultacjach) organizacji społeczeństwa obywatelskiego w woj. śląskim, z uwzględnieniem takich grup jak: organizacje pozarządowe, organizacje lokalne (np. stowarzyszenia młodzieżowe lub stowarzyszenia rodzin), nieformalne ruchy obywatelskie, sieci wolontariuszy i aktywistów itp.)?

Analiza sytuacji organizacji społeczeństwa obywatelskiego poza organizacjami pozarządowymi ogranicza się – zgodnie z zakresem badania – do grup nieformalnych i sieci wolontariackich.

Analiza sprawozdań z realizacji rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi i organizacjami pożytku publicznego, oraz analiza netnograficzna

stron internetowych²⁸ wskazuje na fakt, że w miastach na prawach powiatu corocznie do władz lokalnych oraz organizacji wspierających III sektor zgłasza się około 5 grup inicjatywnych lub przedstawicieli ruchów nieformalnych gotowych do realizacji działań w obszarze ekologicznym, miejskim, itp. Grupy te skupione są zazwyczaj wokół małej lokalnej przestrzeni, bodźcem do ich powstawania są budżety obywatelskie. Zazwyczaj w grupach tych przynajmniej jedna osoba reprezentuje sektor NGO. Grupy i ruchy nieformalne relatywnie rzadko planują przekształcić się w podmiot sformalizowany. Stoi za tym fakt, iż na co dzień osoby te pracują zawodowo w innych sektorach. Niechętnie też widzą obarczenie grupy formalnościami w postaci składania sprawozdań. Środki na swoje funkcjonowanie pozyskują najczęściej z mini grantów udzielanych przez organizacje pozarządowe, bądź ze środków własnych lub zbiórek na stronie zrzutka.pl. Zdarzają się także przypadki nieformalnej działalności charytatywnej polegającej na sprzedawaniu poprzez strony internetowe (np. allegro) różnych przedmiotów pozyskiwanych od członków grupy lub sympatyków i przekazywaniu całości wartości sprzedaży bądź jej części na potrzeby działalności grupy.

Warto w tym miejscu podkreślić, że sporo zawiązujących się grup nieformalnych ma też charakter rzeczniczy – powstają one w odpowiedzi na problemy społeczne, takie jak: prawa kobiet, prawa migrantów, kryzys uchodźczy. Uzyskują wówczas wsparcie infrastrukturalne od władz miejskich lub innych organizacji pozarządowych na prowadzenie swojej działalności w postaci nieodpłatnego użyczenia lokalu i sprzętu biurowego. Jak wynika z wywiadu z przedstawicielami Śląskiego Ruchu Klimatycznego, ich potrzeby organizacyjne nie są wysokie. Definiują oni swoje zaangażowanie jako częściowe, zajmując się na co dzień również innymi zagadnieniami. Stanowią one – często niedoceniane – źródło wiedzy o skali problemu, skali jego społecznego oddziaływania. Są istotnymi dla miasta sygnalistami zawiązku pojawiającego się problemu społecznego.

Uczestnicy wywiadu grupowego z przedstawicielami grup nieformalnych i sieci wolontarianckich podkreślają swoją rolę edukatorów obywatelskich, aktywistów

---

²⁸ Przeanalizowano m.in. strony: budżetów obywatelskich miast na prawach powiatu, strony konkursów Śląskie Orły Wolontariatu, strony centrów organizacji pozarządowych w miastach i powiatach województwa śląskiego.

społecznych. Chętnie widzieliby siebie w roli konsultantów polityk lokalnych. Ich potrzeby związane z ewentualnym wsparciem wiążą się bądź z rozpoznaniem dróg pozyskiwania środków na prowadzenie ruchu bądź z rozpoznaniem środków skutecznego oddziaływania na władze lokalne i innych decydentów polityk publicznych. Powszechna, podobnie jak w przypadku małych organizacji rejestrowanych, jest potrzeba rozpoznania dopuszczalnych prawnie form prowadzenia aktywizmu w realizowanych przez siebie obszarach. Istotna jest także wiedza dotycząca ram funkcjonowania danego ośrodka władzy, skutecznych środków wywierania nacisku na władze.

Grupy nieformalne potrzebują też – w ich mniemaniu – wsparcia promocji swoich działań. Mimo, że ich przedstawiciele działają lokalnie, a nie na szeroką skalę chętnie rozpoznaliby oni metody włączania lokalnego biznesu do wspierania i promowania ich idei. Wsparcie w tym zakresie często pozyskują od centrów wsparcia organizacji pozarządowych.

Głównym ośrodkiem wsparcia grup nieformalnych są albo władze miejskie, albo – zwłaszcza w przypadku grup rzeczniczych – inne organizacje.

Jak wynika z badania istotnym źródłem wsparcia dla ruchów nieformalnych i grup inicjatywnych są centra organizacji pozarządowych.

Analiza netnograficzna wskazuje na fakt, iż centra organizacji pozarządowych, szkolące potencjalnych założycieli kolejnych NGO, a więc również ruchy nieformalne i grupy inicjatywne funkcjonują w większości powiatów i miast na prawach powiatu. Centra te oferują również wsparcie infrastrukturalne poprzez nieodpłatne udostępnianie sal i sprzętu. Jak wspomniano wyżej ich dostępność występuje w szerokiej większości miejskich lokalizacji. Wśród miast na prawach powiatu wyjątek stanowią Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie, Mysłowice, Jaworzno. Co więcej w miastach tych – poza Jaworzniem – nie ma organizacji pozarządowych, które świadczyłyby usługi wspierające inne organizacje. W Jaworznie prężnie działa Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych. Jak wynika z wywiadu z przedstawicielem tej organizacji, boryka się ona z niedoborem kadrowym, infrastrukturalnym. Świadczy grupom inicjatywnym usługi w zakresie formalnego wsparcia tworzenia NGO oraz usługi dotyczące wsparcia ekonomizacji organizacji pozarządowych.

Biorąc pod uwagę powiaty, poza miastami na prawach powiatu, należy wspomnieć, iż w większości z nich funkcjonują centra wsparcia organizacji pozarządowych, współtworzone przez jednostki organizacyjne władz powiatowych. Deficyt tej formy wsparcia odnotowano w powiecie będzińskim, myszkowskim, wodzisławskim, raciborskim i żywieckim. W powiatach raciborskim i żywieckim prężnie działają organizacje pozarządowe, takie jak Żywiecka Fundacja Rozwoju, Raciborski Fundusz Lokalny, które świadczą usługi również na rzecz innych organizacji pozarządowych. W pozostałych lokalizacjach ruchy nieformalne i grupy inicjatywne mogą korzystać jedynie z pomocy najbliższych akredytowanych OWES. Problemem istniejących w województwie śląskim centrów wsparcia organizacji pozarządowych jest ograniczenie możliwości ich działania jedynie do powiatu, który reprezentują, Mieszkaniec Jaworzna nie uzyska wsparcia w Centrum Organizacji Pozarządowych w Katowicach.

W województwie śląskim prężnie działają także lokalne sieci wolontariackie, z których 9 (Bielsko-Biała, Chorzów, Rybnik, Cieszyn, Łaziska Górne, Częstochowa, Knurów, Gliwice, Dąbrowa Górnicza) należy do Ogólnopolskiej Sieci Wolontariackiej. Funkcjonuje również Regionalne Centrum Wolontariatu w Katowicach, integrujące lokalne inicjatywy wolontariackie. Brak sieci wolontariackich odnotowano jedynie we wspomnianych wyżej lokalizacjach, w których nie utworzono lokalnych centrów wspierania III sektora. Większość badanych organizacji pozarządowych dysponuje także własnymi sieciami wolontariackimi, skupiającymi osoby od lat współpracujące z danym stowarzyszeniem czy fundacją. W opinii większości organizacji pozarządowych uczestniczących w wywiadach indywidualnych i grupowych, nie występuje problem niskiej dostępności wolontariuszy. Również badane hospicja czy też ośrodki wsparcia dla osób niepełnosprawnych, w których wymagane jest odpowiednie przygotowanie osób pracujących z tymi grupami docelowymi skutecznie przeprowadzają szkolenia i nabór. Jak wynika z wywiadów pogłębionych z organizacjami pozarządowymi i wywiadów grupowych deficyt wolontariuszy jest silnie odczuwalny w stowarzyszeniach prowadzących przedszkola czy szkoły specjalne.

1.3 Bariery i ograniczenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim oraz zainteresowanie aplikowaniem o wsparcie w tym obszarze

1.3.1 Bariery i ograniczenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim

Na jakie bariery i ograniczenia, w obszarze budowania potencjału instytucjonalnego i rozwoju dialogu obywatelskiego napotyka organizacje społeczeństwa obywatelskiego?

Jak wynika z analiz przeprowadzonych w licznych raportach, znaczny odsetek organizacji zgłasza braki kompetencyjne w zakresie fundraisingu, budowania relacji z otoczeniem, kompetencji rozumienia aktów legislacyjnych, kompetencji animatorów lokalnych, w końcu braki kadrowe²⁹. Jak wynika z analizy literatury główne potrzeby organizacji w skali ogólnopolskiej dotyczą: wspierania współpracy i sieciowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego ze sobą, z administracją publiczną i przedstawicielami biznesu w skali lokalnej, regionalnej i ogólnopolskiej oraz dostarczanie wiedzy specjalistycznej (np. księgowej lub prawnej) zarówno w formie szkoleń, jak i bezpłatnego doradztwa dla beneficjentów oraz, w miarę możliwości, innych przedstawicieli III sektora.

Analiza dostępnych opracowań i raportów ewaluacyjnych oraz wnioski z wywiadów indywidualnych i grupowych z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego dotyczące barier prowadzenia działań przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego pozwalają na ich systematyzację.

Podstawową barierą działalności organizacji jest niesystematyczność ich przychodów, zakłócenie płynności finansowej organizacji. Jak wynika z badania ilościowego z przedstawicielami śląskich NGO blisko co trzeci (32%) negatywnie ocenia kondycję ekonomiczną swojej organizacji. Problem ten w większym stopniu dotyczy organizacje utrzymujące się głównie z darowizn, incydentalnych dotacji JST lub grantów niż stowarzyszenia i fundacje realizujące mobilne lub stacjonarne usługi społeczne lub edukacyjne. Jak wynika z wywiadów indywidualnych z

---

²⁹ Np. Ewaluacja ex ante FIO 2021-2030, Question Mark, 2021 s. 41-50, Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce. Trendy 2022-2022. Klon Jawor 2023 s.54-60, Ewaluacja ex-post Programu FIO na lata 2014-2020 Ośrodek Ewaluacji 2021, s. 76-94,

przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego, brak zapewnienia ciągłości finansowania utrudnia organizacjom planowanie działań w perspektywie dłuższej niż kilkumiesięczna, uniemożliwia także prowadzenie stabilnej polityki kadrowej, co stanowi barierę rozwoju działalności.

Bariera ta pociąga za sobą szereg niekorzystnych tendencji. Tzw. „grantoza” czyli uzależnienie się od grantów z różnych źródeł powoduje rozproszenie kompetencyjne organizacji, zmianę kierunku działania w zależności od źródła finansowania. Jak wynika z badania z przedstawicielami śląskich NGO ponad połowa (54%) organizacji doświadczających zagrożenia płynności finansowej szuka nowych dotacji, grantów z różnych źródeł i dziedzin dla podreperowania budżetu. Fundacje i stowarzyszenia w Polsce oraz w województwie śląskim zajmują się wieloma dziedzinami³⁰, a większość organizacji jest wielobranżowa – nie skupia się tylko na jednym obszarze działania i średnio wymienia około trzy różne tematy, w których podejmuje jakąś aktywność. Nie sprzyja to profesjonalizacji danego podmiotu, ponadto stwarza sytuację wysokiej konkurencyjności wewnątrz sektora. Organizacje zaczynają myśleć i działać w krótkim horyzoncie planowania działań czy nawet dostosowują misję i prowadzone działania do oczekiwań grantodawców. W opinii badanych ekspertów sytuacja ta skutkuje brakiem myślenia strategicznego organizacji, które staje się podstawową potrzebą rozwojową organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim bez względu na staż ich działania czy też inne aspekty. Wywiady indywidualne i grupowe z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego wskazują na postrzeganie przez nich otoczenia – w obliczu konsekwencji pandemii COVID-19 oraz wojny w Ukrainie – jako wysoko niestabilnego, stwarzającego nowe zagrożenia i wyzwania.

Jak wynika z wywiadów z przedstawicielem Śląskiego Forum Organizacji Pozarządowych KAFOS oraz Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS spada znaczenie tzw. organizacji parasolowych czy też organizacji sieciujących, federalizujących organizacje, ponieważ wzrasta czynnik konkurowania o granty między organizacjami wchodzącymi w skład tych struktur. Uzależnienie od dotacji

---

³⁰ Kondycja organizacji pozarządowych w Polsce. Trendy 2022-2022. Klon Jawor 2023

JST kształtuje charakter relacji między organizacjami a administracją publiczną tworząc zagrożenie klientelizmu lub utraty autonomii działań organizacji.

Kolejną barierą działania organizacji pozarządowych w województwie śląskim, ściśle sprzężoną z wyżej diagnozowaną niestabilną sytuacją finansową są niedobory kadrowe. Jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego, mimo, iż organizacje śląskie twierdzą, że nie narzekają na brak chętnych do pracy wolontariackiej, to jednak występują silne deficyty kadrowe w kluczowych obszarach ich działalności, takich jak: obsługa księgową czy też realizacja działań statutowych. Identyfikowane są niedobory w dostępie do radców prawnych, skutecznej promocji czy marketingu działań organizacji. Braki kadrowe są podstawową barierą uniemożliwiającą badanym organizacjom społeczeństwa obywatelskiego składanie wniosków o granty lub dofinansowanie ze środków unijnych, konsultowanie dokumentów strategicznych i programowych czy nawet prowadzenia działań statutowych wysokiej jakości. Uzależnienie od grantów i dotacji pociąga za sobą większe obciążenie biurokracją, co często, jak wynika z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami organizacji pozarządowych, skutkuje ponadnormatywną pracą zaangażowanych osób przy pensjach poniżej średniej krajowej i sprzyja fluktuacji kadr.

Organizacje śląskie, podobnie jak organizacje w skali kraju borykają się z trudnościami lokalowymi. Problemem dla wielu z nich jest pozyskanie lokalu pod prowadzone przez nich usługi społeczne, np. świetlice dla dzieci z rzadkimi zaburzeniami, miejsca spotkań dla podopiecznych lub członków stowarzyszenia. Występują także niedobory specjalistycznego sprzętu rehabilitacyjnego – np. dla osób niedowidzących, samochodu do wykonywania usług mobilnych. Te braki i niedobory utrudniają organizacjom prowadzenie działań statutowych wysokiej jakości. Ponad jedna trzecia badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych (38%) twierdzi, że infrastruktura i wyposażenie w sprzęt organizacji jest niewystarczające do realizacji przez nią zadań statutowych w skali, którą chcieliby prowadzić.

Tabela 8 Zestawienie potrzeb infrastrukturalnych zgłaszanych przez przedstawicieli NGO

Potrzeba infrastrukturalne	Odsetek wskazań ³¹
Sprzęt komputerowy, laptopy, drukarki, sprzęt multimedialny, oprogramowanie	25%
Rozbudowa lub remont lokalu, przystosowanie go do zasad dostępności architektonicznej	12%
Sprzęt specjalistyczny, w tym rehabilitacyjny	12%
Samochód, autokar przystosowany dla osób z niepełnosprawnością ruchową	8%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Istotną barierą funkcjonowania organizacji pozarządowych w województwie śląskim jest także kryzys przywództwa w sytuacji wypalenia się lub odejścia liderów. Jak wynika z analizy bazy NGO w regionie, około 5% organizacji znajduje się albo w stanie likwidacji albo zbliża się do tego punktu ze względu na odejście lub śmierć lidera. Wywiady eksperckie wskazują na wysoką potrzebę podnoszenia kompetencji przedstawicieli kadry zarządzającej NGO w zakresie przekazywania przywództwa, co ma kluczowe znaczenie dla zarządzania organizacją i wykorzystywania w pełni jej potencjału rozwojowego.

Przedstawione wyżej najczęściej raportowane bariery realizacji działań oddziałują też na zdolność organizacji do aplikowania o wieloletnie projekty ze środków Polityki Spójności. Podstawową barierą w aplikowaniu o pomoc był obowiązek zapewnienia wkładu własnego w inwestycję. Stanowi to problem dla podmiotów III sektora, zwłaszcza przy przekonaniu, że rozliczenie projektu jest

³¹ Odsetki nie sumują się do 38%, ponieważ jeden respondent mógł wskazać więcej niż jedną potrzebę.

długotrwałe, trudne i niepewne (nie jest oczywiste, że poniesione koszty będą kwalifikowalne i zostaną uznane w rozliczeniu). Inne utrudnienia wpływające na aktywność podmiotów III sektora w aplikowaniu o fundusze UE to m.in. obowiązki sprawozdawcze, wynikające m.in. z ustawy o rachunkowości i związane z tym koszty finansowe³².

Czy aplikowanie o zewnętrzne wsparcie z funduszy UE było przystępne? Z jakich programów/form wsparcia korzystały organizacje?

W perspektywie 2014-2020 śląskie organizacje pozarządowe działające w obszarze EFS mogły wnioskować o dofinansowanie projektów w ramach RPO WSL oraz regionalnych programów operacyjnych w innych województwach, a także w ramach PO WER. Możliwa była realizacja projektów w obszarach wsparcia aktywizacji zawodowej osób młodych (PI 8ii PO WER), wsparcia aktywizacji zawodowej osób po 35 roku życia (PI 8i RPO i PO WER), godzenia życia zawodowego i rodzinnego (PI 8iv PO WER i RPO), wsparcia tworzenia działalności gospodarczej (PI 8iii RPO), włączenia społecznego (PI 9i RPO), usług społecznych (PI 9iv RPO i PO WER), ekonomii społecznej (PI 9v RPO), kształcenia ustawicznego (PI 10iii RPO), kształcenia ogólnego (PI 10i RPO), kształcenia zawodowego (PI 10iv RPO), dialogu społecznego i obywatelskiego (PI 11i PO WER). Pozostałe podmioty społeczeństwa obywatelskiego – grupy nieformalne i centra wolontariatu nie były uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie projektów EFS perspektywy 2014-2020, ponieważ nie miały osobowości prawnej.

Jak wspomniano wcześniej w niniejszym raporcie, organizacje pozarządowe działające w obszarze EFS, zrealizowały łącznie 28 projektów w ramach RPO WSL, 14 projektów w ramach PO WER. Ponadto otrzymały one dofinansowanie na 2 projekty RPO województwa mazowieckiego oraz zrealizowały po 1 projekcie RPO następujących województw: dolnośląskiego, lubuskiego, małopolskiego,

---

³² Ewaluacja dotycząca udziału podmiotów III sektora w realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, Katowice 2020, str., 90-110

opolskiego, podlaskiego, podkarpackiego, pomorskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

Jak wynika z ewaluacji zleconej przez IZ RPO WSL 2014-2020 - 20% beneficjentów i nieskutecznych wnioskodawców uznało za trudne spełnienie i zrozumienie kryteriów oceny projektów³³. W przytaczanym badaniu, przeprowadzonym w 2020 roku badani przedstawiciele IZ i IP RPO WSL podkreślali, że w podmiotach III sektora brakuje specjalistów w zakresie aplikowania o dofinansowanie czy też pracowników, którzy mogliby zajmować się dokumentacją projektową. Tym samym, korzystając z usług firm zewnętrznych ze względu na własne ograniczenia kadrowe, organizacje pozarządowe nie były nawet świadome poziomu trudności w zakresie spełnienia kryteriów oceny projektów. Jednocześnie podkreślano brak znajomości przepisów prawa wśród pracowników organizacji non-profit. Wnioski składane przez podmioty III sektora skuteczniej przechodziły proces oceny formalnej niż merytorycznej. Organizacje pozarządowe miały problem z poprawnym opisem grupy docelowej czy też swojego doświadczenia z pracą z tą grupą, zamieszczeniem we wniosku kompletnego opisu sposobu pozyskania uczestników do projektu, czy adekwatnego do grupy docelowej zaplanowania rekrutacji uczestników do projektu. Organizacje miały też trudności z metodologią wyliczania wydatków, co uniemożliwiło zweryfikowanie poprawności założonych kosztów.

Wnioski z przytaczanego badania wskazują, że istotną barierą ubiegania się o środki RPO WSL były też kwestie finansowe (brak środków na początkowym etapie realizacji projektu), zmiany wytycznych oraz problemy kadrowe i czasowe.

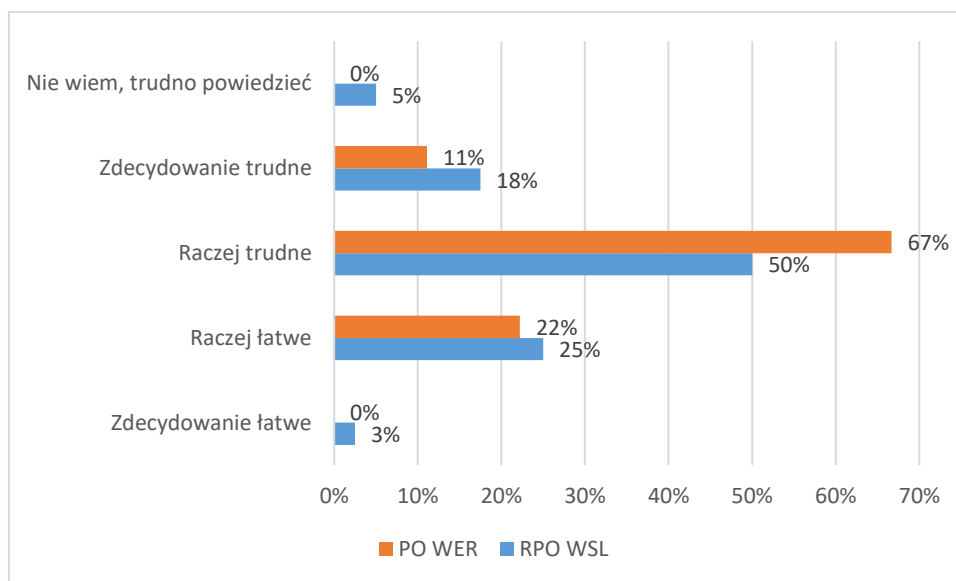
Jak wynika z badania ilościowego śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+, przeprowadzonego w ramach niniejszej ewaluacji, proces ubiegania się o środki w ramach RPO WSL lub w ramach POWER oceniany jest przez większość ich reprezentantów podejmujących to zadanie jako trudny. Podczas wywiadów pogłębionych i grupowych, organizacje społeczeństwa obywatelskiego często deklarowały korzystanie z usług

---

³³ Ibidem, str.86

zewnętrznych firm, co stanowiło potężne wyzwanie dla ich budżetów, przy jednoczesnej niepewności dotyczącej sukcesu w pozyskaniu środków.

Rysunek 17 Ocena procesu ubiegania się o środki RPO WSL i PO WER w perspektywie 2014-2020.

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=49³⁴

Według deklaracji respondentów badania ilościowego przeprowadzonego w ramach niniejszej ewaluacji z przedstawicielami organizacji pozarządowych - realizacja projektu EFS w perspektywie finansowej 2014-2020 pociągnęła za sobą konieczność zatrudnienia dodatkowych osób z innych organizacji pozarządowych (22%) lub z innych sektorów (39% wskazań). Niosła ona za sobą ponadto obciążenia takie jak: zakup sprzętu niezbędnego do realizacji projektu z własnych środków (29%) lub wypożyczenie sprzętu (12%). Wywiady pogłębione i grupowe z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego wskazują ponadto na fakt, że często organizacje nieprawidłowo szacują koszty realizacji projektu, zdarza się, że ich wkład własny jest wyższy niż założono na etapie wnioskowania. Należy jednak podkreślić, że jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami IZ FE SL, można wskazać szereg organizacji realizujących

³⁴ Przedmiotowe pytanie zadano wyłącznie przedstawicielom organizacji, które ubiegały się o dofinansowanie projektów w ramach RPO WSL lub PO WER, stąd n=49.

projekty Polityki Spójności, które profesjonalizują swoją działalność, sprawnie szacują koszty realizacji interwencji i sprawnie je realizują,

Jak wynika z badania ilościowego przeprowadzonego wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych województwa śląskiego działających w obszarze wsparcia EFS+ w ramach niniejszej ewaluacji głównym powodem nieubiegania się o realizację projektu w ramach Polityki Spójności był brak wiedzy o takiej możliwości, brak wiedzy o realizowanych konkursach. Powód ten wskazują najczęściej organizacje młode, prowadzące działalność poza miastami na prawach powiatu. Co czwarty (24%) respondent wskazał obciążenia biurokratyczne jako powód nieubiegania się o współfinansowanie działań ze środków PS, blisko co piąty zaś (19%) brak odpowiedniego zaplecza kadrowego do realizacji unijnych projektów. Niedostatki infrastruktury i brak środków na zapewnienie wkładu własnego były barierą aktywności w przedmiotowym zakresie dla częściej niż co ósmego respondenta (14%). Niewiele rzadziej powoływano się w badaniu na brak kompetencji organizacji w pisaniu wniosków o dofinansowanie.

Tabela 9 Powody nieubiegania się o wsparcie w ramach RPO WSL i PO WER.

Powód	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
Nie wiedzieliśmy o takiej możliwości	37%	37%	37%
Pozyskiwanie takiego dofinansowania wymaga przejścia przez biurokrację, na którą nie jesteśmy gotowi	24%	22%	25%
Nie dysponowaliśmy zasobami ludzkimi niezbędnymi do realizacji projektu EFS	19%	16%	20%

Powód	Ogółem	Fundacje	Stowarzyszenia
Brak środków na zapewnienie wkładu własnego	14%	14%	14%
Mamy wystarczająco dużo własnych zadań	10%	12%	9%
Nie wiedzieliśmy jak napisać wniosek	9%	10%	9%
Konkursy nie dotyczyły naszego obszaru działalności	7%	6%	8%
Nie dysponowaliśmy sprzętem lub inną infrastrukturą niezbędną do realizacji projektu EFS	7%	8%	6%
Inne	5%	8%	4%
Nie spełnialiśmy kryteriów ubiegania się o dofinansowanie	3%	4%	3%
Maksymalna kwota przeznaczona na dofinansowanie była za niska w stosunku do realiów	1%	2%	0%

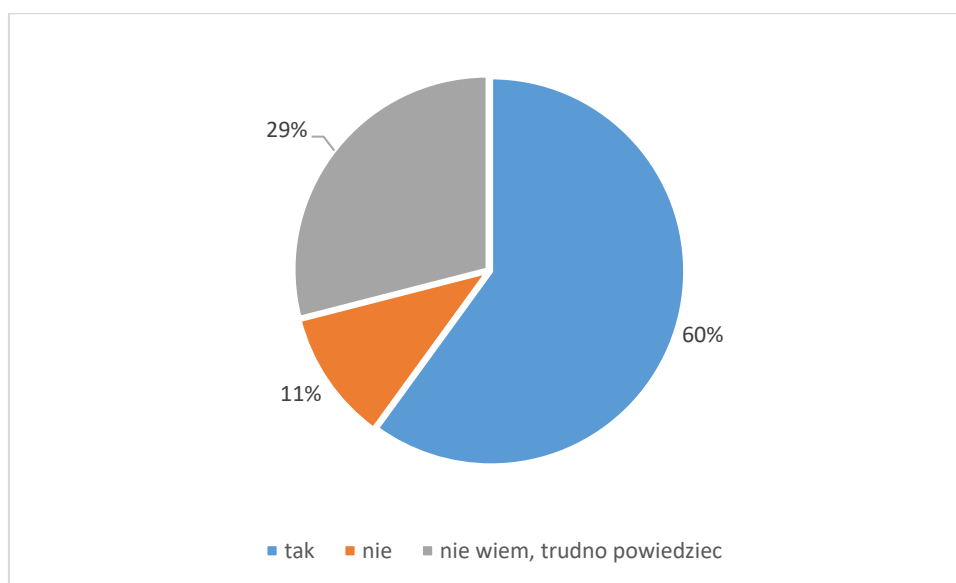
Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=162³⁵

1.3.2 Zainteresowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego aplikowaniem o wsparcie w ramach FE SL 2021-2027

Czy organizacje społeczeństwa obywatelskiego są zainteresowane uzyskaniem wsparcia w ramach FE SL 2021-2027 na rzecz budowania ich potencjału instytucjonalnego, wzmacniania dialogu obywatelskiego?

Zdecydowana większość badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych (60%) – respondentów badania ilościowego przeprowadzonego w ramach niniejszej ewaluacji – planuje ubiegać się o realizację projektu FE SL w obszarach wsparcia EFS+. Dominują obszary aktywnej integracji (49%), usług społecznych (44%) bądź aktywizacji społecznej w procesie sprawiedliwej transformacji (27%).

Rysunek 18 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące zainteresowania realizacją projektów w ramach FE SL 2021-2027

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

³⁵ Na przedmiotowe pytanie odpowiedzieli wyłącznie przedstawiciele organizacji pozarządowych, które nie ubiegały się o uzyskanie dofinansowania na realizację projektu RPO WSL lub PO WER, stąd n=162

Blisko co trzeci badany respondent (29%) deklaruje brak decyzji w tej kwestii. Zamiar realizacji projektu w ramach FE SL 2021-2027 częściej niż inni deklarują: przedstawiciele fundacji (72%), organizacji zatrudniających przynajmniej 1 pracownika (67%) oraz organizacji osiągających przychód roczny w wysokości co najmniej 100 tys. zł.

Jak wynika z deklaracji pozostałych 11% badanych reprezentantów organizacji pozarządowych, powody braku zainteresowania ubieganiem się o współfinansowanie projektu w ramach FE SL obejmują: brak zaplecza kadrowego (7% wszystkich ankietowanych), brak możliwości zapewnienia wkładu własnego (5% wszystkich ankietowanych), brak doświadczenia w ubieganiu się o środki unijne (4% wszystkich ankietowanych). Co piąty (20%) respondent, który deklaruje brak zainteresowania realizacją projektu w ramach FE SL podniósł obawę o niską skuteczność ubiegania się o środki, niską konkurencyjność jego organizacji (2% wszystkich ankietowanych). Brak potrzeby uzyskania dofinansowania na realizację swoich działań zgłosiło 27% przedstawicieli organizacji pozarządowych działających w obszarze EFS+, nie planujących ubiegać się o dofinansowanie w perspektywie 2021-2027 (4% wszystkich ankietowanych).

Zdecydowana większość respondentów badania ilościowego, przeprowadzonego wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych działających w obszarach wsparcia EFS+ uważa za przydatne przykładowe formy wsparcia przewidziane w FE SL, ukierunkowane na podnoszenie potencjału rozwojowego organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Tabela 10 Ocena przedstawicieli organizacji pozarządowych, dotycząca przydatności przykładowych form wsparcia potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w ramach FE SL.

Przykładowa forma wsparcia	Przydatna	Nieprzydatna	Brak deklaracji (nie wiem, trudno powiedzieć)
Wzmocnienie umiejętności kadry w organizacjach – w tym liderów/ lidererek, wsparcie	74%	11%	15%

Przykładowa forma wsparcia	Przydatna	Nieprzydatna	Brak deklaracji (nie wiem, trudno powiedzieć)
dodatkowego zatrudnienia lub wolontariatu			
Usługi bezpośrednie lub szkolenia, doradztwo w zakresie zarządzania finansami organizacji	73%	15%	12%
Wsparcie działań organizacji w zakresie budowania relacji z innymi sektorami, np. z administracją, partnerami społecznymi, biznesem, opinią publiczną	72%	15%	13%
Wsparcie potencjału organizacji w zakresie tworzenia strategii, analizy sytuacji, autoewaluacji działań, zdobywania wiarygodnych informacji	62%	20%	18%
Wsparcie konsolidacji i współpracy środowiska organizacji pozarządowych	66%	17%	17%
Wsparcie organizacji w zakresie budowania aktywizmu obywatelskiego, w tym promocja wolontariatu, filantropii, itp.	67%	18%	15%
Wsparcie organizacji w pełnieniu funkcji rzecznika członków, podopiecznych, budowaniu partycypacji w politykach publicznych	56%	34%	20%
Wsparcie organizacji w zakresie realizacji polityk	67%	16%	17%

Przykładowa forma wsparcia	Przydatna	Nieprzydatna	Brak deklaracji (nie wiem, trudno powiedzieć)
publicznych w następujących wymiarach: współpracy przy programowaniu, realizacji projektów i zadań publicznych, itp.			
Wsparcie techniczne organizacji w zakresie infrastruktury IT i wsparcie kompetencji zarządczych w organizacji	79%	10%	11%
Podniesienie jakości działań organizacji w ramach jej celów statutowych i działań pozastatutowych	79%	9%	12%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Ocena przydatności poszczególnych form wsparcia rozwoju potencjału organizacji nie przekłada się jednak w pełni na gotowość ich pozyskania w ramach FE SL 2021-2027. Zainteresowanie uzyskaniem wsparcia w zakresie podniesienia potencjału swojej organizacji deklaruje niewiele ponad połowa badanych (58%), niespełna 17% nie planuje ubiegania się o wsparcie, co czwarty respondent (25%) woli nie zajmować stanowiska w tej sprawie. Wsparciem najsilniej zainteresowane są organizacje rzecznicze, działające w obszarach prawa człowieka i obywatela oraz organizacje oferujące wsparcie dla innych NGO.

Wśród organizacji, które nie zamierzają skorzystać ze wsparcia swojego potencjału dominuje pogląd o braku potrzeb rozwojowych (9% wszystkich ankietowanych). Kwestia braku środków na zapewnienie wkładu własnego zgłaszana jest zaledwie przez 7% respondentów, zaś obawa przed nieprawidłowym napisaniem wniosku o dofinansowanie przez 5%.

Wśród organizacji planujących ubiegać się o wsparcie, spośród katalogu przykładowych jego form największą popularnością cieszą się: budowanie i poszerzanie bazy darczyńców prywatnych (instytucjonalnych i indywidualnych) – 46%, rozwój kompetencji i narzędzi IT w organizacji – 42%, wzmocnienie kompetencji zarządczych w organizacjach – 38%, wzmocnienie kompetencji kadr w zakresie współpracy z różnymi środowiskami, w tym gospodarczymi i biznesowymi – 39%, optymalizacja kosztów organizacji (26%), wzmocnienie kompetencji w zakresie współpracy z mediami, promocji organizacji w szerszych środowiskach (31%), dostęp do baz danych i baz wiedzy innych środowisk (25%), budowanie strategii, autoewaluacji – 25%, wsparcie dodatkowego zatrudnienia w organizacjach (32%), integracja środowisk obywatelskich – tworzenie i rozwój forum organizacji (25%), podniesienie kompetencji w zakresie edukacji obywatelskiej, aktywizacji społecznej (31%), wsparcie w zakresie realizacji działań (rola beneficjentów, partnerów, zleceniobiorców i wykonawców) – 31%, a także szeroko rozumiana ekonomizacja działań (28%), kształtowanie umiejętności liderów i liderki (25%). Katalog pożądanego kierunku rozwojowych jest więc szeroki, co wskazuje na fakt, że istotne jest zapewnienie różnorodności form wsparcia.

Tabela 11 Pożądane przez badanych przedstawicieli NGO formy wsparcia w zakresie budowania ich potencjału i budowania dialogu obywatelskiego w ramach FE SL.

Kierunek wsparcia	Procent wskazań
Poszerzanie bazy darczyńców prywatnych (instytucjonalnych i indywidualnych)	46%
Rozwój kompetencji i narzędzi IT w organizacji	42%
Wzmocnienie kompetencji kadr w zakresie współpracy z różnymi	39%

Kierunek wsparcia	Procent wskazań
środowiskami, w tym gospodarczymi i biznesowymi	
Wzmocnienie kompetencji zarządczych w organizacjach	38%
Wsparcie dodatkowego zatrudnienia w organizacjach	32%
Wzmocnienie kompetencji w zakresie współpracy z mediami, promocji organizacji w szerszych środowiskach	31%
Podniesienie kompetencji w zakresie edukacji obywatelskiej, aktywizacji społecznej	31%
Wsparcie w zakresie realizacji działań (rola beneficjentów, partnerów, zleceniobiorców i wykonawców)	31%
Wsparcie ekonomizacji działań	28%
Optymalizacja kosztów organizacji	26%
Dostęp do baz danych i baz wiedzy innych środowisk	25%
Budowanie strategii, autoewaluacji	25%
Kształtowanie umiejętności liderów i lidererek	25%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=148³⁶

Respondenci badania ilościowego, zapytani o dodatkowe, możliwe formy wsparcia, nieujęte w pytaniu badawczym zazwyczaj podkreślają konieczność wzmacniania już uwzględnionego w katalogu procesu budowania koalicji organizacji pozarządowych, zbudowanie sieci informacyjnej o organizacjach, stworzenie możliwości cyklicznych spotkań informacyjnych i integracyjnych sektora NGO, a także rozszerzenie wsparcia w zakresie zdobywania środków na podejmowanie działalności. Warto w tym miejscu podkreślić, że kategorie te są już przewidziane w zakresie wsparcia Działania 7.12 FE SL. Respondenci zwracają także uwagę na potrzebę dofinansowania kosztów wynajęcia i remontu infrastruktury, zakupu sprzętu niezbędnego do realizacji zadań statutowych organizacji. Istotną formą wsparcia, nieujętą w katalogu przedstawionym respondentom do oceny byłoby też wsparcie kosztów bieżącego zatrudnienia, stworzenie warunków na zatrudnienie pierwszych pracowników danej organizacji.

Tabela 12 Potrzeby badanych organizacji pozarządowych nieujęte w przykładowym katalogu wsparcia potencjału organizacji pozarządowych i wsparcia dialogu obywatelskiego.

Potrzeba	Odsetek wskazań
Wsparcie działań statutowych organizacji (granty, dotacje)	25%
Wzmocnienie sieciowania organizacji, budowania forów, integracja środowiska	5%
Wsparcie infrastruktury lokalowej	5%
Wsparcie informacji o możliwych formach uzyskania dofinansowania, wsparcie w pisaniu wniosków o dofinansowanie	5%

³⁶ Liczebność jest inna niż 257, ponieważ pytanie zadano wyłącznie tym respondentom, którzy planują ubiegać się o wsparcie swojego potencjału w ramach FE SL.

Potrzeba	Odsetek wskazań
Wsparcie organizacji w początkowej fazie działalności	2%
Wsparcie organizacji w początkowej fazie działalności	2%
Wsparcie bieżącego zatrudnienia, środki na zatrudnienie pierwszej osoby	2%
Brak uwag	20%
Nie wiem, trudno powiedzieć	34%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Jakie działania należałoby podjąć aby zachęcić organizacje do aplikowania o środki z FE SL 2021-2027, w tym zakresie?

Jak wynika z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami instytucji eksperckich szeroko dostępną w województwie śląskim możliwością wsparcia dla organizacji pozarządowych jest pomoc pozafinansowa w postaci np. indywidualnych konsultacji czy grupowych warsztatów, szkoleń. Organizowana ona jest przez podmioty III sektora czy jednostki samorządu terytorialnego w różnym zakresie tematycznym, m.in. aplikowanie o środki UE.

Jak wynika z przytaczanej wcześniej ewaluacji wsparcia NGO w ramach RPO WSL 2014-2020, z takiego wsparcia nie korzystało w 2019 roku ok. 70% organizacji pozarządowych. Zapytane o przyczynę, organizacje podały przede wszystkim, brak potrzeby takiego wsparcia (30%), a co czwarta organizacja (24%) niekorzystająca z tego typu pomocy po prostu nie wiedziała o takiej możliwości. Z kolei 16% organizacji nie wierzyło, że organizacje i instytucje wspierające mogą im pomóc, a nieco mniej, bo 14% organizacji, po prostu nie dotarło do takich organizacji i instytucji, choć ich poszukiwała.

Wnioski z badań sprzed blisko 5 lat niestety potwierdziły się w ramach badań jakościowych przeprowadzonych w niniejszej ewaluacji. Wywiady zrealizowane z kotwicowymi organizacjami województwa śląskiego, realizującymi także projekty w ramach Działania 2.16 PO WER, podnoszącymi zdolność organizacji

pozarządowych do dialogu z administracją państwową wskazują na trudności z rekrutowaniem organizacji do szkoleń kompetencyjnych, nawet bezpłatnych wynikające z następujących przesłanek:

- a. Mobilności kadr NGO, przeciążenia pracą przy zbyt niskich wynagrodzeniach
- b. Oczekiwań ze strony podmiotów III sektora, aby szkolenia były szyte na ich miarę, czyli dopasowane do ich realiów, zasobów i planów

W opinii respondentów przy promowaniu wsparcia potencjału organizacji pozarządowych warto rekrutować przede wszystkim liderów, podstawowy trzon tej organizacji, którzy mogliby kształcić i szkolić swoich pracowników „kaskadowo”.

Kolejna konkluzja wynikająca z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami instytucji eksperckich przeprowadzonych w ramach niniejszej ewaluacji – odnosząca się zwłaszcza do sukcesu rekrutacyjnego programów Narodowego Instytutu Wolności – dotyczy konieczności uwzględnienia w planowanym wsparciu wydatków infrastrukturalnych oraz innych wydatków rozwojowych, takich jak zatrudnienie dodatkowej osoby na przykład do obsługi księgowej czy też prowadzenia działań marketingowych organizacji.

Z przytaczanego wcześniej raportu ewaluacyjnego RPO WSL wypływa wniosek, iż aby zwiększyć aktywność podmiotów NGO w realizacji projektów można rozważyć zamieszczanie informacji o naborach do konkursów w serwisach branżowych, takich jak np. www.ngo.pl (obecnie takie informacje zamieszczane są na stronie internetowej Programu i lokalnej prasie). Istotne jest także promowanie naborów w centrach organizacji pozarządowych oraz władzach lokalnych.: Model wdrażania wsparcia powinien więc uwzględniać uruchomienie kanałów informacji o naborach w zakresie wsparcia potencjału organizacji pozarządowych np. w ramach serwisów branżowych sektora NGO oraz centrów organizacji pozarządowych. Istotne jest, aby harmonogramy naboru były przedstawiane organizacjom z odpowiednim wyprzedzeniem.

Istotnym elementem zachęcającym organizacje społeczeństwa obywatelskiego do aplikowania o wsparcie jest kwestia braku konieczności wniesienia wkładu finansowego. Zaledwie 11% badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych – respondentów badania ilościowego – skłonna jest wnieść więcej niż 10 tys. zł

wkładu własnego w projekcie, którego celem byłoby wsparcie potencjału organizacji. Jedna czwarta (25%) byłaby w stanie uruchomić nie więcej niż 5 tys. złotych na wkład własny. Pozostali wstrzymują się od deklaracji w tym zakresie.

Jak wynika z wywiadów indywidualnych i grupowych przeprowadzonych z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego, kwestia zapewnienia wkładu własnego jest istotną barierą dla realizacji projektów. Dla organizacji o rocznym obrocie poniżej 50 tys. zł problematyczne może być również spełnienie obligatoryjnego kryterium formalnego, zakładającego, iż roczny obrót wnioskodawcy i partnerów (o ile budżet projektu uwzględnia wydatki partnera) jest równy lub wyższy od rocznych wydatków w projekcie (biorąc pod uwagę, iż zechcą oni zatrudnić dodatkowego pracownika w ramach wsparcia). Realizacja projektu podnoszącego potencjał danej organizacji w partnerstwie, także nie jest dla potencjalnych beneficjentów rozwiązaniem pożądanym, ze względu na bezwzględną konieczność dostosowania form wsparcia do potrzeb konkretnej organizacji. Zważywszy na fakt, iż większość działań podnoszących potencjał rozwojowy NGO powinna być realizowana przez podmioty zewnętrzne, uzupełniające deficyty kompetencyjne samej organizacji – dla większości potencjalnych beneficjentów nie jest również możliwe wniesienie wkładu własnego w postaci pracy nieodpłatnej lub użyczenia infrastruktury w ramach projektów Działania 7.12. FE SL. Najbardziej pożądaną wśród badanych formą wsparcia byłby grant do 30 tys. złotych, którym organizacje mogłyby dysponować według własnych potrzeb. Badani podkreślają też, że woleliby ubiegać się o wsparcie dysponowane przez inną organizację, niż bezpośrednio w konkursach organizowanych przez Instytucję Zarządzającą FE SL. Argumentują ten fakt brakiem wiedzy o instytucjach, które mogłyby skutecznie pomóc im w rozwiązaniu problemów i wynikającym z tego ryzyku nie znalezienia wykonawcy usług rozwojowych, brakiem doświadczenia w aplikowaniu w środki unijne, ryzykiem nie otrzymania dofinansowania mimo nakładów własnych organizacji na napisanie wniosku. Powszechnie występuje także potrzeba wsparcia promocji NGO w lokalnym środowisku.

REKOMENDACJA. Należy przyjąć model wdrażania, w którym grupa docelowa – organizacja pozarządowa nie będzie zobligowana do wniesienia wkładu własnego,

nawet w postaci pracy wolontariackiej, ani do spełnienia kryterium ekonomicznego obligatoryjnego dla beneficjentów EFS+.

Respondentów badania ilościowego zapytano również o minimalną wysokość dotacji, jaka byłaby im niezbędna do rozwoju potencjału swojej organizacji w ramach FE SL. Zdaniem rzadziej niż co dziesiątego przedstawiciela badanych organizacji pozarządowych (9%) kwota ta nie przekroczyłaby 10 tys. zł. W opinii kolejnych 11% wynosiłaby ona od 11 do 50 tys. zł., zaś następnych 5% od 65 tys. zł. do 100 tys. zł. Znaczny odsetek respondentów – 14% deklaruje potrzebę wsparcia w wysokości od 110 tys. zł do 1 mln. zł. Pozostali badani (61%) nie umieli określić minimalnej kwoty potencjalnie wnioskowanej dotacji.

Ramy prawne funkcjonowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego oceniane są przez respondentów badań jakościowych jako zbyt wymagające, jeśli chodzi o obowiązki sprawozdawcze. Problem ten dotyka przede wszystkim przedstawicieli stowarzyszeń, w których decyzje muszą być podejmowane gremialnie, konieczna jest także stała obecność komisji rewizyjnej. Jak wynika z wywiadów eksperckich często zdarza się, że przychody z działalności odpłatnej lub gospodarczej, bądź przychody z odpisu podatku PIT wydatkowane są poza działalnością statutową, co skutkuje karami finansowymi. W opinii badanych przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego wysokie są zarówno bariery wejścia do sektora NGO (konieczność zapewnienia sobie personelu księgowego), jak i bariery wyjścia – wyrejestrowanie organizacji jest procesem wielomiesięcznym. Warto w tym miejscu podkreślić, że w FE SL wymóg posiadania osobowości prawnej przez beneficjentów wyklucza z możliwości bezpośredniego pozyskania wsparcia grupy inicjatywne i ruchy nieformalne oraz stowarzyszenia zwykle.

1.4 Trafność zaprogramowanego wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w województwie śląskim w ramach poszczególnych celów szczegółowych EFS+ określonych w FE SL 2021-2027.

1.4.1 Programy komplementarne

**W jakim zakresie należy uwzględnić komplementarność działań FE SL 2021-2027 w zakresie wsparcia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego z innymi planowanymi instrumentami zwiększającymi potencjał III sektora, takimi jak FIO, PROO, Korpus Solidarności, Program Aktywni Obywatele (Fundusze Norweskie) oraz programami współpracy z III sektorem na poziomie wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym (programy wieloletnie)?
W jaki sposób można wykorzystać doświadczenia w realizacji tych programów w programowaniu i realizowaniu wsparcia FE SL 2021-2027?**

Zakres wsparcia FE SL 2021-2027 w dużym zakresie pokrywa się z komplementarnymi programami krajowymi i europejskimi zwiększającymi potencjał sektora NGO, takimi jak: Nowe FIO, PROO, Korpus Solidarności (programy Narodowego Instytutu Wolności) oraz Programu Aktywni Obywatele, finansowanego z Funduszy Norweskich. W przypadku wieloletnich i rocznych planów współpracy z organizacjami pozarządowymi i organizacjami pożytku publicznego można mówić o komplementarności wsparcia w zakresie współfinansowania centrów organizacji pozarządowych w większości powiatów regionu obejmującego między innymi usługi szkoleniowe i doradcze dla sektora NGO.

Program Nowe FIO (Fundusz Inicjatyw Obywatelskich)

Priorytet 2 Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego

W ramach priorytetu wspierana jest aktywność społeczna na rzecz dobra wspólnego obywateli działających w strukturach organizacji obywatelskich.

Wysokość wnioskowanej dotacji wynosi od 50 tys. do 300 tys. zł

Priorytet 3 Organizacje obywatelskie w życiu publicznym

Przyczynia się do zwiększania obecności organizacji obywatelskich w życiu publicznym, w procesach kształtowania polityk publicznych i podejmowania decyzji, wspierania dialogu obywatelskiego, procesów konsultacji, tworzenia forum

debaty publicznej, budowania potencjału organizacji poprzez kształtowanie wizerunku organizacji obywatelskich w przestrzeni publicznej. Wysokość wnioskowanej dotacji wynosi od 50 tys. do 300 tys. zł.

Priorytet 4 Wzmocnienie kompetencji organizacji obywatelskich

Wpływa na poprawę zarządzania w organizacjach obywatelskich, budowania struktur, tworzenia i doskonalenia zasobów, tworzenia i rozwijania strategii działania organizacji, w tym strategii fundraisingowych³⁷, wypracowywania i wdrażania standardów działania organizacji, dotyczących np. zarządzania, oceny skuteczności działań organizacji, przejrzystości i otwartości, w tym upowszechniania w przystępny i przejrzysty sposób informacji o prowadzonych działaniach, kosztach i źródłach finansowania, kosztach pozyskiwania funduszy. Wysokość wnioskowanej dotacji wynosi od 150 tys. do 500 tys. zł.

Wniesienie wkładu własnego **nie jest wymagane**. Program skierowany jest do organizacji osiągających przychód nie wyższy niż 100 tys. złotych, działających na obszarach nie przekraczających 50 tys. mieszkańców.

Logika interwencji Nowego FIO zakłada więc wsparcie małych organizacji, działających na obszarach wiejskich i wiejsko-miejskich. Podnoszone są w nim kompetencje organizacji w zakresie strategii działania, pozyskiwania nowych funduszy, dialogu obywatelskiego i aktywizacji obywatelskiej. W Nowym FIO organizacje pozarządowe z województwa śląskiego złożyły 400 wniosków, z których dofinansowanie uzyskały 94 wnioski. Biorąc pod uwagę, że wsparcie FIO nie ogranicza się wyłącznie do organizacji działających w obszarach EFS+, zaś przewidziane jest dofinansowanie maksymalnie 5 tys. organizacji z terenu całego kraju, dostępność tego wsparcia dla NGO z województwa śląskiego jest ograniczona. Należy wziąć także pod uwagę, że większość śląskich organizacji zlokalizowana jest na obszarach miejskich, ich oddziaływanie obejmuje teren szerszy niż 50 tys. mieszkańców.

---

³⁷ Fundraising to pojęcie z języka angielskiego odnoszące się do słowa fund (fundusze) i raise (zbierać). Oznacza proces systematycznego, zaplanowanego zbierania funduszy poprzez zwracanie się do potencjalnych darczyńców o wsparcie dla określonych działań organizacji.

PROO (Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich)

Priorytet 1a. Wsparcie działań misyjnych i rozwoju instytucjonalnego

Program zakłada dofinansowanie realizacji misji i kosztów prowadzenia działalności statutowej, w tym budowanie kapitału ludzkiego oraz zasobów technicznych w ramach spójnych, wieloletnich strategii lub programów rozwoju organizacji. Wsparciem objęte zostaną takie programy rozwoju instytucjonalnego organizacji, które będą zakładać budowanie trwałych modeli finansowania działalności ze środków niepublicznych. Wysokość dotacji od 150 tys. zł do 600 tys. zł.

Priorytet 1b. Dotacje na wkład własny (wysokość dotacji od 10 tys. zł do 500 tys. zł)

Priorytet 2. Kapitał żelazny

W ramach Priorytetu 2 w pierwszej kolejności (Priorytet 2a) zakłada się wsparcie projektów, których celem będzie przygotowanie i realizacja działań zmierzających do zbudowania, w oparciu o lokalne środowisko organizacji, jej partnerów społecznych i publicznych, początkowych kapitałów żelaznych organizacji obywatelskich. Następnie wsparcie uzyskują początkowe kapitały żelazne organizacji (Priorytet 2b) w ustalonej w regulaminie konkursu proporcji pod warunkiem, że zebrane przez organizację środki na początkowy kapitał żelazny przekroczą wartość minimalną określoną w regulaminie konkursu. W ramach Priorytetu 2 możliwe jest także uzyskanie wsparcia dla istniejących kapitałów żelaznych (Priorytet 2c). Wysokość dotacji od 150 tys. zł do 300 tys. zł.

Priorytet 3. Rozwój instytucjonalny lokalnych organizacji strażniczych i mediów obywatelskich

W ramach Priorytetu 3 zakłada się wspieranie działania osób (grup nieformalnych) i instytucji na rzecz tworzenia przestrzeni dla pluralistycznej debaty wokół istotnych spraw publicznych, monitorowania działań instytucji publicznych i prywatnych (np. korporacji) w duchu troski o dobro wspólne, w szczególności tam, gdzie podejmowane są decyzje lub stanowione jest prawo. Wysokość dotacji od 100 tys. zł do 200 tys. zł.

Priorytet 4. Rozwój instytucjonalny think tanków obywatelskich

Wsparcie zaplanowane w ramach Priorytetu 4 ma zapewnić pozarządowym think tankom większą stabilność finansową. W przeciwieństwie do dotacji i grantów dedykowanych pojedynczym projektom wsparcie obejmuje rozwój instytucjonalny (np. w zakresie administracji, stałego personelu eksperckiego, pomieszczeń i sprzętu biurowego, itp.). Wysokość dotacji od 100 tys. zł do 200 tys. zł.

Priorytet 5. Wsparcie doraźne

W ramach tego Priorytetu organizacje pozarządowe mogą uzyskać wsparcie zarówno na pokrycie kosztów służących zaspokojeniu nagłych, nieprzewidzianych potrzeb jak również na pokrycie kosztów uczestnictwa w konkretnych wydarzeniach życia publicznego o charakterze ponadlokalnym. Wysokość dotacji do 10 tys. zł.

Wkład własny w PROO nie jest wymagany.

Logika interwencji PROO zakłada wielokierunkowe wsparcie potencjału sektora NGO w kraju, ze szczególnym uwzględnieniem podniesienia kompetencji kadr organizacji, wzmocnienia roli ruchów nieformalnych w środowisku lokalnym, podniesienia potencjału finansowego organizacji ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia pozyskiwania środków ze źródeł nieformalnych. Szczególną popularnością cieszą się projekty ukierunkowane na wsparcie doraźne organizacji, wynikające np. ze wzrostu cen czy też innych konsekwencji zdarzeń zewnętrznych.

W PROO organizacje województwa śląskiego złożyły 8 wniosków o dofinansowanie, z których 4 znalazły się w realizacji. Należy wziąć pod uwagę wysoką konkurencyjność wniosków składanych przez organizacje z całego kraju, operujące nie tylko w obszarach wsparcia EFS+. W PROO założono, że wsparciem objętych zostanie maksymalnie 5 tys. NGO z terenu całej Polski. Dostępność wsparcia dla grupy docelowej FE SL jest więc ograniczona.

Korpus Solidarności

Program Korpusu Solidarności koncentruje się na czterech grupach odbiorców:

- wolontariuszach,
- organizatorach wolontariatu,

- koordynatorach wolontariatu,
- otoczeniu wolontariatu.

Korpus Solidarności jest oparty na modelu **wolontariatu systematycznego**. Program kompleksowo wspiera rozwój relacji między wolontariuszem a placówką korzystającą z jego świadczeń. Wysokość rocznej dotacji zależy od liczby zaangażowanych wolontariuszy i wynosi od 70 tys. zł do 140 tys. zł. Wkład własny nie jest wymagany. W Korpusie Solidarności organizacje województwa śląskiego wniosowały o 8 grantów, z których otrzymały 4. Należy jednak pamiętać, że program skierowany jest do organizacji z całego kraju, konkurencyjność o środki jest wysoka. Zakłada się, że wsparcie uzyska nie więcej niż 2 tys. wnioskodawców.

Program Aktywni Obywatele

Program ten zakłada 4 obszary wsparcia:

Obszar I. Angażowanie obywateli w sprawy publiczne i działania społeczne

W ramach tego obszaru wspierane są działania z zakresu edukacji obywatelskiej, działania aktywizujące obywateli/ki do angażowania się we wspólne działania na rzecz społeczności lub ochrony środowiska, akcje i kampanie mobilizujące do zaangażowania w sprawy publiczne i aktywność społeczną, partycypacja obywatelska, działania strażnicze w obszarze aktywności obywatelskiej i ochrony środowisk.

Obszar II. Ochrona praw człowieka i równe traktowanie

Program wspiera działania edukacyjne na temat praw człowieka i równego traktowania, akcje i kampanie społeczne, działania strażnicze dotyczące przestrzegania praw człowieka i poszanowania zasad państwa prawa, działania rzecznicze służące poprawie prawa i praktyki jego stosowania, działania interwencyjne w sprawach dotyczących naruszeń praw człowieka, dyskryminacji i przemocy.

Obszar III. Wzmocnienie grup narażonych na wykluczenie

Przewidziano wsparcie w następujących kierunkach: praca środowiskowa, w tym praca ze społecznością lokalną, usamodzielnienie i upodmiotowienie poprzez samopomoc, samoorganizację i samorzecznictwo, upowszechnianie wolontariatu w obszarze pomocy społecznej oraz wśród osób narażonych na wykluczenie, poradnictwo i wsparcie, poprawa jakości usług, wprowadzanie nowych metod pracy i standardów świadczenia usług.

Obszar IV. Wsparcie rozwoju sektora obywatelskiego (projekty sektorowe)

W obszarze tym założono wsparcie następujących działań: usługi i inne aktywności wspierające rozwój organizacji społecznych i społeczeństwa obywatelskiego, monitorowanie polityk publicznych i stosowania prawa – tematycznie (np. podatki, filantropia, ochrona danych) lub branżowo (obszar działania organizacji), rzecznictwo praw i interesów – interwencje, akcje lub działania ciągłe, zwiększanie świadomości społecznej nt. roli i znaczenia społeczeństwa obywatelskiego, badania i analiza na temat działania, potencjału i specyfiki społeczeństwa obywatelskiego.

Horyzontalnie, w każdym z tych obszarów dodatkowa część dotacji może być przeznaczona na rozwój instytucjonalny, czyli na: wzmocnienie i rozwój organizacji, budowanie stabilnych podstaw dalszego funkcjonowania, itp.

Wysokość dotacji wynosi do 30 tys. euro (dotacje małe) lub do 75 tys. euro (dotacje duże). Wkład własny do projektów jest wymagany w wysokości co najmniej 10% budżetu projektu w przypadku małych dotacji, w przypadku dużych dotacji zaś powinien on stanowić co najmniej 50%. W przypadku małych dotacji możliwy jest wkład własny w 100% z pracy wolontariackiej.

Logika interwencji Programu Aktywni Obywatele zakłada wsparcie III sektora przede wszystkim w obszarze rozwijania dialogu obywatelskiego i horyzontalnych mechanizmów wsparcia całego sektora, a także wsparcie jakości pracy organizacji zajmujących się grupami zmarginalizowanymi. Niestety nie są dostępne statystyki Programu, jak wynika jednak z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami jego instytucji dofinansowanie otrzymuje około 20% składanych wniosków.

Tabela 13 Zestawienie potencjalnych obszarów wsparcia FE SL i programów komplementarnych.

Potencjalne obszary wsparcia FE SL	Obszary wsparcia Nowe FIO	Obszary wsparcia PROO	Obszary wsparcia Korpus Solidarności	Obszary wsparcia Program Aktywni Obywatele
Wzmocnienie umiejętności kadry w organizacjach – w tym liderów lidererek, wsparcie dodatkowego zatrudnienia lub wolontariatu	nie	tak	tak	Tak (uzupełniająco)
Usługi bezpośrednie lub szkolenia, doradztwo w zakresie zarządzania finansami organizacji	tak	tak	nie	nie
Wsparcie działań organizacji w zakresie budowania relacji z innymi sektorami, np. z administracją, partnerami społecznymi, biznesem, opinią publiczną	tak	nie	tak	tak
Wsparcie potencjału organizacji w zakresie tworzenia strategii, analizy sytuacji, autoewaluacji działań, zdobywania	tak	tak	nie	tak

Potencjalne obszary wsparcia FE SL	Obszary wsparcia Nowe FIO	Obszary wsparcia PROO	Obszary wsparcia Korpus Solidarności	Obszary wsparcia Program Aktywni Obywatele
wiarygodnych informacji				
Wsparcie konsolidacji i współpracy środowiska organizacji pozarządowych	nie	tak	nie	nie
Wsparcie organizacji w zakresie budowania aktywizmu obywatelskiego, w tym promocja wolontariatu, filantropii, itp.	tak	tak	tak	tak
Wsparcie organizacji w pełnieniu funkcji rzecznika członków, podopiecznych, budowaniu partycypacji w politykach publicznych	tak	nie	nie	tak
Wsparcie organizacji w zakresie realizacji polityk publicznych w następujących wymiarach: współpracy przy programowaniu, realizacji projektów i zadań publicznych, itp.	nie	Tak (dotacje na wkład własny)	nie	nie

Potencjalne obszary wsparcia FE SL	Obszary wsparcia Nowe FIO	Obszary wsparcia PROO	Obszary wsparcia Korpus Solidarności	Obszary wsparcia Program Aktywni Obywatele
Wsparcie techniczne organizacji w zakresie infrastruktury IT i wsparcie kompetencji zarządczych w organizacji	nie	Tak (wsparcie doraźne)	nie	tak
Podniesienie jakości działań organizacji w ramach jej celów statutowych i działań pozastatutowych	nie	tak	nie	tak

Źródło: opracowanie własne

Należy w tym miejscu podkreślić, że formy wsparcia PROO odnoszące się do dotacji na wkład własny, dotacji na działalność statutową, dofinansowanie kapitału żelaznego lub wsparcie doraźne nie mogą być finansowane w ramach EFS+.

Jak wynika z zestawienia zakresu wsparcia oferowanego w programach komplementarnych planowane kierunki działania 7.12 FE SL w znacznym stopniu pokrywają się z celami programów krajowych i unijnych. Nie oznacza to jednak braku zasadności wsparcia. Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami instytucji wdrażających komplementarne interwencje liczba wspartych organizacji w ramach budżetów tych programów nie przekroczy 12-17 tys. w skali całego kraju w okresie wdrażania FE SL 2021-2027. Potrzeby są szersze niż możliwy budżet. Dla przykładu, w ramach FIO poprzedniego okresu programowania wskaźnik sukcesu organizacji pozarządowych województwa śląskiego był jednym z wyższych w kraju, mimo, iż rzadziej niż co dziesiąty złożony wniosek uzyskał dofinansowanie.

Jak wynika z wywiadów eksperckich, również z przedstawicielami instytucji wdrażających programy komplementarne, podstawowym czynnikiem branym pod

uwagę przy projektowaniu wsparcia powinno być zagwarantowanie grupom docelowym braku konieczności wniesienia wkładu własnego. Wsparcie powinno być oferowane bez konieczności wniesienia finansowego wkładu własnego ze względu na niski potencjał finansowy większości organizacji, z uwzględnieniem sytuacji, iż również spełnienie kryterium ekonomicznego obligatoryjnego dla projektów EFS+ może być nie do zrealizowania przez blisko 30% organizacji. Należy także pamiętać o konieczności zastosowania uproszczonego systemu wnioskowania i rozliczania projektu ze względu na braki kadrowe organizacji i ich niewysokie doświadczenie we wnioskowaniu o dotacje. Wyżej wskazane problemy i bariery zostały także podniesione przez badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych, dla których często napisanie wniosku o dofinansowanie wiąże się z dużym zaangażowaniem czasowym przy wysokim ryzyku nieotrzymania środków. Kwestie te przemawiają za wprowadzeniem pośredniego modelu wspierania potencjału NGO w województwie śląskim poprzez zastosowanie systemu operatorów wsparcia, organizacji o wysokim potencjale ekonomicznym, których przychody roczne przekraczają 100 tys. zł, które będą w stanie zapewnić świadczenie usług dla innych organizacji pozarządowych. Wniosek ten wynika także z wywiadów indywidualnych z przedstawicielami IZ FE SL. W opinii tych respondentów organizacje wnioskujące o dofinansowanie projektu borykają się nie tylko z warunkami wejścia, dotyczącymi np. spójności wniosku z kryteriami jego oceny, ale także z konsekwencjami rozliczenia projektu, prawidłowości wydatkowania kosztów. Argumenty te przemawiają za powierzeniem wsparcia sektora NGO w regionie organizacjom profesjonalnie realizującym projekty.

W opinii badanych ekspertów istotne jest także pozostawienie swobody formułowania celów rozwojowych zainteresowanej organizacji. Wsparcie powinno być w jak najszerszym stopniu profilowane pod konkretne potrzeby i wyzwania odbiorców wsparcia.

1.4.2 Adekwatność założeń wsparcia

Czy cel w ramach, którego wskazano wsparcie dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego jest adekwatny, czy należałoby poszerzyć wsparcie na inne cele, jeśli tak to na jakie?

W programie Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 w ramach ESO 4.12. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (EFS+) przewidziano wsparcie na rzecz rozwijania dialogu obywatelskiego, podniesienia potencjału i rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego (trzeciego sektora) działających w obszarach wszystkich celów szczegółowych EFS+, w szczególności na rzecz społeczności marginalizowanych.

Cel ESO 4.12, w ramach którego założono realizację działania 7.12 w pełni odpowiada założeniom wsparcia potencjału organizacji pozarządowych i dialogu obywatelskiego we wszystkich obszarach wsparcia EFS+. Zasadne jest wyodrębnienie oddzielnego działania w ramach ESO 4.12, w którym wsparcie dedykowane jest wyłącznie organizacjom społeczeństwa obywatelskiego ze względu na możliwość jego koncentracji na rozwiązaniach systemowych w skali danej organizacji.

Zgodnie z założeniami ESO 4.12. FE SL uruchomiono wsparcie potencjału rozwojowego NGO jako dodatkowy, uzupełniający typ operacji w Działaniu 7.07. FE SL Wsparcie rodziny, dzieci i młodzieży oraz deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w naborze 2023 roku oraz w Działaniu 10.24. Zwiększenie poziomu aktywności społeczności uczestniczących w procesie sprawiedliwej transformacji. W obu tych Działaniach wnioskodawca mógł przeznaczyć do 20% uzyskanej kwoty dofinansowania na budowanie kapitału NGO (jeżeli podmiot taki był wnioskodawcą lub partnerem).

Jak wynika z badań ilościowych z przedstawicielami organizacji pozarządowych działających w obszarze EFS+, ponad połowa – 60% - planuje realizację projektu w ramach FE SL 2021-2027. Respondenci najczęściej chcieliby być beneficjentami projektów z obszaru włączenia społecznego.

Tabela 14 Działania FE SL, w których przedstawiciele organizacji pozarządowych planują ubiegać się o realizację projektu.

Działanie FE SL 2021-2027	Procent organizacji pozarządowych planujących realizację projektów w ramach Działania FE SL ³⁸
Działanie FESL.07.02 Aktywna integracja	49,4%
Działanie FESL.07.04 Usługi społeczne	44,2%
Działanie FESL.10.24 Zwiększenie poziomu aktywności społeczności uczestniczących w procesie sprawiedliwej transformacji	27,3%
Działanie FESL.07.07 Wsparcie rodziny, dzieci i młodzieży oraz deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej	24,0%
Działanie FESL.07.01 Ekonomia społeczna	22,7%
Działanie FESL.06.06 Kształcenie osób dorosłych - EFS+	18,2%
Działanie FESL.10.26 Wzmocnienie procesu sprawiedliwej transformacji w regionie	17,5%

³⁸ Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ respondent mógł wskazać więcej niż jedno Działanie.

Działanie FE SL 2021-2027	Procent organizacji pozarządowych planujących realizację projektów w ramach Działania FE SL ³⁸
Działanie FESL.06.01 Edukacja przedszkolna	16,2%
Działanie FESL.06.02 Kształcenie ogólne	14,3%
Działanie FESL.10.17 Kształcenie osób dorosłych FST (Fundusz sprawiedliwej Transformacji)	13,0%
Działanie FESL.05.04 Aktywizacja zawodowa osób pracujących	12,3%
Działanie FESL.06.03 Kształcenie zawodowe	9,7%
Działanie FESL.10.20 Wsparcie na założenie działalności gospodarczej FST	9,1%
Działanie FESL.10.23 Edukacja zawodowa w procesie sprawiedliwej transformacji regionu	7,1%
Działanie FESL 07.11 Wsparcie społeczności mniejszościowych, w tym społeczności romskich	6,5%
nie wiem, trudno powiedzieć	5,8%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=154³⁹

Większość przedstawicieli badanych organizacji pozarządowych (53%), działających w obszarach EFS+ deklaruje, że wśród grup docelowych ich statutowych lub pozastatutowych działań znajdują się osoby z niepełnosprawnościami. Co trzeci respondent (34%) utrzymuje, że prowadzi na co dzień interwencje ukierunkowane na migrantów i uchodźców, zaś częściej niż co czwarty (23%) twierdzi, że wśród odbiorców działań jego organizacji znajdują się osoby znajdujące się w kryzysie bezdomności. Relatywnie rzadko (7%) badani przedstawiciele organizacji kierują swoje działania statutowe lub pozastatutowe w stronę wsparcia integracji Romów z rynkiem pracy i społecznością lokalną.

Tabela 15 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące prowadzenia działań ukierunkowanych na wybrane grupy docelowe.

Grupa docelowa	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych deklarujących realizację działań w tej grupie docelowej w ramach statutowych lub pozastatutowych działań
Dzieci z niepełnosprawnościami lub dysfunkcjami	53,3%
Dorośli z niepełnosprawnościami lub dysfunkcjami	52,1%
Migranci, uchodźcy	33,5%
Osoby zagrożone bezdomnością	22,6%

³⁹ Na pytanie odpowiedzieli jedynie ci respondenci, którzy zadeklarowali plany realizacji projektu EFS+ w ramach FE SL 2021-2027.

Grupa docelowa	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych deklarujących realizację działań w tej grupie docelowej w ramach statutowych lub pozastatutowych działań
Romowie – integracja Romów ze społecznością lokalną lub w edukacji lub z rynkiem pracy	6,6%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257

Spektrum niepełnosprawności grup docelowych jest raczej szerokie, wśród osób dorosłych dominują jednak osoby z niepełnosprawnością intelektualną (30% wszystkich wskazań), zaś wśród dzieci osoby ze spektrum autyzmu (32%).

Tabela 16 Typy niepełnosprawności grup docelowych, do których badani przedstawiciele organizacji pozarządowych kierują swoje działania.

Typ niepełnosprawności grup docelowych	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych wskazujących ten typ niepełnosprawności odbiorców swoich działań wśród dzieci	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych wskazujących ten typ niepełnosprawności odbiorców swoich działań wśród osób dorosłych
Nie dotyczy – organizacja nie prowadzi działań ukierunkowanych na osoby z niepełnosprawnościami	46,3%	47,5%

Typ niepełnosprawności grup docelowych	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych wskazujących ten typ niepełnosprawności odbiorców swoich działań wśród dzieci	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych wskazujących ten typ niepełnosprawności odbiorców swoich działań wśród osób dorosłych
Niepełnosprawność intelektualna	18%	30%
Spektrum autyzmu	32%	10%
Niepełnosprawność ruchowa	5%	12%
Zaburzenia psychiczne	2%	5%
Inna niepełnosprawność	3%	7%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257⁴⁰

Jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami UM WSL, planowane jest także włączenie wsparcia potencjału organizacji pozarządowych jako uzupełniającego typ operacji w konkursach dedykowanych wsparciu Romów, innych grup mniejszościowych, wsparciu wychodzenia z bezdomności (Działanie FESL 07.11 Wsparcie społeczności mniejszościowych, w tym społeczności romskich).

Wyniki badania ilościowego z przedstawicielami organizacji pozarządowych wskazują na wysoką zasadność uwzględnienia tego dodatkowego typu operacji w projektach Działania 07.11 FE SL.

⁴⁰ Procenty nie sumują się do 100%, ponieważ respondent mógł wskazać więcej niż jedną grupę docelową ze względu na typ niepełnosprawności.

Spośród ankietowanych 257 przedstawicieli organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+, 14 (9,1%) podmiotów planuje realizować projekty wspierające włączenie społeczne śląskich Romów, 38 (25%) organizacji chętnie zrealizowałoby projekt ukierunkowany na włączenie społeczne osób znajdujących się w kryzysie bezdomności, 53 NGO (34%) zgłaszają chęć realizacji projektów ukierunkowanych na wsparcie migrantów lub uchodźców zaś 80 organizacji (52%) przeprowadziłoby projekty ukierunkowane na wsparcie osób z niepełnosprawnością.

Tabela 17 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące planów realizacji projektów FE SL, ukierunkowanych na wskazane grupy docelowe.

Grupa docelowa	Procent przedstawicieli organizacji pozarządowych deklarujących plany realizacji projektów FE SL ukierunkowanych na wskazaną grupę docelową
Dzieci z niepełnosprawnościami lub dysfunkcjami	51,9%
Dorośli z niepełnosprawnościami lub dysfunkcjami	51,3%
Migranci, uchodźcy	34,4%
Osoby zagrożone bezdomnością	24,7%
Romowie – integracja Romów ze społecznością lokalną lub w edukacji lub z rynkiem pracy	9,1%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród organizacji pozarządowych, n=257⁴¹

Struktura niepełnosprawności grup docelowych planowanych do objęcia wsparciem w projekcie FE SL pokrywa się z systematyzacją niepełnosprawności odbiorców codziennych działań badanych organizacji (tabela 16).

Większość potencjalnych beneficjentów projektów skierowanych do grup marginalizowanych deklaruje potrzebę podniesienia kompetencji swojej kadry w zakresie pracy z tymi grupami docelowymi i/lub nawiązanie partnerstwa z inną organizacją/institucją mającą doświadczenie w pracy z daną grupą docelową oraz zatrudnienie dodatkowych osób. Potrzeby te są szczególnie licznie reprezentowane wśród organizacji planujących realizować projekty skierowane do Romów, osób zagrożonych bezdomnością, migrantów i uchodźców. Ponad połowa respondentów reprezentujących organizacje zamierzające realizować projekty skierowane do Romów, osób zagrożonych bezdomnością, osób z niepełnosprawnościami widzi potrzebę modernizacji swojej infrastruktury, w tym głównie w zakresie zapewnienia standardów dostępności (80%), zwiększenia miejsc warsztatowych (22%). Blisko połowa tych kategorii badanych zgłasza też potrzeby sprzętowe, których zaspokojenie byłoby istotne dla realizacji projektów, np. zakup sprzętu IT (35%), ale przede wszystkim zakup sprzętu rehabilitacyjnego (82%), samochodu (15%) czy też innego wyposażenia niezbędnego do pracy z osobami o określonych deficytach.

---

⁴¹ Procenty nie sumują się do 100%, ponieważ respondent mógł wskazać więcej niż jedną grupę docelową.

Tabela 18 Potrzeby adaptacyjne organizacji pozarządowych związane z planowaną realizacją projektu FE SL ukierunkowanego na wybrane grupy docelowe (procent organizacji deklarujących takie potrzeby).

Wskazanie działań adaptacyjnych organizacji niezbędnych do realizacji projektu z daną grupą docelową	Romowie - n=14	Osoby zagrożone bezdomnością, n=38	Migranci/ Uchodźcy, n=53	Dzieci z niepełnosprawnością, n=80	Dorośli z niepełnosprawnością N=79
Wejście w partnerstwo z organizacją/instytucją na co dzień pracującą z tą grupą docelową	86%	82%	66%	53%	37%
Podniesienie wiedzy pracowników na temat pracy z tą grupą docelową	86%	82%	77%	60%	58%
Zatrudnienie dodatkowych osób posiadających wiedzę na temat pracy z tą grupą docelową	71%	55%	62%	64%	60%

Wskazanie działań adaptacyjnych organizacji niezbędnych do realizacji projektu z daną grupą docelową	Romowie - n=14	Osoby zagrożone bezdomnością, n=38	Migranci/ Uchodźcy, n=53	Dzieci z niepełnosprawnością, n=80	Dorośli z niepełnosprawnością N=79
Dostosowanie infrastruktury do pracy z tą grupą docelową	64%	68%	43%	56%	58%
Zakup sprzętu niezbędnego do pracy z tą grupą docelową	43%	37%	23%	49%	43%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych, liczebności respondentów przedstawiono w główkach tabeli

1.4.3 Rozwiązania przyjęte w innych programach Funduszy Europejskich 2021-2027

Analiza porównawcza zapisów programów regionalnych i Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) oraz uszczegółowień i dokumentacji konkursowych Funduszy Europejskich

Analiza porównawcza zapisów szesnastu programów regionalnych i Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) oraz uszczegółowień i dokumentacji konkursowych Funduszy Europejskich w obszarze objętym badaniem została przeprowadzona w sposób jakościowy. Analiza objęła również poprzednią perspektywę finansową, gdzie wsparcie w przedmiocie objętym badaniem dostępne było w Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. W ramach analizy porównawczej wzięto pod uwagę: zakres finansowy (wysokość alokacji, formy wsparcia, takie jak dotacja lub instrumenty finansowe) i zakres przedmiotowy wsparcia przewidywanego w poszczególnych FE (typy projektów); planowaną formę wdrażania wsparcia (oddzielne działania bądź jako element dodatkowy dla beneficjentów), przewidywane warunki, kryteria i preferencje wsparcia. Analizowano również typ beneficjenta, minimalny wkład własny oraz maksymalny poziom dofinansowania.

Analiza porównawcza programów regionalnych na lata 2021-2027 pokazała, że w ramach zaplanowanego wsparcia ujęto, zarówno budowę potencjału instytucjonalnego organizacji społeczeństwa obywatelskiego do dialogu obywatelskiego (w tym kreowania, monitorowania i realizacji polityk publicznych), jak też wsparcie realizacji przez organizacje zadań na rzecz zatrudnienia, kształcenia ustawicznego, kształcenia ogólnego, edukacji włączającej, realizacji usług społecznych, równości szans i godzenia ról zawodowych i prywatnych, czy włączenia społecznego. W sześciu województwach wyodrębniono dedykowane działania na budowę potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Z kolei – w ośmiu programach zaplanowano przedmiotowe wsparcie, jako część innych działań pomocowych. Zakres planowanego wsparcia jest określany w sposób ogólny. Podstawową formą wdrażania projektów w obszarze wsparcia społeczeństwa obywatelskiego jest tryb konkurencyjny. Powszechnym

rozwiązaniem jest zawarcie opisów pozwalających na elastyczne podejście na etapie kryteriów wyboru projektów oraz regulaminów naborów. Spośród poddanych analizie programów regionalnych na okres objęty badaniem ogłoszono konkurs w jednym regionów (woj. wielkopolskie).

Szczegółowym wynikiem analizy porównawczej było opracowanie Matryca analitycznej stanowiącej aneks do Raportu końcowego, która stanowi porównanie rozwiązań wsparcia dialogu obywatelskiego i potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w FE 2021-2027.

1.4.4 Trafność założeń wsparcia w FE SL 2021-2027

Czy zasadne jest wskazanie w dokumentach uszczegółwiających Program innych form/działań wsparcia ponad te wymienione w FE SL (...)

Jak wspomniano wcześniej możliwy zakres wsparcia w ramach FE SL jest szeroki. Odnosi się on do głównych aspektów potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego, uwzględnianych także w programach komplementarnych. Należy więc założyć w ramach poszczególnych konkursów, że możliwe będą wszystkie zakładane formy wsparcia, z których odbiorca może wybrać te, które są dla niego najbardziej adekwatne. Zidentyfikowano jednak brak uwzględnienia istotnej dla rozwoju NGO formy wsparcia, jaką jest promocja lokalna lub regionalna działań organizacji oraz jej pozycjonowanie w szerszej skali. Interwencja ta stanowi nieodzowny element potencjału organizacji i dialogu obywatelskiego, nie jest ona także elementem wsparcia programach komplementarnych. REKOMENDACJA. Warto więc rozważyć uzupełnienie możliwych form wsparcia o dofinansowanie działań promocyjnych organizacji oraz innych działań marketingowych pozycjonujących ją w środowisku lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. Może ona stanowić element działań ujętych w punkcie potencjalnych działań: Wsparcie działań organizacji w zakresie budowania relacji z innymi sektorami, np. z administracją, partnerami społecznymi, biznesem, opinią publiczną.

W opinii badanych przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego dostępny katalog wsparcia potencjału organizacji pozarządowych powinien także uwzględniać szersze wsparcie infrastrukturalne, w tym refundację kosztów remontów infrastruktury, dostosowywania jej do realizowania zadań statutowych

organizacji. Realizacja tego postulatu może jednak być trudna, ze względu na fakt, iż zazwyczaj infrastruktura ta użyczana jest na okres dwu-trzyletni, co może nie w pełni spełnić warunek trwałości efektów projektu.

Wnioski z wywiadów jakościowych i grupowych z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego wskazują też na potrzebę wsparcia potencjału infrastrukturalnego organizacji w zakresie wykraczającym poza infrastrukturę IT, np. zakup sprzętu niezbędnego do świadczenia usług, zakup samochodu w przypadku świadczenia usług mobilnych. Generalnie preferowaną przez badane organizacje formą wsparcia jest grant, który dane NGO mogłoby spożytkować zgodnie z bieżącym zapotrzebowaniem. Jak wynika jednak z wywiadów z przedstawicielami IZ FE SL, nie uzyskano zgody od UE na wdrażanie wsparcia ukierunkowanego na zwiększenie potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w formie grantu.

Czy oferowane wsparcie powinno być różnicowane ze względu np. na typ/potencjał/wielkość organizacji?

Jak wynika z badań przeprowadzonych w ramach niniejszej ewaluacji potrzeby rozwojowe dotyczą wszystkie organizacje bez względu na ich formę działania, wielkość zatrudnienia czy też wysokość przychodów. Różnią się one tylko akcentem położonym na kierunek i formę wsparcia, w zależności od konkretnych potrzeb danego podmiotu, niezależnie od lat prowadzonej działalności czy też liczby osób zatrudnionych. Nie zaleca się więc preferowania różnych typów organizacji jako grup docelowych według wskazanych kryteriów (typ, potencjał, wielkość organizacji). Biorąc pod uwagę, że główną potrzebą śląskich organizacji pozarządowych związaną z projektowanym kierunkiem FE SL jest otrzymanie wsparcia, które odpowiadałoby konkretnym deficytom danego NGO – nie ma potrzeby profilowania wsparcia pod względem konkretnych jego form.

Rekomenduje się raczej uwzględnienie w kolejnych naborach pełnej potencjalnej palety możliwych form wsparcia, uzupełnionych o możliwość dofinansowania działań promocyjnych danego NGO. Obligatoryjnym kierunkiem wsparcia powinno być podniesienie wiedzy i umiejętności organizacji pozarządowych w zakresie możliwej strategii działania, bieżącej autoewaluacji prowadzonej działalności, na podstawie której wspierany podmiot mógłby określić swoje potrzeby rozwojowe. Warto w tym miejscu j podkreślić, że ze względu na brak doświadczenia

większości NGO województwa śląskiego w aplikowaniu o wsparcie ze środków unijnych, niedobory kadrowe oraz niski potencjał ekonomiczny należy rozważyć wspieranie organizacji większych, zdolnych do spełnienia obligatoryjnego kryterium ekonomicznego, a więc osiągających przychody roczne powyżej 100 tys. zł, tak, aby mogły one w ramach realizowanych projektów zaspokajać potrzeby rozwojowe mniejszych organizacji, bądź w projektach partnerskich bądź też w modelu pośrednim w ramach tzw. projektów parasolowych.

Odrębną ścieżką postępowania powinno być wsparcie organizacji znajdujących się w początkowej fazie działalności, np. o stażu nie dłuższym niż 5 lat, mających ograniczone doświadczenie w zdobywaniu środków na finansowanie działalności, realizacji zadań publicznych. Jak wynika z wywiadów pogłębionych z przedstawicielami instytucji eksperckich oraz z wywiadów grupowych z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego organizacje o niskim stażu prowadzonej działalności i rocznych przychodach poniżej 50 tys. zł zgłaszają podstawowe deficyty i bariery swojego rozwoju, takie jak: niskie kompetencje zarządzania zasobami ludzkimi, brak umiejętności pozyskiwania nieodpłatnych pracowników, budowania strategii funkcjonowania organizacji z uwzględnieniem różnych możliwych źródeł finansowania działalności, budowania kontaktów z lokalnym otoczeniem. Biorąc pod uwagę, że organizacje te nie mają doświadczenia w pisaniu wniosków o dofinansowanie projektów, co stanowi zasadniczą ich barierę aplikacyjną wsparcie kierowane do tej grupy docelowej może być realizowane bądź w ramach projektu pozakonkursowego, bądź w ramach projektu partnerskiego z organizacją o dużym potencjale finansowym i kadrowym oraz doświadczeniu w realizacji projektów unijnych.

Jakimi kryteriami należałoby się kierować oceniając projekty w ramach tego wsparcia, czy warto zastosować preferencje przy ocenie, jeśli tak to jakie? Jakiego trybu wyboru zastosować?

Tryb wyboru projektów

W świetle zidentyfikowanych potrzeb i wyzwań III sektora w województwie śląskim oraz preferencji i ograniczeń potencjalnych grup docelowych zaleca się czterotorowe podejście do wdrażania wsparcia.

REKOMENDACJA. Ze względu na wysoki potencjał wielu organizacji województwa śląskiego we wspieraniu innych organizacji pozarządowych zaleca się realizację wsparcia w Działaniu 7.12 przede wszystkim w oparciu o tryb konkurencyjny pośredni, w którym kotwicowe organizacje społeczeństwa obywatelskiego aplikują do IZ o środki na wzmocnienie innych organizacji (czyli środki trafiają do mniejszych organizacji za pośrednictwem tzw. organizacji infrastrukturalnych/ośrodków wsparcia NGO, organizacji zrzeszających inne organizacje – model parasolowy).

Rozwiązanie to jest preferowane przez badane organizacje pozarządowe nie mające doświadczenia we wnioskowaniu o wsparcie w programach unijnych oraz grupy inicjatywne i ruchy nieformalne ze względu na niskie umiejętności ich kadr w zakresie pisania wniosków oraz obawę przed nadmierną biurokracją zarówno ubiegania się o dofinansowanie jak i procesu realizacji projektu.

Nabór może uwzględniać typowe kryteria wyboru organizacji, realizujących przedmiotowy tryb wdrażania wsparcia: doświadczenie w realizacji projektów skierowanych na wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych, wkład własny na ogólnych zasadach FE SL przewidzianych dla organizacji pozarządowych. Istotnym kryterium byłaby też zdolność beneficjenta do objęcia wsparciem szerszego zakresu terytorialnego, np. kilku powiatów.

Rozwiązanie zastosowania modelu pośredniego – choć preferowane przez potencjalnych odbiorców niesie za sobą zagrożenie oferowania wspieranym organizacjom szkoleń i kursów, które niosłyby za sobą niską wartość poznawczą dla grup docelowych. Z tego powodu zaleca się włączenie do katalogu działań projektów wszystkich potencjalnych form wsparcia oraz zobligowanie beneficjentów do zastosowania podejścia popytowego – oferowania pakietu wsparcia dostosowanego do potrzeb każdego odbiorcy w oparciu o konieczną strategię działań organizacji, wypracowywaną z odbiorcą jako obligatoryjny pierwszy etap projektu. Zdaniem ekspertów obligatoryjnym typem działania przyjętym w projekcie – oprócz podejścia popytowego – powinno być także sieciowanie organizacji, organizowanie forów współpracy i wymiany doświadczeń. Kompetencjami w tym zakresie dysponują właśnie potencjalni beneficjenci wsparcia. Zastosowanie podejścia popytowego niesie za sobą założenie, że wsparcie w ramach modelu pośredniego powinno być kierowane przez

beneficjentów do organizacji, które mają już doświadczenie w prowadzeniu działań, są świadome swoich ograniczeń oraz wymagań otoczenia.

Drugą dyskusyjną stroną proponowanego podejścia jest brak możliwości wsparcia infrastrukturalnego grup docelowych – bardzo pożądanego zwłaszcza przez małe organizacje pozarządowe oraz niską użyteczność zastosowania podejścia popytowego w celu wsparcia organizacji o niskim stażu działalności, znikomych doświadczeniach w fundraisingu, zatrudnianiu stałych pracowników czy też realizowania zadań publicznych. Szczególnie trudna jest sytuacja NGO działających w lokalizacjach, w których nie mogą liczyć na wsparcie centrów organizacji pozarządowych.

REKOMENDACJA. Proponuje się przyjęcie w ramach FE SL również niekonkurencyjnego trybu wdrażania projektów – projektu pozakonkursowego, skierowanego do małych organizacji o stażu nie przekraczającym 5 lat, niezatrudniających pracowników bądź zatrudniających do 5 pracowników. Projekt ten umożliwiłby także szersze wsparcie infrastrukturalne wspieranych organizacji poprzez rozszerzenie kategorii wsparcia zaproponowanej w Działaniu 7.07 pn. Wsparcie techniczne organizacji w zakresie infrastruktury IT i wsparcie kompetencji zarządczych w organizacji również o wspieranie zakupu sprzętu i infrastruktury ruchomej istotnej przy realizowaniu zadań danej organizacji. W projekcie tym szczególnie istotnymi formami wsparcia powinno być wzmocnienie umiejętności kadry w organizacjach – w tym liderów i liderek, wsparcie dodatkowego zatrudnienia lub wolontariatu, a także usługi bezpośrednio lub szkolenia, doradztwo w zakresie zarządzania finansami organizacji oraz wsparcie działań organizacji w zakresie budowania relacji z innymi sektorami, np. z administracją, partnerami społecznymi, biznesem, opinią publiczną. Są to bowiem podstawowe kompetencje każdego NGO umożliwiające rozwój i zwiększenia znaczenia małej organizacji w środowisku lokalnym. Realizacja projektu pozakonkursowego umożliwiłaby wyrównanie szans młodych, małych organizacji w prowadzeniu działań w regionie, również w skali lokalnej.

Przyjęcie proponowanych modeli wsparcia pośredniego – choć umożliwia , wsparcie różnych typów organizacji, również tych nie mających doświadczenia w aplikowaniu o środki unijne, organizacji o niskich przychodach nie mogących spełnić obligatoryjnego kryterium ekonomicznego w kontekście swoich potrzeb

rozwojowych – uniemożliwia wsparcie infrastrukturalne organizacji pozarządowych, np. w zakresie wyposażenia IT, którego potrzebę uzupełnienia zgłasza 25% badanych organizacji, czy też w zakresie zakupu sprzętu specjalistycznego (12%), samochodu do prowadzenia działań mobilnych (8% badanych). Ponad 10% respondentów badania ilościowego, przeprowadzonego wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych zgłasza też potrzebę remontu posiadanej infrastruktury, przystosowania jej do standardów dostępności. Łącznie potrzeby wsparcia infrastruktury zgłasza 38% badanych organizacji.

REKOMENDACJA. Alternatywnie zaleca się rozważenie wprowadzenia modelu bezpośredniego wdrażania wsparcia w trybie konkurencyjnym z zastosowaniem kryterium dostępu lub silnie punktowanego kryterium preferencji realizacji projektu w ramach Działania 7.12 w partnerstwie organizacji pozarządowych, z zastrzeżeniem, że przynajmniej jeden z partnerów jest organizacją pozarządową o maksymalnie 10-cio letnim stażu działalności i przychodach rocznych poniżej 100 tys. zł. Ze względu na typ partnera, również i w tym przypadku obligatoryjne formy wsparcia obejmowałyby wzmocnienie umiejętności kadry w organizacjach – w tym liderów i liderek, wsparcie dodatkowego zatrudnienia lub wolontariatu, a także usługi bezpośrednio lub szkolenia, doradztwo w zakresie zarządzania finansami organizacji oraz wsparcie działań organizacji w zakresie budowania relacji z innymi sektorami, np. z administracją, partnerami społecznymi, biznesem, opinią publiczną.

Rozwiązanie to, mimo, że zwiększyłoby dostępność wsparcia infrastrukturalnego (zarówno w ramach typu działań EFS, jak i możliwego cross-financingu) małych i średnich organizacji niesie za sobą ryzyko. Po pierwsze małe i średnie organizacje mogą napotkać na trudności w znalezieniu partnera, który spełniałby obligatoryjne kryterium ekonomiczne. Nie ma bowiem ogólnodostępnych informacji o przychodach potencjalnych partnerów. Po drugie, w tego typu projektach partnerskich pozycja lidera, spełniającego obligatoryjne kryterium ekonomiczne jest tak silna, że w wyniku negocjacji z partnerami zakres wsparcia potencjału rozwojowego małych organizacji mógłby zostać okrojony, nie spełniałby kryterium „szycia na miarę”. Po trzecie wreszcie, ze względu na spodziewaną wysoką wartość tych projektów, liczba wspartych organizacji o niskim potencjale

rozwojowym byłaby znacznie niższa niż możliwa do wsparcia w ramach trybu pośredniego.

W opinii badanych przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz przedstawicieli organizacji eksperckich najlepiej sprawdzającym się instrumentem w zakresie wzmocnienia infrastrukturalnego oraz wzmocnienia stanu zatrudnienia organizacji pozarządowych jest formuła grantu. Jak wspomniano wyżej w raporcie, rozwiązanie to nie spotyka się z aprobatą Komisji Europejskiej w zakresie wsparcia potencjału organizacji pozarządowych.

REKOMENDACJA. Zaleca się podjęcie dalszych negocjacji z Komisją Europejską w temacie umożliwienia realizacji części wsparcia w formule grantowej, z uwzględnieniem argumentacji, iż:

a. wdrożenie bezpośredniego modelu konkurencyjnego skierowanego do organizacji pozarządowych niesie za sobą – w świetle ich przychodów rocznych oraz obligatoryjnego kryterium ekonomicznego – znaczne ograniczenie oddziaływania Programu, ograniczenie wsparcia do organizacji, które dysponują wyższym niż przeciętnie potencjałem rozwojowym, silnym doświadczeniem w ubieganiu się o wsparcie w ramach Polityki Spójności. Rozwiązanie to pogłębi nierówności rozwojowe sektora NGO oraz spowoduje wykluczenie ponad połowy jego podmiotów ze wsparcia;

b. wdrożenie modelu bezpośredniego konkurencyjnego, opartego o projekty partnerskie – w świetle zdiagnozowanych deficytów informacyjnych środowiska – może spowodować wybiórczą i przypadkową selekcję partnerów i uniemożliwić znacznemu odsetkowi małych i młodym stażem organizacji uczestniczenie we wsparciu;

c. wdrożenie modelu pośredniego w trybie konkurencyjnym i w trybie niekonkurencyjnym – choć umożliwia objęcie wsparciem szerokiego zakresu NGO, bez ograniczeń związanych z potencjałem ekonomicznym organizacji czy też jej doświadczeniem w aplikowaniu o środki unijne – uniemożliwia wsparcie sprzętowe lub infrastrukturalne organizacji, którego potrzeba zgłaszana jest przez 38% badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych.

Kryteria naboru projektów/grup docelowych

W przypadku modelu pośredniego wsparcia – realizowanego przez organizacje parasolowe, tj. NGO, które na co dzień zajmują się wspieraniem innych organizacji pozarządowych, zaleca się zastosowanie następujących kryteriów wyboru beneficjentów:

1. **kryterium doświadczenia** we wspieraniu kompetencyjnym innych NGO – realizacja takiego wsparcia minimum przez rok w ciągu ostatnich 5 lat dla co najmniej 20 NGO,
2. **kryterium zasięgu** – możliwości realizowania wsparcia na terenie kilku powiatów – np. odpowiadającym zasięgowi działania dzisiejszych OWES,
3. **kryterium potencjału** – kryterium potencjału powinno odnosić się do obligatoryjnego kryterium ekonomicznego EFS+, przy założeniu, że roczny przychód organizacji nie jest niższy niż 100 tys. zł.

REKOMENDACJA. Wsparcie w ramach projektów wybieranych w trybie konkurencyjnym powinno być ukierunkowane na wzrost potencjału organizacji pozarządowych istniejących przynajmniej 5 lat na rynku, o rozpoznanych własnych potrzebach, z doświadczeniem prowadzenia działalności w skali lokalnej lub ponadlokalnej. Zastosowanie podejścia popytowego wymaga bowiem rozeznania odbiorców wsparcia w zakresie swoich potrzeb i ograniczeń oraz w zakresie wyzwań stojących przed organizacją.

W przypadku projektu niekonkurencyjnego istotne jest, aby wsparcie skoncentrować na organizacjach małych, nie zatrudniających stałych pracowników bądź zatrudniających maksimum do 5 osób, organizacji których roczne przychody nie przekraczają 50 tys. zł oraz organizacji ulokowanych poza miastami na prawach powiatu. Preferowane powinny być także organizacje prowadzące działalność na obszarach, w których nie funkcjonują centra organizacji pozarządowych, ani centra wolontariatu, tj. w powiecie będzińskim, myszkowskim, wodzisławskim, a także w miastach: Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie, Mysłowice, Jaworzno.

W alternatywnym modelu realizacji wsparcia bezpośredniego w trybie konkurencyjnym, oprócz obligatoryjnego kryterium ekonomicznego istotna byłaby także obecność w projekcie partnerskim organizacji pozarządowych przynajmniej

jednego partnera, o stażu działalności niższym niż 10 lat i przychodach rocznych nie przekraczających 100 tys. zł.

Zalecany do renegotjacji z Komisją Europejską model grantowy powinien być oferowany każdej organizacji, bez względu na jej staż działalności i wysokość przychodów. Wysokość grantu powinna wynosić od 10 tys. zł do 50 tys. zł i stanowić nie mniej niż wysokość rocznych przychodów danej organizacji.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Lp.	Treść wniosku (numer strony w raporcie)	Treść rekomendacji (numer strony w raporcie)	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Klasa rekomendacji ⁴²
1.	Zidentyfikowano deficyt formy wsparcia jaką jest promocja lokalna lub regionalna działań organizacji oraz jej pozycjonowanie w szerszej skali. Interwencja ta stanowi nieodzowny element potencjału organizacji i dialogu obywatelskiego, nie jest jednak traktowana jako oddzielny, istotny	Rekomenduje się uwzględnienie w katalogu wsparcia również wsparcie promocji organizacji społeczeństwa obywatelskiego w środowisku lokalnym, regionalnym lub międzynarodowym, jako jedną z możliwych form wsparcia w ramach kategorii wsparcia budowania relacji z otoczeniem zewnętrznym. (s.116)	IZ FE SL 2021-2027	Uzupełnienie katalogu możliwych działań w SZOP.	II kwartał 2024 r.	Programowa operacyjna

⁴² W ramach klas: horyzontalnej i programowej wyróżnia się podklasy: rekomendacja operacyjna – dotyczy kwestii wdrożeniowych programu (-ów) oraz uprawnień w tym zakresie. Rekomendacja strategiczna – dotyczy strategicznych kwestii w obszarze realizacji programu lub całej polityki spójności.

	element wsparcia nawet w programach komplementarnych . (s.116)					
2.	Większość badanych organizacji pozarządowych nie ma doświadczenia we wnioskowaniu o wsparcie w programach unijnych ze względu na ich niskie umiejętności pisania wniosków oraz obawę przed nadmierną biurokracją zarówno ubiegania się o dofinansowanie jak i procesu realizacji projektu. Preferują one ubieganie się o wsparcie jako odbiorca działań projektu realizowanego przez inne NGO. Jednocześnie w	Jako główny typ projektu działania 7.12 rekomenduje się przyjęcie projektów parasolowych, wybieranych w trybie konkurencyjnym, realizowanych przez organizacje pozarządowe o szerokim zasięgu i doświadczeniu w oferowaniu wsparcia innym NGO. Wsparcie realizowane w ramach projektów powinno mieć charakter popytowy. Odbiorca działań – w porozumieniu z beneficjentem decydowałby o zakresie wsparcia. (s.106) Zaleca się kierowanie wsparcia w rekomendowanym wyżej modelu pośrednim do organizacji o przynajmniej	IZ FE SL 2021-2027	Zapisy Regulaminu naborów projektów przy przyjęciu następujących kryteriów wyboru (tryb konkurencyjny): 1. Minimum 5-cio letnie doświadczenie w realizacji usług skierowanych do minimum 20 innych NGO. 2. Możliwość realizacji działań na terenie co najmniej kilku powiatów. 3. Obligatoryjnym typem działań dla beneficjenta powinno być sieciowanie organizacji,	IV kwartał 2024 r.	Programowa operacyjna

<p>regionie śląskim zidentyfikowano wysoki potencjał organizacji mogących realizować wsparcie skierowane do organizacji pozarządowych w zakresie działania 7.12. FE SL. Organizacje te posiadają również potencjał do sieciowania, rozwijania forów współpracy III sektora.</p> <p>Istotne dla organizacji, nieposiadających doświadczenia w aplikowaniu o środki unijne jest, aby zaoferowane im wsparcie było szyte na ich miarę, tj. odpowiadało specyficznym potrzebom danej organizacji. Dla zapewnienia trafności</p>	<p>5-cio letnim doświadczeniu w prowadzeniu działalności w województwie śląskim, przychodach powyżej 50 tys. zł. (str.119)</p>		<p>budowanie forów współpracy i wymiany doświadczeń.</p> <p>4. Wybrane przez odbiorców działań formy wsparcia powinny być poprzedzone obowiązkowym doradztwem w zakresie optymalnej strategii działania organizacji.</p>		
---	--	--	--	--	--

<p>i trwałości wsparcia kierowanego do grupy docelowej istotne jest poprzedzenie wybranych form wsparcia doradztwem w zakresie optymalnej strategii danego NGO. (str.78 i str.116)</p> <p>Zastosowanie podejścia popytowego w rekomendowanym modelu pośrednim zakłada, że organizacje społeczeństwa obywatelskiego będące odbiorcami działań mają doświadczenie w działaniu w regionie, są świadome swoich potrzeb i ograniczeń oraz lokalnych wyzwań. (str.117)</p>					
--	--	--	--	--	--

3.	<p>Występuje potrzeba systemowego wsparcia organizacji pozarządowych o niskim stażu prowadzenia działalności, niemających doświadczenia w zarządzaniu zasobami ludzkimi, doświadczenia w pozyskiwaniu środków pochodzących z różnych źródeł. Sytuacja takich organizacji jest szczególnie trudna w sytuacji prowadzenia działalności poza miastami na prawach powiatu lub w lokalizacjach, w których nie funkcjonują centra organizacji pozarządowych. (str.120)</p>	<p>Rekomenduje się wdrożenie dodatkowego modelu wsparcia w ramach Działania 7.12 FE SL, polegającego na realizacji projektu wybranego w trybie niekonkurencyjnym skierowanego do organizacji o stażu działania nie dłuższym niż 5 lat, osiągających przychody niższe niż 50 tys. zł z preferencją lokalizacji zmarginalizowanych, w których nie działają centra organizacji pozarządowych. W projekcie tym obligatoryjnie powinny zostać zastosowane takie formy wsparcia jak: wzmocnienie umiejętności kadry w organizacjach – w tym liderów i lidererek, wsparcie dodatkowego zatrudnienia lub wolontariatu, a także</p>	IZ FE SL 2021-2027	Zapisy SZOP i Regulaminu naboru.	IV kwartał 2024 r.	Programowa operacyjna
----	--	--	-----------------------	----------------------------------	-----------------------	-----------------------

		<p>usługi bezpośrednio lub szkolenia, doradztwo w zakresie zarządzania finansami organizacji oraz wsparcie działań organizacji w zakresie budowania relacji z innymi sektorami, np. z administracją, partnerami społecznymi, biznesem, opinią publiczną. Są to bowiem podstawowe kompetencje każdego NGO umożliwiające rozwój i zwiększenia znaczenia małej organizacji w środowisku lokalnym. Realizacja projektu systemowego umożliwiłaby wyrównanie szans młodych, małych organizacji w prowadzeniu działań w regionie, również w skali lokalnej. (str.120)</p>				
--	--	--	--	--	--	--

4.	<p>Proponowane modele pośredniego wdrażania wsparcia uniemożliwiają jednak wsparcie infrastrukturalne grup docelowych lub wyposażenia w sprzęt niezbędny do realizacji działalności. Potrzeby takie zgłasza 38% badanych NGO.(str.121)</p>	<p>Rekomenduje się wprowadzenie bezpośredniego modelu wsparcia, opartego o tryb konkurencyjny naboru partnerskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w którym przynajmniej jeden z partnerów byłby organizacją o niskim potencjale rozwojowym. (str.121)</p>	<p>IZ FE SL 2021-2027</p>	<p>Zapisy SZOP FE SL, Zapisy Regulaminu konkursu, by – przy spełnieniu kryterium ekonomicznego w ramach całego partnerstwa – przynajmniej jeden z partnerów spełniał kryterium stażu działalności nie dłuższego niż 10 lat oraz rocznych przychodów nie przekraczających 100 tys. zł.</p>	<p>IV kwartał 2024 r.</p>	<p>Programowa operacyjna</p>
5.	<p>Model grantowy postrzegany jest przez badanych przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz ekspertów jako najbardziej</p>	<p>Rekomenduje się przeprowadzenie rozmów z Komisją Europejską dotyczących możliwości wykorzystania formuły grantowej w projektach capacity building. (str.122)</p>	<p>IZ FE SL 2021-2027</p>	<p>Przeprowadzenie rozmów z Komisją Europejską dotyczących możliwości wykorzystania formuły grantowej w</p>	<p>IV kwartał 2024 r.</p>	<p>Programowa operacyjna</p>

	szyty na miarę. Model ten nie wpisuje się w wytyczne Komisji Europejskiej dopuszczające formułę grantową jedynie w projektach LGD. (str. 122)			projektach capacity building.		
--	--	--	--	----------------------------------	--	--

SPIS RYSUNKÓW, TABEL I MAP

Tabela 1 Rozkład zrealizowanej próby w badaniu CAWI/CATI z przedstawicielami organizacji pozarządowych województwa śląskiego.	24
Tabela 2 Liczba fundacji i stowarzyszeń przypadających na 10 tys. mieszkańców w województwach Polski.	29
Tabela 3 Liczba fundacji i stowarzyszeń działających w województwach Polski w roku 2020 (w tysiącach).	30
Tabela 4 Rozkład wieku instytucjonalnego organizacji pozarządowych województwa śląskiego działających w obszarach wsparcia EFS+.	40
Tabela 5 Główne źródła przychodu śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+ w 2022 roku.	51
Tabela 6 Wysokość przychodu badanych organizacji pozarządowych w 2022 roku.	52
Tabela 7 Aktywność śląskich organizacji pozarządowych działających w obszarze wsparcia EFS+ dotycząca ubiegania się o wsparcie w ramach Polityki Spójności.	62
Tabela 8 Zestawienie potrzeb infrastrukturalnych zgłaszanych przez przedstawicieli NGO	78
Tabela 9 Powody nieubiegania się o wsparcie w ramach RPO WSL i PO WER. .	82
Tabela 10 Ocena przedstawicieli organizacji pozarządowych, dotycząca przydatności przykładowych form wsparcia potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w ramach FE SL.	85
Tabela 11 Pożądane przez badanych przedstawicieli NGO formy wsparcia w zakresie budowania ich potencjału i budowania dialogu obywatelskiego w ramach FE SL.	88
Tabela 12 Potrzeby badanych organizacji pozarządowych nieujęte w przykładowym katalogu wsparcia potencjału organizacji pozarządowych i wsparcia dialogu obywatelskiego.	90

Tabela 13 Zestawienie potencjalnych obszarów wsparcia FE SL i programów komplementarnych.	101
Tabela 14 Działania FE SL, w których przedstawiciele organizacji pozarządowych planują ubiegać się o realizację projektu.	106
Tabela 15 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące prowadzenia działań ukierunkowanych na wybrane grupy docelowe.	108
Tabela 16 Typy niepełnosprawności grup docelowych, do których badani przedstawiciele organizacji pozarządowych kierują swoje działania.	109
Tabela 17 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące planów realizacji projektów FE SL, ukierunkowanych na wskazane grupy docelowe.	111
Tabela 18 Potrzeby adaptacyjne organizacji pozarządowych związane z planowaną realizacją projektu FE SL ukierunkowanego na wybrane grupy docelowe (procent organizacji deklarujących takie potrzeby)	113
Rysunek 1 Liczba fundacji i stowarzyszeń działających w województwach Polski w roku 2020 (w tysiącach).....	28
Rysunek 2 Liczba organizacji pożytku publicznego w województwach Polski w roku 2022.....	32
Rysunek 3 Struktura NGO województwa śląskiego ze względu na typ gminy, w którym znajduje się siedziba podmiotu w roku 2020.....	33
Rysunek 4 Zasięg działania śląskich NGO w 2020 roku w porównaniu do średniej krajowej.	34
Rysunek 5 Kondycja finansowa NGO w województwie śląskim – udział organizacji osiągających w 2020 roku przychody w określonych przedziałach.	35
Rysunek 6 Liczba organizacji pozarządowych działających w obszarach wsparcia EFS+.	39
Rysunek 7 Zasięg działalności prowadzonej przez organizacje pozarządowe w województwie śląskim w obszarach wsparcia EFS+.	41

Rysunek 8 Stan zatrudnienia w organizacjach pozarządowych działających w obszarze EFS+ w województwie śląskim.	43
Rysunek 9 Odsetek organizacji pozarządowych pozytywnie oceniających kompetencje swoich stałych pracowników w poszczególnych aspektach, na które można pozyskać wsparcie w ramach FE SL 2021-2027.	46
Rysunek 10 Ocena wyposażenia infrastrukturalnego reprezentowanej organizacji.	48
Rysunek 11 Źródła przychodu organizacji pozarządowych województwa śląskiego, działających w obszarze EFS+.	50
Rysunek 12 Ocena kondycji finansowej reprezentowanych organizacji przez przedstawicieli śląskich NGO.	54
Rysunek 13 Strategie organizacji pozarządowych dotyczące wychodzenia z sytuacji zagrożenia płynności finansowej.	55
Rysunek 14 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych województwa śląskiego dotyczące współpracy z innymi NGO.	60
Rysunek 15 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych województwa śląskiego dotyczące współpracy z JST.	61
Rysunek 16 Odsetek organizacji konsultujących dokumenty strategiczne i programowe w województwie śląskim.	69
Rysunek 17 Ocena procesu ubiegania się o środki RPO WSL i PO WER w perspektywie 2014-2020.....	81
Rysunek 18 Deklaracje badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące zainteresowania realizacją projektów w ramach FE SL 2021-2027.....	84
Mapa 1 Rozkład terytorialny organizacji pozarządowych działających w obszarach EFS+ w roku 2022.	37
Mapa 2 Rozkład terytorialny stowarzyszeń oraz rozkład terytorialny fundacji działających w obszarach EFS+	38

ANEKS BIBLIOGRAFICZNY

1. Budowanie potencjału organizacji pozarządowych z środków EFS+, J. K. Ochędzan, Warszawa 2023;
2. Lista Wskaźników Kluczowych 2021-2027 – EFS+, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2023;
3. Dokumenty programowe programów komplementarnych: Nowe FIO, PROO, Korpuls Solidarności, Aktywni Obywatele;
4. Ewaluacja ex ante FIO 2021-2030, Question Mark, 2021;
5. Ewaluacja ex-post Programu FIO na lata 2014-2020 Ośrodek Ewaluacji 2021;
6. Ewaluacja dotycząca udziału podmiotów III sektora w realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, Katowice 2020;
7. Ewaluacja wpływu EFS na osiągnięcie celów w zakresie dobrego rządzenia określonych w ramach PO WER, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017;
8. Kondycja organizacji pozarządowych. Trendy 2002-2022, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2022;
9. Roboczy materiał na szkolenie IZ i IP 4-5.09.2023, A. Bugalska, Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych, Warszawa 2023;
10. „Trzeci sektor i ekonomia społeczna. Uwarunkowania prawne. Kierunki działań”, Redakcja naukowa Jolanta Blicharz, Lidia Zacharko, Wrocław 2017;
11. Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027;
12. Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027;
13. Wytyczne dotyczące realizacji zasady partnerstwa na lata 2021-2027;

14. Wzmocnienie potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w programach regionalnych 2021-2027. Kluczowe wnioski z analizy SZOP.

ANEKSY (W ODDZIELNYCH PLIKACH)

1. Infografika – najważniejsze wyniki badania.
2. Broszura informacyjna.